

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
KAMU HUKUKU ANABİLİM DALI
İNSAN HAKLARI HUKUKU PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN HUKUKİ STATÜSÜ

Nurçin KÜÇÜKYAZICI

Danışman
Doç. Dr. Koray DOĞAN

İZMİR-2019

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Mülteci Çocukların Hukuki Statüsü” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Tarih

.../.../.....

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Mülteci Çocukların Hukuki Statüsü
Nurçin KÜÇÜKYAZICI

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Kamu Hukuku Anabilim Dalı
İnsan Hakları Hukuku Programı

Çocukların, başka bir ülkeye sığınmaya iten koşulları deneyimlemelerinin olumsuz etkilerini taşımaları muhtemeldir. Bunun yanı sıra çocukların sığınma ülkesinde yeni ve çoğu zaman belirsiz bir yaşama ayak uydurmaya çalışmak zorunda kalmaları da kaçınılmazdır. Fiziksel ve psikolojik olarak henüz gelişmekte olan bu grubun tüm bu zorluklardan yetişkinlerden daha çok etkileneceği ise bir gerçektir.

1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'ne göre, hem yetişkinler hem de çocuklar için mülteci olabilme şartları aynıdır. Ancak çalışma konumuz çocuklar olduğundan bu kriterler, onların özelinde ve özellikli durumları esas alınarak incelenecek ve bu koşulların pratikte, yetişkinlerle çocuklara aynı şekilde uygulanıp uygulanmadığı üzerinde durulacaktır.

Sığınmak üzere bir ülkeye gelen kişinin statüsü ile alakalı bütün süreçlerde korunması esastır. Bu kişilerin çocuk olması halinde de üstün yararlarının ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde yer alan diğer temel ilkelerin iltica ve sığınma usulüne ilişkin uygulamalarda gözetilmesi zaruridir.

Çalışmamızın bölümleri, genel olarak çocukların mültecilik statülerinin belirlenmesi kriterlerine ve usulüne ayrılmıştır. Temel mülteci kavramlarının yanı sıra çalışma konumuzun mülteci çocuklar gibi hassas bir konu olması nedeniyle çocukları koruyan başlıca düzenlemelere de çalışmamızda yer verilmiştir. Özellikle 2011 yılından sonra Suriye vatandaşlarının ülkelerindeki iç karışıklıklardan ötürü ülkemize sığınmaları sonucunda, bu sığınmacıların

büyük bir çoğunluğunu oluşturan çocukların durumlarının değerlendirilmesi adına geçici koruma statüsüne ilişkin şartlar da çalışmamıza dahil edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Sığınma, Mülteci Çocuk, Uluslararası Koruma, Geçici Koruma.

ABSTRACT
Master's Thesis
Legal Status of Refugee Children
Nurçin Küçükyazıcı

Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Public Law
Human Rights Law Program

Children are likely to have the negative effects of experiencing conditions pushing them into an asylum to another country. Besides, it is also inevitable that children will have to try to adapt to a new and usually uncertain life in the country of asylum. It is a fact that this group, which is still developing physically and psychologically, will be more affected by these difficulties than adults.

According to the Geneva Convention as to Legal Condition of Refugees dated 1951, conditions of being a refugee are the same both children and adults. Nevertheless, by reason of the fact that our subject of study is children, these criteria will be analyzed in the way specific to them and on the basis of their specific situation, and the issue of whether those conditions are put into practice in the same way for adults and children will be dwelt on.

It is essential for a person coming to a country of asylum to be protected in all processes related to their status. In case that those individuals are children, it is necessary to regard their best interests and other fundamental tenets in the Convention of the Rights of the Child in asylum and refugee procedures.

The sections of our study are generally divided into criteria and procedures for determining the refugee status of children. On the virtue of the fact that our subject of study is such a delicate issue as refugee children, the primary regulations protecting children are included in our study, in addition to basic refugee concepts. Especially, after 2011, in consequence of the immigration

of Syrian citizens to our country due to the domestic conflicts in their homeland, conditions relating to temporary protection status in terms of the assessment of the status of children, a large majority of those refugees, are included in our study.

Keywords: Asylum, Refugee Child, International Protection, Temporary Protection

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN HUKUKİ STATÜSÜ

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	viii
KISALTMALAR	xii

GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ PARALELİNDE

MÜLTECİLİK VE SİĞİNMA

1.1. MÜLTECİ VE SİĞİNMACI KAVRAMLARININ ORTAYA ÇIKIŞI	4
1.2. MÜLTECİ HUKUKUNA İLİŞKİN KAYNAKLAR	12
1.2.1. Uluslararası Belgelerde Düzenlemeler	12
1.2.1.1. Milletler Cemiyeti Dönemi	12
1.2.1.2. Birleşmiş Milletler Nezdinde Yapılan Tanımlamalar	15
1.2.1.2.1. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'den Önceki Dönem	15
1.2.1.2.2. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme	20
1.2.1.2.3. 1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsü ile İlgili Protokol	23
1.2.2. Bölgesel Belgelerde Düzenlemeler	27
1.2.2.1. Afrika Birliği Örgütü'nün Tanımı	28
1.2.2.2. Cartagena Deklarasyonu'ndaki Tanım	29
1.2.2.3. Arap Ülkelerindeki Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Birliği Sözleşmesi	30

viii

1.2.2.4. Avrupa Birliği (AB) Hukukundaki Düzenleme	30
1.2.3. Ulusal Mevzuatta Düzenlemeler	32
1.2.3.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'ndan Önceki Düzenlemeler	32
1.2.3.1.1. İskan Kanunu	33
1.2.3.1.2. 1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği	34
1.2.3.1.3. Ulusal Eylem Planı Çerçevesinde Hedeflenen Düzenlemeler	36
1.2.3.1.4. 2006 Tarihli İçişleri Bakanlığı Talimatı	37
1.2.3.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği	38
1.2.3.2.1. Genel Çerçeve	38
1.2.3.2.2. Mülteci Tanımı	39
1.2.3.2.3. Şartlı Mülteci Tanımı	41
1.2.3.2.4. İkincil Koruma	42
1.2.3.2.5. Geçici Koruma	43

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLARA İLİŞKİN HUKUKİ STANDARTLARI BELİRLEYEN DÜZENLEMELERDE MÜLTECİ ÇOCUKLAR

2.1. ÇOCUK KAVRAMI	47
2.2. ÇOCUKLARA İLİŞKİN HUKUKİ STANDARTLARI BELİRLEYEN DÜZENLEMELER	49
2.2.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme	51
2.2.1.1. Genel Çerçeve	51
2.2.1.2. Hükümleri	53
2.2.1.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi	58
2.2.1.3.1. Genel Çerçeve	58
2.2.1.3.2. Çocuk Hakları Komitesi'nin Yapısı	59
2.2.1.3.3. Raporlama Süreci ve Çocuk Hakları Komitesi'nce	

Raporların İncelenmesi	60
2.2.1.4. Türkiye ve Çocuk Hakları Sözleşmesi	62
2.2.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi Hakkında Seçmeli Protokolü	63
2.2.3. Silahlı Çatışmalarda Çocuğun Durumunu Ele Alan Uluslararası Düzenlemeler	64
2.2.3.1. Cenevre İnsancıl Hukuk Sözleşmeleri	65
2.2.3.2. Olağanüstü Durumlarda ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildiri	66
2.2.3.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocukların Silahlı Çatışmalarda Yer Alması Hakkında Seçmeli Protokolü	67
2.2.4. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi	69
2.2.5. Çocuk Hakları ve Esenliği Hakkında Afrika Şartı	70

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜLTECİ HUKUKUNDA ÇOCUKLARIN STATÜLERİNİN BELİRLENMESİ

3.1. ÇOCUKLARIN MÜLTECİLİK STATÜSÜNÜN TESPİTİ	72
3.1.1. Mülteci Statüsünün Kazanılması Nedenleri	75
3.1.1.1 Yabancı Olma Koşulu (Tabiiyetini Taşıdığı Ülkenin Dışında Bulunmak)	75
3.1.1.2. Korku, Baskı-Zulüm Unsurları	78
3.1.1.2.1.Korku	78
3.1.1.2.2. Baskı ve Zulüm	80
3.1.1.3. Baskı ve Zulme Temel Teşkil Eden Nedenler	82
3.1.1.3.1. Irk	82
3.1.1.3.2. Din	83
3.1.1.3.3. Milliyete Dayalı Zulüm	84
3.1.1.3.4. Belirli Bir Sosyal Gruba Mensubiyet	85
3.1.1.3.5. Siyasal Düşünce	86

3.1.2. Çocukların Mültecilik Statüsünün Sona Ermesi	88
3.1.2.1. Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Kendi İsteği İle Yeniden Yararlanma	89
3.1.2.2. Vatandaşlığı Kendi İsteğiyle Kazanma	90
3.1.2.3. Yeni Bir Vatandaşlık Kazanmış Ve Korunmasından Yararlanıyorsa	90
3.1.2.4. Zulme Uğramaktan Korktuğu Ülkeye Kendi İsteği İle Yeniden Dönmesi	91
3.1.2.5. Vatandaşı Olduğu Ülke Koşulları Değiştiği İçin Ülkesinin Himayesini Reddedemeyecekler ile Mültecilerle İlgili Koşulların Ortadan Kalkması Nedeniyle Daimi İkamet Ülkesine Geri Dönme Durumu	91
3.1.3. Çocuğun Mültecilik Statüsünün İptali	92
3.1.4. Çocukların Mültecilik Statüsü Kazanmasını Engelleyen Nedenler	93
3.1.4.1. BM Tarafından Yardım ve Koruma Görenler	93
3.1.4.2. Uluslararası Himayeye İhtiyacı Olmadığı Düşünülenler	94
3.1.4.3. Uluslararası Korumaya Layık Olmayanlar	95
3.1.5. Çocukların Statü Dışı Bırakılmasının Sonuçları	95
3.2. MÜLTECİLİK STATÜSÜNÜN KAZANILMASINDA ÖZEL DURUMLAR	96
3.2.1. Grup Belirlemesi	96
3.2.2. Aile Bireylerinin İddialarına Dayanarak Belirleme	97
3.2.3. Çocuğun Bireysel Talebi ile Belirleme	98
3.3. ÇOCUKLARA GEÇİCİ HUKUKİ KORUMA STATÜSÜNÜN VERİLMESİ	101
3.3.1. Geçici Koruma Statüsünün Kazanılmasına Yönelik Ölçütler	102
3.3.1.1. Kitlese Akınla veya Kitlese Akın Döneminde Bireysel Olarak Gelmek	102
3.3.1.2. Geçici Korunanların Bireysel Korumadan Yararlanamaması	103
3.3.2. Geçici Korumanın Sona Ermesi	103
3.3.2.1. Geçici Korumanın Bireysel Olarak Sona Ermesi	103
3.3.2.2. Geçici Korumanın Tanınamayacağı Kişiler ile Geçici Koruma Statüsü İptal Edilecek Kişiler	104
3.3.2.3. Geçici Korumanın Cumhurbaşkanı Kararıyla Sona Ermesi	105

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
6458 SAYILI YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU
KAPSAMINDA TÜRK HUKUKUNDA İLTİCA USULÜ

4.1. İÇ HUKUKUMUZDA SIĞINMA PROSEDÜRÜ	107
4.1.1. Başvuru ve Kayıt İşlemleri	108
4.1.2. Mülakatın Yapılması	110
4.1.3. Karar	111
4.1.4. Kabul Edilemez Başvurular	112
4.1.5. Hızlandırılmış Değerlendirme	112
4.1.6. BMMYK ile İş Birliği	113
4.1.7. İdari Gözetim	114
4.1.8. İtiraz ve Yargı Yolu	117
4.2. GEÇİCİ KORUMA PROSEDÜRÜ	118
SONUÇ	120
KAYNAKÇA	124

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ABÖ	Afrika Birliği Örgütü
AİHM	Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AİHS	Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
AÜHFD	Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AY	Anayasa
BK	Bakanlar Kurulu
bkz.	Bakınız
BM	Birleşmiş Milletler
BMMYK	Birleşmiş Milletler Mülteci Yüksek Komiserliği
C.	Cilt
çev.	Çeviri
ÇHS	Çocuk Hakları Sözleşmesi
ÇHK	Çocuk Hakları Komitesi
ÇKK	Çocuk Koruma Kanunu
GKY	Geçici Koruma Yönetmeliği
Ed.	Editör
ESKHS	Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
GİGM	Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
ICC	Uluslararası Ticaret Odası
IJC	Uluslararası Hukukçular Komisyonu
ILO	Uluslararası Çalışma Örgütü
IOM	Uluslararası Göç Örgütü
İHEB	İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
m.	madde
m.s.	milattan sonra
MSHS	Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi
p.	page
para.	paragraf
RG	Resmi Gazete

s.	sayfa
ss.	sayfadan sayfaya
T.C.	Türkiye Cumhuriyeti
TDK	Türk Dil Kurumu
TMK	Türk Medeni Kanunu
UMÖ	Uluslararası Mülteci Örgütü
UNHCR	United Nations High Commissioner for Refugees (BMMYK)
UNICEF	Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNKRA	Birleşmiş Milletler Kore Yeniden Yapılanma Ajansı
UNRWA	Birleşmiş Milletler Yakındoğu Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı
vb.	ve benzeri
vd.	ve devamı
Vol	Volume
vs.	ve sair
YUKK	Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu
yy.	yüzyıl

GİRİŞ

Milattan önceden bu yana katlanılamaz kabul edilen koşullar, insanları oldukları yerleri terk etmeye zorlamış, kimi zaman da bu koşullar yüzünden kitleler halinde insan, ülkesinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Yurttaşlar, esasen menşe ülkelerinde, huzur içinde yaşama arzusu duyarlar ancak sosyal, siyasal, dini ve sair sebeplerin bireyler üzerinde haklı zulüm korkusu yarattığı durumlarda, bu kişiler, menşe ülkesi dışında başka bir devlete sığınır. Ulusal koruma yetersiz olduğunda veyahut reddedildiğinde, kendisine sığınılan devlet taraf olduğu uluslararası sözleşme hükümlerine göre veyahut uluslararası hukuktan doğan yükümlülükleri gereğince bu kişileri koruyabilir.

Tarih boyunca birçok göç ve iltica hareketine tanıklık etmiş toplumlarca, üzerine eğilinmesi zaruri hale gelmiş olan mülteci hukuku, genellikle uluslararası sözleşmeler, uluslararası örf ve adet ile teamül hukukuna göre gelişme göstermiş, bu gelişmelerin olumlu etkilerinin yanı sıra zaman zaman “sorun” ve “kriz” olarak nitelendirilen iltica olgusu, özellikle sığınılan devletleri kendi iç hukuk düzenlemelerini yapmaya sevk etmiştir. İltica edenlerin ülkeye kabul edilişlerinden, sınır dışı edilmelerine kadar özel kaidelere kaçınılmaz olarak ihtiyaç vardır. Zira ülkeye yasal ya da yasadışı yollardan girenlerin sığınma başvurularına ilişkin karar süreçlerinin ne şekilde yönetileceğinin, sığınma başvurusu henüz karara bağlanmayanların durumunun, başvuru sahiplerine tanınabilecek hukuki statülerin, bu statülerin hangi kriterler esas alınarak belirleneceğinin, farklı uluslararası koruma statülerine tabi kılınmış kişilerin sahip olacakları hak ve yükümlülüklerin, ülkede kalış sürelerinin ne olacağının belirlilik arz etmesi, çağdaş hukuk sistemlerinde devletlerin bu kişilere etkin bir koruma sağlaması adına bir gereklilik olarak görülmüştür. Öte yandan sığınmacıların hukuki statülerinin belirlenmesine dair usulün belirliliği ile yetinilmemiş, bu usullerin temel hak ve özgürlüklere göre şekillendirilmesi ve ilgili bütün kurum ve kuruluşların işbirliği ile devletin sağlayamadığı korumanın yerine işletilecek ikame bir koruma mekanizmasının sığınanlar için devreye sokulması amaçlanmıştır. Türkiye açısından bakıldığında da, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun yürürlüğe girmesi ile iç hukukumuzda uluslararası koruma statülerine ve sığınma/iltica prosedürüne ilişkin çerçeve, göç mevzuatımızın AB mevzuatı ile uyumlaştırılması

abalarının da etkisiyle daha belirgin şekilde çizilmiştir. Özellikle coğrafi konumu nedeniyle son yıllarda yoğun kitlesel iltica hareketlerine ev sahipliğı yapan ülkemiz adına, oldukça dağınik olan mülteci hukuku mevzuatının bir kanunla düzene kavuşturulması oldukça yerinde olmuştur.

Çocukların ise iltica ve sığınma durumlarından yetişkinlere nazaran daha çok etkilendiğı, geldikleri ülkelerde çoğı zaman kayıp bir kuşak olarak görüldüğü, baş edilmez ayrımcılıklarla ve önyargılarla karşı karşıya kaldıkları bir gerçektir. Bu gerçeklik, somut anlamda, mülteci çocuklara özgü ayrıntılı kurallar konulmasını, onların özel durumlarının bir sonucu olarak kabul eder. ocuk Hakları Sözleşmesi bağla-mında şekillenen çocuğın korunmasına dair genel prensipler, mülteci çocuklara ilişkin literatürün de şekillenmesine katkıda bulunur ancak bir yandan bu literatürün kendine has gerekleri olduğuna dair bir zemini inşa eder. Öyle ki, ÇHS'nin benimse-diğı en temel ilkelerden biri olan çocuğın yüksek yararının gözetilmesi ilkesinin, mülteci çocuklarla ilgili bütün hükümlerin temeli olduğunu söylemek yanlış olmaz. Buradan hareketle, çocuğın bir ülkeye ister yasal ister yasa dışı yollardan gelmiş olsun korunması, her halde menfaatlerinin gözetilmesi, zihinsel olgunluğa ulaşması şartıyla kendisiyle ilgili karar alma süreçlerine etkin şekilde katılabilmesi, onu sı-ğınmaya iten nedenlerden ötürü yaşama ve gelişme hakkının güvence altına alınması ve dahi bu çocukların sığınma ülkesinde iyileştirilmesi ve rehabilite edilmesi, diğer çocuklardan ayrı muamelelere tabi tutulmaması gerekmektedir. İşbu çalışmamız ie-riğinde, mevzuatımızda, bu gerekliliklerden ve HS'de yer alan temel ilkelerden yola çıkılarak ocuk mültecilerle ilgili olarak yetişkinlerden ayrı olarak düzenlenen h-kümlerin olup olmadığı konusunun açıklanmasına gayret edilecektir.

Çalışmamızın ilk bölümünde tarihsel süreç içerisinde, mültecilikle ilgili kav-ramlara ve gelişmelere yer verilecek, bu kavramların çocuklar bakımından özellikli yanları olup olmadığına değinilecektir. Uluslararası, ulusal ve bölgesel düzenleme-lerde yer alan mültecilikle ilgili kavramlara yer verdiğimiz bu bölümde, mülteci hu-kukunun gsterdiğı gelişimin paralelinde ocuk kavramının ne çıkarıldığı düzenle-melere vurgu yapılarak çocuğın sığınma hukukundaki yerine de değinilmiş olacaktır.

İkinci bölümde ise çocuklara ilişkin hukuki standartları belirleyen düzenle-melere yer verilerek çocukların korunmasına dair temel prensiplerin yer aldığı metin-ler incelenecektir. Bu metinlerde sığınma arayan çocuklarla ilgilenip ilgilenilmediğı

üzerinde durulacaktır. İlk iki bölümde yalnızca uluslararası belgelere değil bölgesel ve ulusal düzenlemelere de yer verilmiş olup bunun nedeni, hem konuyu, tarihsel gelişiminden ayrı ele almayı istemeyişimiz hem de uluslararası, bölgesel ve ulusal düzenlemelerdeki farklara dikkat çekebilmektir. Aynı zamanda iç hukuktaki mülteci tanımlarına yer verdiğimiz birinci bölümle beraber, çocukları koruyan ve haklarını gözeten düzenlemelere geniş yer verdiğimiz ikinci bölümün bir bütün olarak değerlendirilmesinin ardından hem uluslararası hukuka hem de iç hukuka göre mülteci çocuk kavramının net bir şekilde ortaya konulabilmesi amaçlanmıştır.

Üçüncü bölümde, mülteci hukukunda çocukların mültecilik statülerinin hangi kriterlere göre belirlendiğine ve mültecilik statüsünün kazanılmasına özel durumlara yer verilecektir. Burada yalnızca mültecilerin değil aynı zamanda ülkemizde sayıları her geçen gün artan ve gelecekleri hakkında belirsizliğin hüküm sürdüğü geçici koruma statüsüne tabi çocukların statülerinden bahsedilecektir. Uluslararası koruma statülerin kaybedilmesi ve iptali ile ilgili nedenler de bu bölüm içerisinde anlatılmıştır. Özellikle, çocukların uluslararası koruma statülerinin tespitinde aranan ölçütlere ilişkin olarak onları yetişkinlerden ayırıcı hükümler bulunup bulunmadığı incelenmiştir.

Dördüncü bölümde de, çocukların uluslararası koruma statülerinin belirlenmesi sürecinde, iç hukukumuzdaki usul işlemlerine yer verilmiş ve usul hükümlerinde çocuklara has düzenlemeler yapıp yapılmadığı incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

MÜLTECİ HUKUKUNUN TARİHSEL GELİŞİMİ PARALELİNDE

MÜLTECİLİK VE SİĞİNMA

1.1. MÜLTECİ VE SİĞİNMACI KAVRAMLARININ ORTAYA ÇIKIŞI

Devletler vatandaşlık anlayışını belirli temellere dayalı olarak şekillendirme serbestisini haizdir. Kimi devlet soy bağı, aynı kan ve kültüre bağlı olmayı önemsemekte, kimi devlet topraklarının üzerindeki bağlantıyı veyahut her iki durumu birden esas almaktadır. Bu yüzden ki özellikle bir devletin vatandaş ve yabancı kavramlarına addettiği anlamlar, yabancılarla ilgili sürdürülen politikalara göre biçimleneceğinden, aynı zamanda bu devletlerin siyasal, sosyal ve kültürel konjonktürünü yansıtır¹.

Aybay’a göre vatandaşlık, en başta bir hukuk konusudur. Vatandaşlar, bir araya gelerek devletin varlığı için zorunlu olan insan ögesini oluştururlar. Devletin kendisini oluşturan vatandaşlarla arasındaki karşılıklı haklarının, ödevlerinin ve yükümlülüklerinin belirlenmesi gerekir. İşte vatandaşlık, bu hukuksal bağa verilen addır. Bu tanıma göre kişinin etnik aidiyetliği değil, hukuksal durumu dikkate alınır². Sur da uyruklugu, “*bireyleri belli bir devlete bağlayan sürekli hukuki ilişki*” olarak tanımlar³. Doktrinde vatandaşlık için hukuki bağı esas alan benzer tanımların yapıldığı görülmektedir. Vatandaşlığın, “belirli bir devletle kişi arasındaki karşılıklı hak, görev ve yükümlülük ilişkilerini belirleyen hukuksal bağ” şeklinde nitelendirilmesi göstermektedir ki vatandaşlık, kişinin milli duygularından öte bir anlam ifade eder. Nitekim kişi, egemenliğinde yaşadığı devletle manevi bir bağ kurmak zorunda olmadığı gibi kişi ile devlet arasındaki bu ilişki, pek çok nedenle çok sıkı ya da zayıf bağlarla kurulabilir⁴. Bu bağlamda, kişilere özgü durumlar kişilerin devletle arasındaki hukuksal bağı etkilemez⁵.

---

¹ Aysel Yıldız, “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, 2017, s.41.

² Rona Aybay, “Hukuk, Etnik Köken ve Vatandaşlık”, **İnsan Hakları Seçilmiş Makaleler**, Pencere Yayınları, İstanbul, 2010, (Etnik Köken), s.199.

³ Melda Sur, **Uluslararası Hukukun Esasları**, 12. Baskı, Beta, İstanbul, 2018, s.112.

⁴ Rona Aybay ve Nimet Özbek, **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015, s.4.

⁵ Aybay, Etnik Köken, s. 200.

Uluslararası Hukuk açısında ele alındığında ise vatandaşlık bağı, uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk disiplinleri içerisinde gerçek kişileri devlete bağlayan hukuki bir bağ olmasının yanı sıra bireyin tabiiyetinde olduğu devletten koruma talep etme hakkının ve her bir devletin de kendi vatandaşlarına koruma sağlaması yükümlülüğünün dayanağını oluşturur. Ancak bu koruma gerçek kişilerce her halde menşe devletten sağlanamayabilir ve hatta bizatihi devlet eliyle vatandaşların hakları ihlal edilebilir ve bu yüzden yurttaşlar, ihtiyaç duyduğu korumayı başka devletlerde arayabilir. Görüleceği üzere devlete düşen bu sorumluluk yerine getirilmediğinde veya reddedildiğinde uluslararası koruma mekanizmasının vatandaşlık koruması yerine ikamesi ile esas olarak ulusal korumanın yeniden tesis edilmesi amaçlanır⁶. Fakat bu durumda ikincil bir koruma olarak devreye giren uluslararası koruma kavramının uluslararası sözleşmelerde tanımı yapılmamıştır⁷.

Doktrinde, uluslararası koruma, kişilere menşe ülkesinin sağlayamadığı korumanın uluslararası başka bir devlet tarafından ulusal korumanın yerine geçici süreyle sağlanması olarak ifade edilmiştir⁸. Kişinin vatandaşlığını taşımadığı bir devlet tarafından korunabilmesi için vatandaş olduğu devlet ile arasındaki bağın zayıflamış olması veya vatansız olması gerekir; aksi durumda bireyin sığındığı devlet, bu kişinin menşe devletinin egemenlik yetkisine müdahale etmiş sayılır⁹. Bu sebeple uluslararası koruma ancak ulusal korumanın ikamesi olarak etkin bir hal alabilir.

Uluslararası koruma, aynı zamanda, ulusal korumadan yoksun olan kişilerin temel haklarının uluslararası hukuk esaslarına uygun olarak korunması ve haklarına erişimi ile bu haklardan yararlanmalarını sağlayan bir dizi somut faaliyet olarak açıklanmaktadır¹⁰. Kendi uyruğunda bulunduğu devletten talep ettiği korumayı elde edemeyen hatta böyle bir koruma talep ettiği takdirde zulme uğrayacağına inanan bireylerin uluslararası toplumdan ya da herhangi bir devletten yardım istemesi

⁶ Bülent Çiçekli, **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, 6. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2014, (Yabancılar), s.215; Işıl Özkan, **Göç- İltica ve Sığınma Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık Ankara, 2018, s.93.

⁷ Neva Övünç Öztürk, **Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, Mülteci, s.27.

⁸ M Tevfik Odman, **Mülteci Hukuku**, AÜ SBF İnsan Hakları Yayınları, Ankara, 1995, (Mülteci), ss.20-21; Çiçekli, Yabancılar, s.215.

⁹ Öztürk, Mülteci, s.295.

¹⁰ United Nations High Commissioner For Refugees (UNHCR), "Status Determination and Protection Information Section", **Master Glossary of Terms Rev. 1**, June 2006, <https://www.refworld.org/pdfid/42ce7d444.pdf>, (09.08.2018), s.13.

muhtemeldir¹¹. Buna göre devletin vatandaşlarını korumamaları veya koruyamamaları durumunda ortaya çıkması muhtemel sığınma talepleri nedeniyle uluslararası korumanın geçici olarak sağlanması için bireyin sığınma talep ettiği devletin sorumluluğunun doğması beklenir. Görüleceği üzere, devletlerin, tabiiyetindekileri korumakta gönülsüz olduğu veya koruyamadığı durumlarda yurttaşlar, hak ihlalleri ile sıkça karşılaşabilir. Böylesi durumlarda da uluslararası toplum bu temel hakların korunması için müdahale ve hatta mücadele eder¹².

Tarih boyunca özellikle imparatorlukların yıkılması, ulus devletlerin kurulması ve sınırların yeniden çizilmesi gibi olayların sonucunda gündeme gelen ve uluslararası toplumun epeyce üstünde durduğu konulardan biri olan uluslararası korunma ihtiyacı, beraberinde, iltica ve sığınma kavramlarını ortaya çıkarmıştır. Bu kavramların tam olarak ne zaman ortaya çıktığı saptanamamakla birlikte örneklerinin milattan iki bin yıl öncesine kadar uzandığı bu yüzden mülteci hukukunun temellerinin insanlık tarihi kadar derinlerde olduğu kabul edilir¹³.

Başlarda sığınma ihtiyacı daha çok sosyal, ahlaksal ve dinsel nedenlere dayalı gelişme göstermiştir¹⁴. Özellikle, sığınmacıları kabul etmek Tanrı'ya ve kiliseye duyulan saygının bir gereği olarak görülmüştür. Öyle ki Antik Yunan'da baskı ve zulme maruz kalan kişilerin kalmaları için mabetler inşa edilmiş ve bu mabetlere sığınanlara zarar veren kişilere ölüm veya sürgün cezası verilmiştir¹⁵. Yine ilk çağ uygarlıklarından olan Aztek Uygarlığına ait *“Eğer bir esir kendi sahibinden kaçarsa ve korunmak için size gelirse, onu geri göndermeyin, o sizin yerlerinizden birinde yaşayabilir ve siz ona kötü ve kaba davranmamalısınız.”* şeklindeki prensip uluslararası mülteci hukukunun başlıca ilkelerinden olan geri göndermeme ilkesinin örneklerinden biridir¹⁶.

---

¹¹ Cengiz Başak, “Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler”, 2011, http://www.mulkiyeteftis.gov.tr/ortak_icerik/mulkiyeteftis/multeciler.pdf, (23.03.2016), s.3.

¹²BMMYK, “Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi”, **Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi Parlamento İçin El Kitabı**, 2001, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa659a4>, (01.10.2018), (Parlamento İçin El Kitabı), ss.2-8.

¹³Odman, Mülteci, s.6.

¹⁴Odman, Mülteci, ss.5-6.

¹⁵Çiğdem Altınışık ve Mehmet Şahin Yıldırım, **Mülteci Haklarının Korunması**, Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2002, s.6; Odman, Mülteci, s.7.

¹⁶Yücel Acer ve diğerleri, **Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi**, USAK Yayınları, Ankara, 2010, s.34.

Sığınma ile ilgili hukuki düzenlemeler ilk olarak Roma İmparatoru I. Jüstinyen tarafından yapılmıştır. Hukuk bilginlerinden oluşan bir kurul ile beraber Roma Hukuku'nda Jüstinyen'in yaptığı düzenlemelerden biri, kendisine ciddi suçlar isnat edilmeyenlerin sığınma hakkının tanınacağıdır. M.s. 711'de Araplar, İspanya'yı işgal etmiştir. Yedi yüz yıl boyunca bu topraklarda sürdürdükleri egemenliklerinin sona ermesiyle bölgedeki Araplar ve Yahudiler ülkeden kovulmuşlar ve Araplar Kuzeye Afrika'ya, Yahudilerden bir kısmı ise 1492 yılında Osmanlı Devleti'ne, bir kısmı da Kıta Avrupası'na sığınmışlardır¹⁷.

Sığınma ve iltica hakkı, daha çok dinsel boyutta ele alınmış ise de monarşilerin güçlenmesi ve modern dönemde yaşanan kitlesel ve zorunlu göçler, Otuz Yıl Savaşları, yirminci yüzyılın sonlarına doğru Balkanlar'da, Afrika'da ve birçok kıtada meydana gelen çatışmalar sonrası daha çok Batı Avrupa'ya yönelen göçler ve sığınma arayışları ise sosyal ve siyasal bir zeminde gelişme göstermiştir¹⁸. Başlarda mevcut uluslararası hukuk kuralları, bireylerin uluslararası hak ve borçlara sahip olduğunu öngörmediğinden, kimlerin hukuki korumasından yararlanacağını tayin etme sorumluluğu bizzat egemen devletin kendisine düşmekteydi. Bu bakımdan uluslararası kuruluşların ve uluslararası toplumun devlet ile devletin hukuki koruma bahsettiği kişiler (vatandaşlar) arasındaki ilişkiye müdahale etme şansı son derece azdı¹⁹. Bu nedenlerle 20. yüzyılda modern ulus devletlerce iltica, uluslararası bir sorun olarak ele alınmış ve buna paralel olarak mülteci ve sığınmacıların korunmasına yönelik evrensel standartların belirlenmesine ihtiyaç duyulmuştur. Devletler arasındaki güç mücadeleleri sonucunda yerinden edilen kişilere insan onuruna yakışır biçimde haklarını temin edebilme, bu kişilerin statülerini belirleme ve onları yeni yurtlarına yerleştirmek için yasal düzenlemeler yapma görevi yine devletlere düşmüştür. Tarih boyunca mültecilik, önemini korumasına rağmen mültecilerin sorunlarını çözmeye yönelik kurumsal bir yapının varlığı ancak Milletler Cemiyeti'nce atılan adımlar ve yapılan çalışmalar sonucunda yirminci yüzyılda mümkün olabilmıştır²⁰.

---

¹⁷Odman, Mülteci, ss.8-9.

¹⁸Yeliz Şanlı, **Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları: Sığınma Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004, s.71.

¹⁹Nazlı Töre, **Uluslararası Göç Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016, s.86.

²⁰Mürvet Ece Büyükçalık, **Mülteci Hukukunun Gelişimi ve Türkiye'de Mültecilerin Sosyal Hakları**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015, s.12; Odman, Mülteci, s.14.

Özetle, insanların birlikte yaşaması, baskı ile zulmü beraberinde getirmiştir. Kişilerin bu korkuları duymayacakları bir ülke bulma arayışı, gittikçe büyüyen bir sorun haline gelmiş ve konunun uluslararası alanda düzenlenmesini gerekli kılmıştır²¹. Kendi menşe ülkeleri tarafından koruma sağlanamayan ve bu nedenle özel uluslararası korumaya ihtiyaç duyan kişilere ilişkin yasal çerçevenin belirlenmesi ihtiyacı, bir dizi uluslararası ve bölgesel insan hakları belgelerini içeren hukuk sisteminin oluşmasını sağlamıştır. Bu sistemin yarattığı denetim mekanizmaları ise devletleri bu konudaki temel kurallara uymaya ve iç hukuklarını bu belgelere göre düzenlemeye sevk etmiştir. Zira zulüm gördükleri gerekçesiyle yaşadıkları yerlerden ayrılmak mecburiyetinde bırakılanların korunması, yalnızca ahlaki değil aynı zamanda hukuki bir zorunluluk olarak kabul edilmektedir²². Çünkü baskı ve zulüm nedeniyle başka ülkelere sığınma talebinde bulunan kişilerin ülkesine dönmesi durumunda temel hakları ile özgürlüğünün zarar görmesi muhtemeldir. Bu yüzden ki bu kişilere evrensel düzeyde koruma sağlanmasının asıl nedeni, insan hakları anlayışının, kişinin egemenliğinde bulunduğu devletle arasındaki uyrukluktan bağımsız biçimde bütün insanları kapsamasıdır. Dolayısıyla, ister vatansız olsun isterse bir devletin vatandaşı olsun, bir kimsenin nereye giderse gitsin temel insan haklarından yararlanması esastır²³.

Görüldüğü üzere, insan haklarına ilişkin sorunların, devletlerin iç işi sayılmayıp uluslararası toplumu ilgilendirir bir nitelik taşımaya başlaması ve dolayısıyla yabancı devletlerin müdahalelerine bir gerekçe haline gelmesi; insan haklarına uluslararası ilişkiler boyutu getirmiştir. Böylelikle bir devletin ülkesinde yaşanan insan hakları ihlallerinin, o devletin yasalarına aykırı olmadığı yolundaki savunmalar çağdaş toplumlar da kabul edilemez sayılmaktadır. Başka bir anlatımla, insan hakları konusundaki uygulamaların iç hukuka uygun olması yeterli bulunmamakta, bu uygulamaların uluslararası düzeyde kabul gören insan hakları ölçütlerine uygun olması beklenmektedir²⁴. Dolayısıyla insan haklarının devlet iradesini sınırlayıcı rolü gereği insan haklarının devlet eliyle ihlal edilmesi halinde,

---

²¹Nasuh Sarp Ergüven ve Beyza Özturanlı, “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No:62, Sayı: 4, 2013, s.1007.

²²Ergüven/ Özturanlı, s.1010.

²³Aybay/Özbek, s.43.

²⁴Rona Aybay, “İnsan Hakları Konusunda Bazı Genel Düşünceler ve Gözlemler”, **İnsan Hakları Seçilmiş Makaleler**, Pencere Yayınları, İstanbul, 2010, (Gözlemler), s.38.

devletler bu ihlalin kaynağını milli iradeden alsalar dahi bu iradenin meşruiyeti, uluslararası bir krize dönüşebilecektir²⁵. Böylece korumanın iç hukuk kuralları ile düzenlenmesi ve alışılacelmiş devlet-birey arasında yaşanan insan hakları alanındaki ilişkiler, uluslararası hukukun konusu haline gelmiş ve bireyler artık uluslararası hukukun süjesi olmuştur. Mültecilere yönelik standartları belirleyen ve bir kriz olarak tanımlanan günümüz uluslararası mülteci hukukunun temelleri bu şekilde atılmıştır²⁶.

Mülteci Hukuku'nun temel kavramları olan mülteci ve sığınmacı kavramları ile ilgili literatüre bakıldığında ise Arapça kökenli bir kelime olan “mülteci”, Büyük Türkçe Sözlüğü'nde “sığınmacı” anlamına karşılık gelmekte olup günlük konuşma dilinde de bu iki sözcük birbirlerinin yerine kullanılabilmektedir²⁷. Bu deyimler arasında yakınlık ve benzerlik bulunmakta ve özellikle basın yayın organlarında bu sözcüklerin zaman zaman özensiz biçimde kullanıldıkları gözlemlenmektedir. Ancak, birer hukuk deyimini olarak aralarındaki ayrımların saptanması gerekir²⁸. Nitekim her iki ibare de belirli ve ayrı hukuksal statüleri belirtir.

Doktrinde en genel tanımıyla mülteci, “katlanılamayacak koşullardan veya şahsi durumlardan kaçmak isteyen kişi” olarak ifade edilmiştir²⁹. Bir diğer mülteci tanımına göre mülteci; “*Siyasal, dinsel, etnik, ekonomik baskılar karşısında yurdunu terk etmek zorunda kalmış olan ya da bu türden baskılara maruz kalacağı kaygısıyla yurduna dönemeyen kişidir.*”³⁰ Tekinalp tarafından mülteci; “*Vatandaşı bulunduğu ülkeyi din veya ırk ayrımına dayanan sebeplerle ya da ekonomik veya politik görüşleri veya siyasi olaylar sonucu, iradesi ile yahut iradesi dışında terk etmek zorunda kalmış ve o ülkenin diplomatik korumasından yararlanamayan kişi*” olarak tanımlanmıştır³¹. Daver de mülteciyi, memleketi dışına bir takım tehdit amillerinin baskısı ile fakat kendi arzusu ile çıkmış bulunan şahıs olarak nitelendirmiş ve

²⁵Zühtü Arslan, **Anayasa Teorisi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, ss.24-25.

²⁶James C. Hathaway and R. Alexander Neve, “Making International Refugee Law Relevant Again: A Proposal for Collectivized and Solution- Oriented Protection”, **Harvard Human Rights Journal**, Vol 10, 1997, <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2621&context=articles>, (11.10.2018), p.115.

²⁷ Büyük Türkçe Sözlük, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&g-uid=TDK.GTS.5c5748d94322e9.34627100, (03.02.2019).

²⁸Rona Aybay ve Esra Dardağan Kibar; **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 3. Baskı, İstanbul, 2010, s.24.

²⁹Guy S Goodwin-Gill/ Jane McAdam, **The Refugee in International Law**, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2007, p.15.

³⁰Aybay/Kibar, s.26.

³¹Gölören Tekinalp, **Türk Yabancılar Hukuku**, 7. Baskı, Beta, İstanbul, 2003, s.7.

böylelikle tarih seyri içerisinde yalnızca sığınma kavramı ile değil yine karışması ve giriftleşmesi muhtemel olan muhacir, sürgün gibi mefhumlardan mülteciyi ayıran vasfın bu olduğunu ortaya koymuştur³².

Uluslararası Göç Örgütü (IOM) tarafından hazırlanan Göç Terimleri Sözlüğü'nde, *“bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişi”* sığınmacı olarak ifade edilmektedir³³. Aybay'a göre de sığınmacı;

“Uyrukluğunda bulunduğu ülke dışındaki bir ülkede fiilen bulunan ve mülteci olarak kabul edilmesi için bir devletin yetkili makamlarına ya da Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğine başvurmuş olup işlemlerinin tamamlanmasını bekleme durumunda olan kişidir.”

Buna göre, mülteci, sığınma talep edilen ülke tarafından resmi olarak sığınmacılık statüsünü kazanan kişiyi ifade ederken sığınmacı, mültecilik başvurusu yapan kimse anlamına gelmektedir³⁴. Tarihsel süreçte, mülteci ve sığınmacı tanımları uluslararası ve bölgesel düzenlemeler vasıtasıyla doğrudan ya da dolaylı olarak şekillendirilmiş ancak sığınma kavramı tanım olarak temel uluslararası belgeler içinde yer almamıştır; lakin devletin, mültecilere sağladığı korumanın bütününe ifade eden bir anlamı karşılamaktadır³⁵.

Devletlerin resmi şekilde mülteci olarak tanıdıkları kimseler ile kendilerine henüz mültecilik statüsü tanınmayan kimseler bakımından uygulamadaki farklılıklar, mülteci ve sığınmacı şeklinde iki ayrı kavramın ortaya çıkması ile sonuçlanmıştır³⁶. Zira yukarıda da belirtildiği üzere, uluslararası hukuka göre sığınmacı, mevcut durumu itibarıyla mülteci statüsünü henüz kazanamamış kişidir ve mülteci olarak tanınması için gerekli koşulları sağlamadığı takdirde mülteci olarak kabulü mümkün olmayabilir; buradan varılan sonuç itibarıyla de sığınmacıların nihai olarak mülteci kabul edilmeyebileceği söylenebilir.

³²Bülend Daver, “İnsan Hakları ve Mülteciler Meselesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1, 1953, s.186.

³³ Uluslararası Göç Örgütü (IOM), “Göç Terimleri Sözlüğü”, 2009, [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf), (21.03.2019), s.49.

³⁴Acer ve diğerleri, s.13.; Töre, s.95.

³⁵Ergüven/ Özturanlı, s.1007.

³⁶Sema Buz, **Türkiye'deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002, s.141.

Kendisine sığınan devlet, yabancılara, ilk olarak, bağitlandığı sözleşmeler uyarınca farklı hukuksal statüler verebilir. Bu statülerin verilmesi nedenleri ile usulünün belirlenmesinde ve de bu kişilerin haklarının temininde devletlerin uluslararası yükümlölükleri birinci derecede rol oynar. Ancak bu yükümlölüklerin haricindeki iltica ve göç ile alakalı uygulamalar, devletlerin kendi iç hukuk kurallarına göre belirlenir. Devletler, uluslararası hukuktan doğan insani sorumlulukları bulunsa dahi uluslararası yükümlölüklerinin sınırları dışına çıkmamak kaydıyla fakat kendi sorumlulukları ile imkanları doğrultusunda, sığınanlara farklı statüler vermeyi tercih edebilirler³⁷.

Dünyada sığınmacıların yarısına yakını çocukların oluşturduğu bilinmektedir³⁸. Tarih boyunca yaşanan insan hakları ihlallerinin yaşattığı acı deneyimlerin yarattığı tepki, insan haklarının uluslararası alanda korunmasını gerekli kıldığı gibi, çalışma konumuz olan çocuklara, yetişkinlerden ayrı olarak birtakım haklar tanınması gerektiğinin zaman içinde anlaşılması ile beraber bu haklar için de yetişkinlerden ayrı düzenlemeler yapılmasına ihtiyaç duyulmuştur. Zira değişen ve gelişen dünyamızda, çocuğa bakış açısı değişmiştir.

İlkel topluluklarda, çocuklar maddi yarar sağlayacak varlıklar olarak görülmüş, bu çocukların menfaatleri gözetilmemiştir. Çocuğun yararını koruma düşüncesi öncelikle dinsel etkiler altında başlamış; zaman içinde giderek aile reisinin çocuğu koruma yükümlölüğü, çocuk üzerindeki egemenliğinin önüne geçmiştir. Ve nihayetinde devlet de bu yükümlölüğün yerine getirilmesini denetlemeye başlamış ve çocuğun korunması toplum genelinde bir yükümlölük haline gelmiş, çocuğun yararı her tür yararın önüne geçmiştir³⁹. Çocuklar, toplumun gelecek nesillerinin kaynağı olmaları ve savunmasız, çoğu zaman da hayatı yeni öğrenen ve doğruyu yanlış ayırmada zorluklar yaşayan bireyler olmalarının getirdiği özellikli durumları nedeniyle uluslararası toplumun da üzerinde hassaslıkla durduğu gruplardır. Özellikle ailelerinden ayrılan çocukların uluslararası koruma başvurularının değerlendirilmesi ve statülerinin belirlenmesi sürecinde yaşadıkları hukuksal ve

³⁷ Acer ve diğerleri, s.3; Yıldız, ss.44-45.

³⁸ BMMYK, “Kürese Eğilimler Raporu”, 2012, <https://www.unhcr.org/tr/12402-kuresel-egilimler-raporu.html>, (22.03.2019), s.1.

³⁹ Emine Akyüz; “Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı:151, 2001, https://dhgm.meb.gov.tr/yayimlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm, (17.05.2018).

sosyal sıkıntıları giderebilmek ve esenliklerinin artması için uluslararası mülteci hukuku içerisinde özellik arz eden kurallar oluşturulmuştur⁴⁰.

Aşağıda, mültecilikle ilgili kavramlarının sırasıyla uluslararası, bölgesel ve ulusal belgelerde ne şekilde düzenlendikleri tarihsel süreç gözetilmek kaydıyla aşağıda açıklanmaya çalışılacak ve bu belgelerde “çocuk” vurgusu yapıp yapılmadığı ele alınacaktır.

1.2. MÜLTECİ HUKUKUNA İLİŞKİN KAYNAKLAR

1.2.1. Uluslararası Belgelerde Düzenlemeler

1.2.1.1. Milletler Cemiyeti Dönemi

Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ile 1917 tarihli Rus İhtilali sonrasında yaşanan şiddetli çatışma ve siyasi kargaşalar sebebiyle milyonlarca insanın yerlerinden edilmesi, devletleri iltica konusunda düzenleme yapmaya mecbur kılmıştır⁴¹. Öyle ki 1919 ve 1939 yılları arasında yalnızca Avrupa’da beş milyondan fazla insanın yerlerinden edilmiş olduğu bilinmektedir. Söz konusu insan hareketliliğinde, 1789 Fransız İhtilali’nden bugüne kadar yayılan milliyetçilik düşüncesi etkili olmuştur. Nitekim bu düşünce ulusların bağımsızlık için verdiği mücadelelerde kendini göstermiş ve bağımsız ulus devletlerin kurulması ile sonuçlanmıştır. Özellikle Birinci Dünya Savaşı sonrasında meydana gelen söz konusu insan hareketliliği, göç ve iltica ile ilgilenen ve bu kapsamda çalışmalara öncülük eden ilk uluslararası oluşum, 28 Nisan 1919’da kabul edilen 10 Ocak 1920’de yürürlüğe giren Milletler Cemiyeti Misakı ile kurulan Milletler Cemiyeti’dir⁴².

Milletler Cemiyetince 1920’li yıllardan beri, mültecilerin hukuki statülerini tanımlamaya yönelik iki veya daha fazla devletin taraf olduğu sözleşmelerle ilgili çalışmalar yürütülmüştür⁴³. Bu bağlamda, 1921 yılında ilk Mülteciler Yüksek

⁴⁰Yakmaz Eda, “Statü Belirleme Sürecinde Türkiye’de Bulunan Refakatsiz Sığınmacı Çocukların Durumu”, **IMPR Humanitarian Rapor**, Sayı:21, Şubat 2014, <http://imprhumanitarian.org/tr/wp-content/uploads/RAPOR-11D.pdf>, (10.05.2018), s.6.

⁴¹Odman, Mülteci, s.15.

⁴²Bülent Çiçekli, **Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009, (Sığınmacılar), s.20.

⁴³Mehmet Özcan, **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, USAK Yayınları, Ankara 2005, ss.6-7.

Komiserliği kurulmuş ve Yüksek Komiser olarak göreve Dr. Fridjtof Nansen atanmıştır⁴⁴. Mülteciler Yüksek Komiseri olan Norveçli Fridjtof Nansen'in çabaları neticesinde mültecilere seyahat ve kimlik amacıyla kullanılan Nansen Pasaportu verilmeye başlanmıştır. Türkiye'nin de yasal olarak tanıdığı Nansen Pasaportu zaman içinde açıkça kişinin mülteci statüsünü gösteren bir belge haline gelmiştir⁴⁵. Nansen, mültecilerin hukuki statülerinin belirlenmesi, bulundukları ülkede istihdam edilmeleri veya ülkelerine geri dönmeleri gibi konularda kayda değer çalışmalarda bulunmuştur. Nansen'in ölümüyle 1930 yılında Milletler Cemiyeti bünyesinde Mülteciler İçin Uluslararası Nansen Ofisi adını taşıyan ayrı bir birim kurulmuştur⁴⁶. Ancak 1933'te Hitler Almanyası'nda Nasyonal Sosyalizmin ortaya çıkmasıyla başlayan Aryen olmayan Yahudiler ile rejim karşıtlarının kaçmaları sonucunda, belirtilen kişileri, Avrupa veya başka bir yere yerleştirmek ve koruma amacıyla Milletler Cemiyeti Konseyince, karargahı Londra'da bulunan Milletler Cemiyeti'nden bağımsız şekilde kendisi ile işbirliği içinde çalışacak özel Ad Hoc bir Yüksek Komiserlik oluşturulmuş ve bu organizasyonun başına Amerikalı James C. McDonald getirilmiştir⁴⁷.

1933 yılında "Mültecilerin Uluslararası Statüsü" ile 1938'de "Almanya'dan Gelen Mültecilerin Durumlarına İlişkin Sözleşme" kabul edilmiştir⁴⁸. 1938 tarihli Alman mülteciler için olan sözleşmede mülteci statüsünün belirlenmesinde etnik köken ve milli unsurlar iltica sebepleri olarak esas alınmış ve aynı zamanda mülteci sayılmak için menşe ülkeyi terk etmiş olma ve terk ettikleri ülkenin korumasından yararlanamama şartlarının gerçekleşmesi aranmıştır⁴⁹. Oysaki kişilerin etnik kökenlerine göre yapılan "grup" veya "kategori" yaklaşımı üzerine şekillenen bu tanımlar, siyasi ve sosyal nedenlerle ilticayı içeriğinde barındırmaması nedeniyle mültecilik ve sığınmacılık kavramlarının özünden ve ruhundan uzaktır⁵⁰.

McDonald, Milletler Cemiyeti teşkilatı dışında sorunları çözmek konusunda karşılaştığı güçlükler karşısında, 1935 yılında görevinden istifa etmiş, bunun üzerine Sir Neil Malcolm görevlendirilmiş ve görevini 1938'e kadar sürdürmüştür. Bu

---

⁴⁴Odman, Mülteci, s.16.

⁴⁵Büyükçalık, s.15.

⁴⁶Töre, s.8.

⁴⁷Odman, Mülteci, s.17.

⁴⁸Acer Yücel ve diğerleri, s.29.

⁴⁹Goodwin-Gill/McAdam, p, 16.

⁵⁰Özcan, ss.6-7; Özkan, s.119.

dönemde mülteci sayısı altı yüz bine ulaştığı ve sorunlar giderek arttığı için Milletler Cemiyetince hem Nansen Ofisi'nin hem de Yüksek Komiserlik'in faaliyetleri 1938 yılının sonu itibariyle başlayacak şekilde durdurulmuştur⁵¹. Daha sonra iki kurum da yine 1938 yılı içerisinde kapatılmıştır⁵².

Ocak 1938'de ise Milletler Cemiyeti'ne üye devletler, ABD Başkanı Roosevelt'in girişimleriyle Almanya'dan göç edenlere yardım etmek amacıyla Hükümetlerarası Mülteciler Komitesi'ni kurmuşlardır. Ancak ne var ki bu komite bünyesinde yapılan mülteci tanımları hususunda da devletler herhangi bir mutabakata varabilmiş değildir⁵³. Komite'nin çalışmaları 31 Aralık 1946 yılına kadar devam etmiş, faaliyeti son bulan komite görevlerini Uluslararası Mülteci Örgütü'ne bırakmıştır.

Milletler Cemiyeti denetiminde başlarda hem Nansen Ofisi hem de Yüksek Komiserlik olmak üzere mültecilerle ilgili iki ayrı örgütün kurulduğu görülmektedir. Tüm bunlar, mülteci sorunları ile ilgili girişimlerin daha çok bireysel isimler etrafında başlatıldığını ve yeni kurum ve kuruluşların oluşturulması gayesini taşıdığını göstermektedir. Ancak yine de Milletler Cemiyeti Dönemi'nde Mülteci Hukuku, 1950'li yıllara gelindiğinde dahi küresel anlamda yeterli uluslararası bir gelişim gösterememiştir. Üretilen çözümlerin daha çok mültecilerin yeniden ülkelerine iade edilmeleri veya sığındıkları ülkenin vatandaşlığına geçmeleri şeklinde olması nedeniyle bu dönemde mülteci ve sığınmacı sorunları ile ilgili olarak atılan adımların ad hoc kriz odaklı çözüm arayışlarından ibaret olduğu açıktır⁵⁴. Bulunan çözümlerin uzun vadeli olmaması ve özel mülteci gruplarına ilişkin olması, genele hitap edecek başka kurum ve kuruluşların ve uzun vadede geçerli olabilecek düzenlemelerin gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.

---

⁵¹Odman, Mülteci, s.17.

⁵²Nazlı Töre, s.9.

⁵³Ergüven ve Özturanlı, s.1015.

⁵⁴Sibel Yılmaz, **Kitleli Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016, s.15.

1.2.1.2. Birleşmiş Milletler Nezdinde Yapılan Tanımlamalar

1.2.1.2.1. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'den Önceki Dönem

İnsan hakları kavramının gelişmesi ve uluslararası düzeyde artan bir ilgi toplaması, özellikle İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesini izleyen döneme rastlar. 1945 öncesi dönemde insan hakları, azınlıkların korunması ya da yabancıların yararlanacağı haklar ve güvenceler uluslararası topluma egemen güçleri ilgilendiriyor ama devletlerin kendi uyruklarına uyguladıkları işlemler ve eylemler, her devletin kendi iç işlerinden sayılıyordu. İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş sırasında, Almanya'da Nasyonal Sosyalist rejimin uyguladığı; dehşet verici, sistematik ve yaygın zulüm politikaları, bu konuda yeni yaklaşımları ve anlayışları ortaya çıkarmış; buna göre insanlara uygulanan zulümlere karşı olmak, sadece bir ahlak ya da insanlık sorunu olmaktan çıkmış, aynı zamanda öncelikli bir hukuki sorun haline gelmiştir⁵⁵. Özellikle İkinci Dünya Savaşı öncesinde ve savaş döneminde yaşanan soykırım, sürgün, toplama kampları ve işkence gibi olaylar, uluslararası kamuoyunda büyük yankı uyandırmış, insan haklarının uluslararası alanda korunmasını zorunlu kılmıştır⁵⁶. Yaşanan savaş, zulüm korkusu yüzünden kendi ülkelerinde dönemeyen ya da dönmek istemeyen geniş bir yurtsuz insan kitlesi yaratmıştır⁵⁷. Bu doğrultuda, ağır insan hakları ihlallerinden ötürü Birleşmiş Milletler tarafından yapılan çalışmalarda mülteci hukukuna ağırlık verilmiş, 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme'nin⁵⁸ yürürlüğe girmesine kadar olan zaman diliminde Birleşmiş Milletler Örgütü nezdinde mülteci hareketlerine acil çözümler üretmek gayesiyle yeni kurum ve kuruluşlar oluşturulmuştur.

Bu dönemde, Milletler Cemiyeti'nin hukuki varlığı sona ermiş ve İkinci Dünya Savaşı sonrasında yaşanan insan hakkı ihlallerinin ardından ortak bir güvenlik sisteminin yapılandırılması ihtiyacının sonucunda BM Andlaşması, 1945 senesinde

---

⁵⁵Aybay, Gözlemler, s.29.

⁵⁶Durmuş Tezcan ve diğerleri, **İnsan Hakları El Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018, s.31.

⁵⁷Halil Kalabalık, **İnsan Hakları Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015, s.104.

⁵⁸Cenevre Sözleşmesi veyahut 1951 Sözleşmesi olarak da anılır.

San Francisco Konferansı'nda oybirliği ile onaylanarak 24 Ekim 1945 günü yürürlüğe girmiştir.

Mülteciler konusunda BM nezdinde savaş sonrası yapılan uluslararası düzenlemelerden ilki 1946 yılında Hükümetler arası Mülteci Komitesi'nin görevlerinin Uluslararası Mülteci Örgütü'ne devredilmesidir. Söz konusu kuruluşun amacı “mülteciler” ile “yerlerini terk etmeye zorlanmış kişiler” in sorunlarına ivedi biçimde genel çözüm üretmek olarak belirlenmiştir⁵⁹. Uluslararası Mülteci Örgütü'nün görev alanı Avrupalı mülteciler ile sınırlı olsa da mülteci sorununun her aşamasıyla ilgilenen ve bu yönüyle uluslararası alanda özel bir yer edinmiş uluslararası bir örgüttür⁶⁰.

Uluslararası Mülteci Örgütü'nün Anayasası'nda mülteci;

“Haklı bir nedene dayanan baskı ve zulüm dahil olmak üzere ülkesine dönmek için geçerli nedeni olan kişi” biçiminde tanımlanmıştır. Özellikle İkinci Dünya Savaşı boyunca çok sayıda çocuk, savaşın getirdiği mağduriyetlerin sonucu olarak ailesinden ayrılmış, sınır dışı edilmiş, kaçırılmış ve aileleri idam edilmiş idi. Uluslararası Mülteci Örgütü Anayasası Ek 1, Kısım 1'e göre mülteci terimi, savaş yetkisi olan veya ebeveynleri kaybedilen ve menşe ülkeleri dışında olan refakatsiz çocuklar için de geçerlidir. Düzenlemeye göre; on altı yaşında veya daha küçük olan bu çocuklara, normalde uyruğu belirlenebilen kişilerin ülkesine geri gönderilmesinde mümkün olan tüm öncelikli yardımlar verilecektir. Böylece IRO Anayasası, refakatsiz çocuklara mümkün olan her türlü yardımı yapmak için öncelikli bir yükümlülük getirmiştir.

Bu doğrultuda atılan bir diğer adım ise İkinci Dünya Savaşı neticesinde artan nüfus hareketlerinden ve tarıfsız acılara sebep olan savaş felaketinden sonra mülteci hukukunu ivedilikle gündemine alan BM Genel Kurulu'nda, 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nin⁶¹ (İHEB) kabul edilmesidir. İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi'nde, sığınma hakkına açıkça yer verilmiştir. Buna göre;

“Herkes zulüm karşısında başka ülkelerde sığınma talebinde bulunma ve sığınma olanağından yararlanma hakkına sahiptir. Bu hak, adi bir cürme veya

⁵⁹Ergüven ve Özturanlı, s.1016; Odman, Mülteci, ss. 26-27.

⁶⁰Özcan, s.8.

⁶¹Tekin Akıllıoğlu, **İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler**, 3. Baskı, Bilgi Yayınevi ve İnsan Hakları Merkezi, Ankara, 1995, (Temel Belgeler), ss.13-22.

Birleşmiş Milletler prensip ve amaçlarına aykırı faaliyetlere gerçekten müstenit kovuşturmalar halinde ileri sürülemez.” (m.14)

Prof. Dr. Münici Kapan’ın günümüz Türkçesi ile yaptığı çevirisine göre de bu madde şöyledir⁶²:

“Herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma ve bu ülkelerce sığınmacı işlemi görme hakkı vardır. Bu hak, gerçekten siyasal nitelik taşımayan adi bir suçla ilgili veya Birleşmiş Milletler ilke ve amaçlarına aykırı eylemlere dayanan kovuşturmalar halinde ileri sürülemez.”

İlgili madde hükmüne göre devletlerin kendisine başvuran kişilere iltica hakkı bahsetmek zorunda olmadığı açıktır. Hükümde yalnızca ilticaya başvurma hakkından söz edilmiştir⁶³. Bunun yanı sıra Göç Terimleri Sözlüğünde; sığınma hakkının hem sığınma verme hakkı, hem de bu hakkın kazanılması anlamını taşıdığı belirtilmiştir⁶⁴.

Beyannamenin en önemli özelliği sığınma talep etme hakkı da dahil olmak üzere bütün hak ve özgürlüklerden herkesin hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanabilecek olmasıdır⁶⁵. Zira maddedeki "herkes" sözcüğünden hareketle bildirgede sığınma hakkının süjesi olarak kadın, erkek, çocuk gibi herhangi bir ayırım gözetilmediği görülmektedir. Bildiride sığınma hakkı ile ilgili doğrudan ya da dolaylı şekilde ilgili olan başkaca maddeler ise şu şekilde sıralanabilir:

“Herkes, herhangi bir devletin toprakları üzerinde serbest dolaşım ve ikamet hakkına sahiptir.”

“Herkes, kendi vatandaşı olduğu ülke dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etmek ve kendi ülkesine geri dönmek hakkına sahiptir.” (m.13)

“Her ferdin bir vatandaşlığa hakkı vardır.”

“Hiç kimse keyfi olarak vatandaşlığından veya vatandaşlığını değiştirmek hakkından mahrum edilemez.” (m.15)

İnsanlık tarihinin, kabul edildiği günden bu yana en saygın belgelerinden biri olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, uluslararası bir antlaşma olmayıp Birleşmiş Milletlerce alınan genel kurul kararı olduğundan uluslararası toplumlar nezdinde

⁶²Rona Aybay, “Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi”, **İnsan Hakları Seçilmiş Makaleler**, Pencere Yayınları, İstanbul, 2010, (Evrensel Bildiri), s.45.

⁶³İbrahim Kaya ve Esra Yılmaz Eren, **“Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri”**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015, s.11.

⁶⁴Göç Terimleri Sözlüğü, s.73.

⁶⁵Aybay/Kibar s.52.

hukuken bağlayıcı niteliği bulunmamaktadır⁶⁶. BM Genel Kurulu’nca oylama neticesinde alınmış bir karar olduğundan hukuk tekniği anlamında “tavsiye” niteliğindedir. Hukuksal yapısı itibariyle tavsiye niteliğinde olsa da İHEB, insan haklarının korunması alanında öncü ve dinamik gelişmelere esin kaynağı olmuş, ulusal anayasalar, ulusal mevzuatlar ve mahkeme kararları üzerinde önemli etkiler doğurmuş ayrıca ileriki yıllarda hazırlanan birçok uluslararası sözleşmenin önsözünde bildiriye atıf yapılmıştır⁶⁷. Bağlayıcılığı bulunmasa da dünya devletlerinin çoğunun kendi ulusal mevzuatlarını hazırlarken insan haklarını ve özgürlüklerini “yüksek idealler” kabul edip hukuk düzenine yansıtmaları bildirgenin manevi açıdan ne denli önemli olduğunu göstermektedir⁶⁸.

İnsan hakları hukukunun kurallarının belirlenmesinde bir kriter kabul edilen evrensel nitelikteki bu bildirinin, insan haklarının ihlali durumunda devreye girecek bir denetleme mekanizması ve bildiri maddelerinin ihlali halinde herhangi bir müeyyide öngörmemiş olması, devletler için sığınma ve insan hakları konularında bağlanacakları sözleşmeler için referans ve etik ilkelerin yer aldığı bir metin olarak kalmasına neden olmuştur. Bu sebeple, sığınma hakkının bir bildirgeden ziyade temel bir kavram olarak yer aldığı uluslararası bağlayıcılığı olan bir düzenlemeye ve UMÖ’nün mülteciler için gösterdiği tüm çabalara karşın daha güçlü bir örgütlenmenin varlığına ihtiyaç duyulmuş ve nihayetinde BM Genel Kurulu’nun 03.12.1949 tarihli 319 (IV) sayılı kararıyla mültecilerin haklarını ve refahını gözetme ve sorunlarına kalıcı çözümler temin etme güdümüyle uzmanlık birimi olarak 01.01.1951 tarihinden itibaren işlev görmek üzere Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (BMMYK) kurulmuştur⁶⁹.

Görev süresi üç yıl için geçici olarak belirlenen ve merkezi İsviçre’nin Cenevre kentinde mukim Komiserlik hala faaliyetine devam etmekte ve görev süresi beşer yıllık dönemler halinde uzatılmaktadır⁷⁰. Uluslar üstü bir örgüt olarak sayılmasa da mülteci ve sığınmacıların ihtiyaçlarına cevap verecek nitelikte uluslararası ve resmi bir yapının varlığı için böylelikle ilk adım atılmıştır.

---

⁶⁶Kaya/Eren, s.11.

⁶⁷Rona Aybay, **İnsan Hakları Hukuku**, 3. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017, (İnsan Hakları), ss.51-52.; Tezcan ve diğerleri, s.35.

⁶⁸Altınışik ve Yıldırım, s.140.

⁶⁹Kalabalık, s.105.

⁷⁰Odman, Mülteci, s.34.

BMMYK'nın temel hedefi mültecilerin uluslararası korunması olup kurum bu noktada, hükümetlere yardımda bulunma ve mültecilerin gerekli şartları taşımaları halinde kendi ülkelerine geri dönmesi; şartların gerçekleşmemesi halinde ise sığınma statülerinin belirlenerek ülkeleri ile entegrasyonlarının sağlanması veya güvenli üçüncü ülkeye yerleştirmelerinin sağlanması görevlerini üstlenmiştir⁷¹.

İnsan hakları konusunda devletlerin yaklaşımları sosyal, politik ve ekonomik nedenlerle birbirinden farklı olup birtakım ülkelerde insanlık dışı muamelelerle karşılaşan, başka ülkelerde de gayet iyi şartlarda ağırlanan mültecilerin karşılaştıkları sorunların dünya genelinde aynı seviyede, aynı ölçüde çözümlenmesi gereğinden yola çıkılarak BMMYK Statüsü, BM Genel Kurulu'nun 14.12.1950 tarih ve 428 (V) sayılı kararıyla kabul edilmiştir⁷². İşbu Statü doğrultusunda, dünyanın neresine giderse gitsin bütün mültecilerin aynı muamele ile karşılaşması için ihtiyaç duyulan milletlerarası antlaşmanın hazırlanması adına BMMYK tarafından çalışmalar yürütülmüştür.

Uluslararası Mülteci Örgütü Anayasası'nın ülkesine dönmek için geçerli bir sebebi bulunan kişileri mülteci kabul ettiği kapsamlı tanımına karşılık BMMYK Statüsü'nün 6/B maddesine göre, mülteci;

“İrki, dini, tabiiyeti veya siyasi düşüncesi yüzünden haklı zulüm korkusu altında olması nedeniyle tabiiyetinde bulunduğu ya da herhangi bir tabiiyeti yoksa önceden mutaden ikamet ettiği ülke dışında bulunan ve bu korku nedeniyle tabiiyetinde bulunduğu devletin ya da herhangi bir tabiiyeti yoksa önceden mutaden ikamet ettiği ülke devletinin korumasından yararlanmak istemeyen diğer kişiler”

olarak tanımlanmıştır. Bu tanımda zamansal ve coğrafi yönden bir kısıt bulunmadığından, tanım, evrensel bir karakter taşımaktadır⁷³.

BMMYK Statüsü'nün, devletler nezdinde bağlayıcılığı olmasa da, BMMYK'nın devletlerle iş birliği içinde çalışmalar yürüteceğine ilişkin hükmü, statüye işlerlik kazandırmıştır⁷⁴. BMMYK, aynı zamanda hassas gruplar olarak

⁷¹Acer ve diğerleri, s.31.

⁷²Nuray Ekşi, “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nda Düzenlenen Uluslararası Koruma Türleri”, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Değerlendirilmesi**, (Ed: Ceyda Süral, Ekin Ömeroğlu), Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, (Koruma Türleri), s.35.; Sibel Safi, Mülteci Hukuku, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2017, ss.74-75.

⁷³Çiçekli, Yabancılar, s.235.

⁷⁴Büyükçalık, s.33.

nitelediği çocuklara ilişkin özel ilgi alanlarını belirlemiştir. Bu alanlar, refakatsiz ve ailelerinden ayrı kalmış çocukların yeniden birleştirilmesini, ergenlik çağındaki çocukların haklarının ve ihtiyaçlarının gözetilmesini, çocuğa duyarlı kayıt mekanizmasının geliştirilmesini, eğitime katılımlarının sağlanmasını, cinsel istismara maruz kalmamaları ve benzeri konuları kapsar⁷⁵. BMMYK, çeşitli sorunlarla ve zorluklarla karşılaşabileceklerinden dolayı çocukların korunması ve yardıma ulaşabilmesi için çalışmalar yapmaktadır.

1.2.1.2.2. 1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme

Sığınmacılar ve mülteciler ile ilgili 1951 yılına kadar yapılan çalışmaların belli uyruklara ve belli bir bölgeden göç eden kişilere yönelik olması, çözüme ilişkin yeni arayışlar doğurmuş özellikle de İkinci Dünya Savaşı sonrası ortaya çıkan sığınmacı sorununun geldiği nokta, Birleşmiş Milletler'in bu alana yoğunlaşmasında etkili olmuştur. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde sığınma hakkına yer verilmiş ise de hakkın nasıl kullanılacağı ve devletlerin sorumluluğunun sınırlarının açıkça belirlenmemiş olmasındaki noksanlık, aşağıda bahsedilecek 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile giderilmeye çalışılmıştır. BMMYK Statüsü'nün kabulü ardından Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşme hazırlığı için görevlendirilen Ad Hoc Komite'nin yoğun çalışmaları sonucunda 1951 Cenevre Konvansiyonu için taslak bir metin hazırlanmıştır⁷⁶. BM Genel Kurulu'nun 14.12.1950 tarihli 428 (V) sayılı kararı uyarınca 1951 yılında 2 Temmuz ve 25 Temmuz tarihleri arasında Cenevre'de yapılan Mültecilerin ve Vatansız Kişilerin Statüsü Hakkında BM Konferansı neticesinde 28.07.1951 tarihinde kabul edilen Mültecilerin Hukuki Statüsüne Dair Sözleşme'nin 1A(2) maddesi ile mülteci kavramı tanımlanmıştır. Bu tanıma göre mülteci;

“İrki, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; yahut tabiiyeti yoksa ve bu tür

⁷⁵BMMYK, Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri, Mayıs 2008, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa69594>, (09.06.2018), (Kılavuz İlkeler), s.12.

⁷⁶Ekşi, Koruma Türleri, s.35.

olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen şahıs”

şeklinde ifade edilmiştir.

1951 Sözleşmesi uyarınca yalnızca bu tarihten evvel yaşanan olaylar neticesinde bahsi geçen kişiler 1967 Protokolü’ne kadar mülteci kabul edilmekte idi. Sözleşme’nin 1(B) maddesine göre bu ifade, *“Ocak 1951’den evvel Avrupa’da meydana gelen olaylar veya Ocak 1951’den önce Avrupa’da veya başka bir yerde meydana gelen olaylar”* olmak üzere iki şekilde düzenlendiğinden Sözleşme’ye taraf devletlerce imza, onay ya da Sözleşme’ye katılımıla beraber yükümlülüklerin belirlenmesi bakımından bu ifadenin kapsamını açıklayan bir beyanda bulunulması gerekmekte idi⁷⁷.

1951 Sözleşmesi, “sığınmacı” kavramına yer vermemekle birlikte, kendi devletinin ulusal korumasından yararlanamayan kişilere, sığınma hakkının zorunlu olarak tanınarak uluslararası korumayı devreye sokmayı ve uluslararası koruma talebinde bulunan kişilerin mülteci statüsünün belirlenmesi sürecinde sözleşmenin sağladığı haklardan faydalanmasını temin etmeyi amaçlar⁷⁸. Çalışmanın başında da belirtildiği üzere, 1951 Sözleşmesi’ne göre iltica talebinde bulunan kişilerin ilgili devletler otoriteleri tarafından sığınma başvurularının, uluslararası ve iç hukuk kurallarına göre değerlendirildiği ve mültecilik için gerekli şartları taşımaları durumunda sığınma hakkını verdiği kişilere mülteci denilmektedir⁷⁹. Bir başka deyişle, kendisine mülteci statüsünün tanınmasını isteyen fakat henüz başvurusunun sonuçlanmasını beklemekte olan kimselere sığınmacı denilmektedir⁸⁰.

Cenevre Sözleşmesi uyarınca mültecilerin sınır dışı edilmesi de yasaklanmıştır. 1951 Sözleşmesi’nin sınır dışı edilme durumunu düzenleyen 33. maddesi şu şekildedir: *“Hiçbir taraf devlet, bir mülteciyi, ırkı, dini, tabiiyeti belirli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasal fikirleri dolayısıyla hayatı ya da özgürlüğü tehlike altında olacak ülkelerin sınırlarına, her ne şekilde olursa olsun geri göndermeyecek veya iade etmeyecektir.”* Bu hüküm, mülteci hukukunun temelini oluşturan geri göndermeme ilkesini ifade eder. İnsan hakları prensiplerinin her geçen

---

⁷⁷Yılmaz, s.35.

⁷⁸Odman, Mülteci, s.86.

⁷⁹Acer ve diğerleri, s. 14.

⁸⁰Çiçekli, Sığınmacılar, s.51.

gün güç kazanması ile ayrımcılık ve siyasi baskılar sonucunda ülkelerinden kaçmak zorunda kalan kişiler ya da kişi gruplarının, sığınmak için gittikleri ülkelere geri çevrilmeyip kabul edilmesi yönünde tamamen insani mülahazalarla doğan bu eğilimin artık bütün ülkeler için bağlayıcılığı olan bir uluslararası hukuk yükümlülüğü haline geldiği bir gerçektir. Dolayısıyla bu tür niteliklere sahip kişilerin zulüm görme riski olan ülkelere geri gönderilmemesi genel bir yükümlülük olarak kabul edilir⁸¹.

Sığınmacılar da mülteci statüleri kesinleşene kadar söz konusu ilke kapsamında değerlendirilmektedirler. Hatta sığınmacının yasal olmayan yollardan ülkeye giriş yapması dahi geri göndermeme ilkesinin sağladığı güvenceden yararlanmasını ortadan kaldırmamaktadır⁸². Geri gönderilmeme hakkı, iltica ve sığınma isteminde bulunanlar bakımından mutlak bir uluslararası hukuk kuralı olarak kabul görmektedir⁸³.

Ezcümle, bireylerin sığınmayı bir hak olarak talep etmesi öğretideki karşılığıyla “sığınma talebinde bulunma hakkı” devletleri yükümlülük altına sokmaz; bir kimseye sığınma hakkını bahşetmek münhasıran devlete tanınmış bir haktır. İşte bu yüzden de kişilere sığınma talebinde bulunma hakkının uluslararası sözleşmelerle sağlanması, bu kişilerin mültecilik statüleri tanınmaya kadar geri göndermeme prensibi gereğince karşılaşmaları olası baskı ve zulüm tehlikesi karşısında kişilerin temel haklardan istifade etmesini sağlayacaktır⁸⁴.

Türkiye Cenevre Sözleşmesi’ni 24 Ağustos 1951 tarihinde imzalamış ve 29 Ağustos 1961 tarihinde “sözleşmenin hiçbir hükmünün, mülteciye Türkiye’de Türk uyruklu kimselerin haklarından fazlasını sağladığı şeklinde yorumlanamayacağı” çekincesi ile onaylanmıştır. 359 Sayılı Onay Kanunu’nda zamansal açıdan getirilen sınırlamaya ilişkin bir bildirim de yer almış ve “1 Ocak 1951’den önce meydana gelen olaylar ibaresinin 1 Ocak 1951’den önce Avrupa’da meydana gelen olaylar şeklinde uygulanacağı” beyan edilmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 90. maddesi;

---

⁸¹Acer ve diğerleri, s.4.

⁸²Çiçekli, Sığınmacılar, ss.84-88.

⁸³Bülent Çiçekli, “Yasadışı Göç, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele ve Türkiye”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt 7, Sayı:1, 2005, (Yasadışı Göç), s.49.

⁸⁴Çiçekli, Yasa Dışı Göç, s.51; Öztürk, Mülteci, s.208.

“Usulüne göre yürürlüğe konmuş milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir. Bunlar hakkında anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesi’ne başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınır.”

şeklindedir. İşbu hüküm gereği Cenevre Sözleşmesi Türk Hukukunda ilgili madde gereğince kanun hükmündedir.

AY’nin 10. maddesi hükmüne göre ise; *“Herkes, dil, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetilmeksizin kanun önünde eşittir.”* Bu bağlamda, herkes kavramı içinde çocuklar da yer aldığından, temel hak ve özgürlüklerden çocukların da istisnasız yararlanma hakkına sahip olduğu güvence altına alınmıştır⁸⁵.

1.2.1.2.3. 1967 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsü ile İlgili Protokol

1967 tarihli Protokol’ün⁸⁶ BM Genel Kurulu’nun 16.12.1966 tarihli 2198 (XXI) sayılı kararı ile kabul edilmesiyle beraber 1951 Sözleşmesi’nde mevcut olan tarih sınırlaması taraf devletler için kaldırılmıştır⁸⁷. Nitekim 1951’den sonra yaşanan olaylara istinaden de mültecilere koruma sağlanması, gereklilik arz etmiştir. Söz konusu Protokol ile mülteci statüsünün belirlenmesinde başvuru argümanlarından biri olan coğrafi ve tarihsel sınırlamalar kaldırılarak 1951 Sözleşmesi’nin evrensel niteliği haiz bir sözleşme haline gelmesi amaçlanmıştır⁸⁸. Aynı zamanda 1967 Protokolü, 1951 Sözleşmesi’nden bağımsız olarak devletlerin bağitlanacakları bir belgedir⁸⁹.

Türkiye, protokolü onaylamakla birlikte Protokolün 7. maddesinde devletlerce işbu protokole birtakım çekincelerin konulabileceği belirtildiğinden Cenevre Sözleşmesi’ndeki coğrafi sınırlama ilkesini sürdürmeyi seçmiştir⁹⁰. Bunun anlamı, yalnızca Avrupa ülkelerinde meydana gelen veya gelecek olay ve

⁸⁵Odman, M. Tefik, **Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler**, Çağ Üniversitesi Yayınları No:9, Mersin, 2008, (Çocuk Mülteciler), s. 170.

⁸⁶1967 Protokolü veya New York Protokolü olarak da adlandırılır.

⁸⁷BMMYK, Uluslararası Belgeler, ss.88-92; Altınışık ve Yıldırım, s.35.

⁸⁸Başak, s.5; Ergüven/Özturanlı, s.1021.

⁸⁹Çiçekli, Yabancılar, s.222.

⁹⁰Ergüven ve Özturanlı, s.1034; Odman, Mülteci, s.169.

karışıklıklar sebebiyle ülkemize sığınan kimselere yapılacak değerlendirme ve inceleme sonunda mülteci statüsü verilmesinin yasal olarak olanaklı kılınmasıdır⁹¹. Bu bağlamda, bu çekincenin gereği olarak Türk mülteci hukukunda yalnızca Avrupa Konseyi'ne üye devletlerden gelenler “mülteci” olarak değerlendirilebilecek iken diğer ülkelerden gelenler üçüncü ülkelere yerleştirilinceye kadar ülkemizde yalnızca geçici süre ile sığınma hakkı elde edebileceklerdir⁹². 1951 Sözleşmesi'ne ülkemizce de konulan coğrafi sınırlama beyanının 1967 Protokolü ile de sürdürülmesi, uluslararası uygulamada birlik sağlanamadığının göstergesidir.

Bugüne kadar ülkemiz kıtaları birbirine bağlayan köprü vazifesi görmüş ve kitlesel göçler sonucunda birçok kitleye ev sahipliği yapmıştır. İran devriminden sonra yaşanan devrim karşıtlarının göçü, 1989 yılında Bulgaristan'daki Türklerin göçleri, Yugoslavya iç savaşı ve Kosova Krizi sonrası yaşanan göçler bu anlamda örnek gösterilebilir. 1967 Protokolüne konulan coğrafi sınırlamanın sebebi de komşu ülkelerdeki çatışmaların ülkemize yoğun insan akınını tetikleyebileceği ve geçiş yolları üzerindeki Türkiye'nin tampon bölge vazifesi görme olasılığıdır⁹³. Aybay ve Kibar tarafından da bu durum:

“Avrupa Birliği üyesi devletler, Türkiye'nin mülteci kavramını Avrupa dışından gelenleri de kapsayacak biçimde genişletmesini istemektedir. Ancak, Türkiye'nin coğrafi konumunun özelliği, bu konuda çok dikkatli olunmasını gerektirmektedir. Mülteci tanımının kapsamının genişletilmesi halinde Doğu'dan Batı'ya transit yolları üzerinde olan Türkiye'nin ciddi birtakım sorunlarla karşılaşması olasıdır. Üçüncü devlet uyruğu olan sığınmacılar, AB devletlerince ilk güvenli ülke durumundaki Türkiye'ye iade edilebilecek ve bu insanların uyrukluğunda bulundukları ya da geldikleri devletlere iade edilmeleri çoğu zaman olanaksız olacaktır. Bir başka deyişle, Türkiye Avrupa Birliği'ni mülteci akınına karşı koruyan bir tampon bölge haline gelecek ve zaten zor baş edilen sorunlarının çok daha artmasına yol açılmış olacaktır.”

şeklinde ifade edilmiştir⁹⁴.

Coğrafi bakımından konulan bu çekince günümüzde ülkemize toplu olarak gelen Suriyelilere geçici koruma statüsü verilmesi noktasında belirleyici rol oynamaktadır. Kendilerine geçici sığınma hakkı tanınan Suriyelilerin Türk hukukunda benimsenen coğrafi kısıtlama ilkesi nedeniyle yerel entegrasyonun kalıcı

---

⁹¹Töre, ss.96-97.

⁹²Başak, s.6.

⁹³Altınışık ve Yıldırım, s.39.

⁹⁴Aybay/Kibar, s.31.

olarak sağlanması mümkün olmayıp BMMYK ile iş birliği yapılarak yasa gereği bu kişilerin güvenli üçüncü ülkelere yeniden yerleştirilmeleri gerekmektedir.

1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanımının içeriğinin 1967 Protokolü ile tekrarlanması, politik ve ekonomik karışıklıklar ile doğal afetler, iklim değişiklikleri gibi nedenlerle yaşadığı yeri terk etmek zorunda kalan kişilerin mülteci statüsünden yararlanamaması sonucunu doğurmuştur. Nitekim bütün bu olaylar da kişiler üzerinde haklı bir korku yaratmasına rağmen baskı ve zulüm nedeniyle ortaya çıkan korku niteliğini taşımadığından bu durumda olan kişiler sözleşmedeki mülteci kapsamına dahil edilememekte ve bu durum doktrinde eleştirilmektedir⁹⁵.

1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'ne göre, "ırkı, dini, milliyeti, belli bir gruba mensubiyeti veya siyasal görüşünden ötürü zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korkan çocuk", mülteci kabul edilmektedir. Sayılan bu nedenler mülteci statüsü belirlenirken yetişkinler için geçerli olduğu gibi çocuklar için de geçerlidir⁹⁶. Sözleşmedeki mülteci tanımı bütün mültecileri, dolayısıyla da çocukları kapsamaktadır⁹⁷. Bu durum göstermektedir ki 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, çocuk ve ergin ayrımı yapılmaksızın aynı koşullarda tatbik edilmektedir⁹⁸. Buna göre zulme uğrama kriterinin yaşa bakılmaksızın tüm sığınmacılara uygulanacağı düşünülmelidir. 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nde sığınmacı çocuklar bakımından özel düzenlemelere rastlanmamaktadır. Sözleşme'nin yalnızca tek bir hükmü çocuklarla ilişkilendirilebilir⁹⁹. Söz konusu 22. madde ise şöyledir:

"Taraf Devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır. Taraf Devletler, mültecilere, temel eğitimin dışındaki eğitim konusunda ve özellikle alışmalardan yararlanma, yabancı ülke okullarından alınmış eğitim sertifikalarının, üniversite diplomalarının ve derecelerinin tanınması, harç ve resimlerden muaflık ve eğitim bursları alanlarında mümkün olduğu kadar müsait ve her halde genel olarak aynı şartlar içindeki yabancılara tanınanlardan daha az müsait olmayan şekilde muamele edeceklerdir."

⁹⁵Odman, Mülteci, s.42.

⁹⁶Odman, Çocuk Mülteciler, s.34.

⁹⁷Odman, Çocuk Mülteciler, s.36.

⁹⁸ Nuray Ekşi, "Mevzuat ve Anlaşmalar Kapsamında Çocukların Uluslararası Korunması", <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/229914>, 15.10.2017, (Çocukların Korunması), s.566.

⁹⁹BMMYK. **Mülteci Çocuklar Koruma ve Bakım Kılavuzu**, Cenevre, 1994, (Koruma Kılavuzu), s.18.

1.2.1.2.4. Birleşmiş Milletler Ülkesel Sığınma Bildirisi

Bu bildiri, 14 Aralık 1967’de BM Genel Kurulunca kabul edilmiştir. Bildiride, daha önce değinilmemiş olan sığınma ve sığınmacı kavramlarına yer verilmiştir¹⁰⁰.

Bu beyanname, İHEB’in sığınma hakkı ile ilgili 13. ve 14. maddelerine de atıfta bulunarak sığınmanın barışçıl ve insani bir eylem olduğunu ve başka devletler tarafından dostane bir davranış olarak görülmesi gerektiğini söyler¹⁰¹.

Mülteci haklarını ilgilendiren sözleşmeler yalnızca Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’nden ibaret değildir. “Uluslararası Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” (ESKHS), “Savaş Zamanında Sivil Kişilerin Korunmasına İlişkin Cenevre Sözleşmesi” (1949), “Çocuk Hakları Sözleşmesi” (1989) (ÇHS) , “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi” (1979), “Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşme” (1979) , “İnsanlık Dışı veya Onur Kırıcı Muamele veya Cezaya Karşı Sözleşme” (1984), “Soykırım Suçunun Önlenmesi ve Cezalandırılmasına Yönelik Sözleşme” (1948) ve sair düzenlemeler de mülteci hukukuna özgü yazılı belgeler değildir ancak bu sözleşmeler ile sağlanan güvencelerden mülteci ve sığınmacılar da vatandaşlar gibi yararlanabilmektedirler. Görüldüğü üzere mülteciler salt mülteci anlaşmalarına göre değil; genel insan hakları sözleşmeleri uyarınca da hak sahibi olmaktadır. Zira insan hakları hukuku ile mülteci hukuku birbirinin içine geçmiş, birbirini tamamlayan kurallar bütünüdür. Niteliği itibariyle güvenliğini sağlayacak bir ülkesi bulunmayan sığınmacıların uluslararası korunmasının gerekliliği nedeniyle imzalanmış ya da yayınlanmış uluslararası veya bölgesel bildiriler ve sözleşmeler insan hakları bağlamında da özel öneme sahiptir¹⁰².

Bu bağlamda anılan sözleşmeler mültecileri kapsayan yükümlülükler içerdiğinden devletlere de sorumluluk yüklemektedir¹⁰³. Zira uluslararası insan hakları sözleşmelerinin genel amacı devletlerin egemenlik alanı içerisindeki kişilere ayrımcılık yasağına uygun şekilde davranmasıdır.

---

¹⁰⁰Özcan, s.18.

¹⁰¹Kaya/Eren, s.14.

¹⁰²Altınışık ve Yıldırım, s.143.

¹⁰³Kaya/Eren, s. 70.

1.2.2. Bölgesel Belgelerde Düzenlemeler

Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü'nün Avrupa merkezli ve dar mülteci tanımını kabul etmesi ve bu yüzden özellikle Güney Amerika ve Afrika'daki ülkelerdeki kişilerin sığınma arayışlarına karşılık bulamamaları gerekçesi ile birçok bölgesel sözleşme düzenlenmiştir¹⁰⁴.

Cenevre Sözleşmesi'ndeki mültecilik tanımının Avrupa ile sınırlandırılması ve daha çok bireysel eksenli olması ancak iç savaşların ve şiddet hareketlerinin yaygınlaşması neticesinde zorunlu göç ve sığınma arayışının belli bir coğrafya ve zaman dilimine özgülenemeyecek boyuta ulaşması ve kitlesel sığınma vakalarının artması sonucunda Avrupa odaklı mülteci statüsünün işlevsiz kalması üzerine yapılan düzenlemelerden biri olan 1969 tarihli "Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi", bölgesel belgeler içerisindeki ilk mülteci belgesidir. Sözleşme Afrika kıtasında yaşanan sömürge ülkelerinin bağımsızlık mücadeleleri, ırkçılık, etnik ve politik anlaşmazlıkların sebep olduğu iç savaşlar ve kıtlık sorunu sonrasında yaşanan mülteci hareketliliğine istinaden bölgesel deneyimlerin sonucunda Cenevre Sözleşmesi'nden daha kapsamlı ve gerçekçi bir mülteci tanımına yer vermiştir¹⁰⁵. Benzer şekilde Cenevre Sözleşmesi'ndeki mevcut tanımı daha da kapsamlı hale getiren bir diğer düzenleme de Latin Amerika devletleri tarafından imzalanan 1984 tarihli Cartagena Deklarasyonu'dur¹⁰⁶.

Bölgesel düzenlemelerin bir kısmına aşağıda yer verilecek olmakla, kimi devletlerin bölgesel düzenlemeler ile mülteci tanımını genişlettiğini, kimi devletlerin ise mülteci statüsünün dışında kalan bireyler için farklı koruma statüleri oluşturarak Cenevre Sözleşmesi'ne ek tamamlayıcı korumayı sağlamayı amaçladığı görülecektir¹⁰⁷. Aşağıda yer verdiğimiz bölgesel düzenlemelerin dışında da bölgesel düzenlemeler mevcut olup 1980 Tarihli Mültecilere İlişkin Sorumlulukların Aktarımı

---

¹⁰⁴Odman, Mülteci, s.47.

¹⁰⁵Öztürk, Mülteci, s.92-95; Yılmaz, s.45.

¹⁰⁶M Tevfik Odman, "Mülteci Hukukunda Uluslararası Düzenlemeler ve Uluslararası Standartlar", **Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2004, (Uluslararası Düzenlemeler), ss.51-52.

¹⁰⁷Öztürk, Mülteci, s.93.

Hakkında Avrupa Anlaşması, 1990 Tarihli Dublin Sözleşmesi ve Dublin II Yönetmeliği bunlara örnek olarak gösterilebilir.

1.2.2.1. Afrika Birliği Örgütü'nün Tanımı

ABÖ Sözleşmesi'nin 1. maddesi ile mülteci tanımının kapsamı belirlenmiştir. Sözleşme metninde, 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci tanım aynen benimsenmekle beraber buna ek olarak;

“Mülteci terimi aynı zamanda, kendi menşe ülkesinin ya da vatandaşı olduğu ülkenin bir bölümünde ya da tümünde, dış saldırı, işgal, yabancı egemenliği ya da kamu düzenini ciddi biçimde bozan olaylar nedeniyle, menşe ülkesi ya da vatandaşı olduğu ülke dışında bir başka yerde sığınma aramak için daimi ikamet ettiği yeri terk etmeye zorlanan herkes için geçerli olacaktır.”

şeklinde bir ifade kullanılmıştır.

Başka bir ülkenin saldırısı ve işgali sonucunda bulundukları ülkeyi terk eden kişiler böylece ilk kez bir mülteci tanımına dahil edilmiştir. Görüldüğü üzere bu tanım, Cenevre Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol'ün düzenleme yapmadığı alanlara değinmesi sebebi ile Cenevre Sözleşmesi'ne göre daha kapsamlıdır.

Sözleşme önsözünde, Cenevre Sözleşmesi'nin ve 1967 Protokolü'nün mülteci statüsüne ilişkin olan temel evrensel bir kaynak olarak tanındığı belirtilmiş olmakla birlikte sözleşmede coğrafi ve tarihi herhangi bir kısıtlamaya yer verilmemesi çağın gereksinimlerine uygun olarak mülteci korumasının genişletildiğini göstermektedir¹⁰⁸. Sözleşme, hukuki bağlayıcılığa sahip tek bölgesel mülteci antlaşmasıdır¹⁰⁹.

Sözleşmenin “sığınma” başlıklı ikinci maddesinde ise mültecilere sığınma hakkı tanınmasının barışçıl ve insani bir eylem olduğu ve devletlerin bu konuda üstlerine düşeni yapacağı düzenlenmiştir¹¹⁰. 1951 Sözleşmesi ve 1967 tarihli Protokol'de bulunmayan sığınma hakkının her ne kadar tanımı yapılmamışsa da bu düzenleme kapsamında sığınmanın yer alması olumlu bir adım olarak görülebilir.

¹⁰⁸Odman, Uluslararası Düzenlemeler, s.51.

¹⁰⁹Parlamenteerler İçin El Kitabı, s.12.

¹¹⁰Özkan, s.172.

1.2.2.2. Cartagena Deklarasyonu'ndaki Tanım

1980li yıllardan itibaren Orta Amerika ülkelerinde meydana gelen iç savaşlar sonucunda iki milyondan fazla insanın yerinden edilmesiyle yaşanan mülteci hareketlerinin 1951 Sözleşmesi'nin dışında kalması nedeniyle bu bölgedeki mülteci sorunlarına çözüm bulmak amacıyla hazırlanan Cartagena Bildirisi 1984 yılında kabul edilmiştir¹¹¹.

Cartegna Deklarasyonu, Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanımı aynen benimsemekle birlikte, Cenevre Sözleşmesi'nden ve Afrika Birliği Örgütü Sözleşmesi'nden daha kapsamlı bir mülteci tanımına sahiptir(3. Paragraf). Bu tanım;

“1951 Sözleşmesinin ve 1967 Protokolünün öğelerini içerdiği gibi, bunun yanı sıra, yaygın şiddet, dış saldırı, iç çatışmalar, yaygın insan hakkı ihlalleri ya da kamu düzenini ciddi olarak bozan diğer durumlardan dolayı hayatları, güvenlikleri, ya da özgürlükleri tehdit altında olduğu için ülkelerinden kaçan kişileri de kapsayacaktır.”

şeklinde. Tanımda yer verilen insan hakları ihlalleri ifadesinin, diktatör rejimin hakim olduğu Latin Amerika'da yaşanan insan hakları ihlallerinin bir sonucu olduğu düşünülmeyle bu ifade ile Cenevre Sözleşmesi'ndeki tanımın geçerliliğini yitirdiği de savunulmuştur¹¹².

Cartegna Deklarasyonu'nda yer alan tanımın, Afrika Birliği Örgütü'nün getirdiği tanımdan daha geniş kılan husus, tanımda yer verilen sebeplerle yaşam ve güvenliğin tehlikede oluşuna, özgürlüğün de tehlikede olması durumunun eklenmesidir. Buna göre kişi, salt özgürlüğünün tehlikede olması sebebiyle ülkeyi terk edenler, zulüm olgusu aranmaksızın mülteci statüsü içinde değerlendirilebilecektir¹¹³. Bağlayıcılığı olmayan bu deklarasyon, bölge ülkelerini Cenevre Sözleşmesi'ne taraf olması; taraf olan devletleri ise bu düzenlemelerin iç hukuk sistemlerinde uygulanması için teşvik edici rol oynamış ve bildirgenin sunduğu ilkeleri benimseyen bölge devletleri için bu ilkeler teamül hukuku haline gelmiştir¹¹⁴.

---

¹¹¹Özcan, s.20.

¹¹²Odman, Mülteci, s.s. 53-54.

¹¹³Büyükçalık, s.57.

¹¹⁴Öztürk, Mülteci, s.97.

Cartegna Mülteciler Bildirisi'nin 13. maddesinde ise çocukları ilgilendiren şöyle bir hüküm mevcuttur:

“Ailelerin tekrar birleştirilmesinin, mülteciler konusunda temel ilke olduğu ve bunun sığınma ülkesindeki insancıl muamelelere dayalı hükümet şekli olduğu kadar, gönüllü geri dönüş durumlarında da sağlanacak olanakların temeli olduğunu kabul etmek.”

Aile birleşiminin mülteci hukukundaki önem derecesi, bu madde ile teyit edilmiştir.

1.2.2.3. Arap Ülkelerindeki Mültecilerin Durumunu Düzenleyen Arap Birliği Sözleşmesi

Arap Birliği Konseyi tarafından 1994 yılında, insan hakları ile ilgili yüce değerler temel alınarak onaylanmıştır. Sözleşmenin giriş bölümünde bahsedildiği üzere yapılan düzenlemelerde Arap ve İslam tarihinin derinliklerine kadar uzanan ahlaki kurallar, dini inançlar gözetilmiştir. Bildirinin hazırlanma safhasında, dünyada insan haklarını şekillendiren genel kamuoyu yargıları ile Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü ile diğer uluslararası antlaşmalar dikkate alınmıştır.

Sözleşme’de Cenevre Sözleşmesi’ndeki tanım kabul edilmekle beraber buna ek olarak 1951 Sözleşmesi’nde hiçbir şekilde yer verilmeyen “*savaş, işgal, yabancı denetimi, ülkenin bütününde veya bir bölümünde kamu düzeninin ciddi bozulmasıyla sonuçlanan doğal afet ve yıkıcı olaylar*” gibi çok geniş şekilde yorumlanabilecek koşullara da yer verilmek suretiyle, mülteci tanımının oldukça genişletildiği görülmektedir¹¹⁵.

1.2.2.4. Avrupa Birliği (AB) Hukukundaki Düzenleme

Avrupa Birliği Hukuku’na tarihsel olarak bakıldığında 1957 tarihli Avrupa Ekonomik Topluluğu’nu kuran Roma Antlaşması’nda ve 1987’de imzalanan Avrupa Tek Senedi’nde sığınma politikasına dair hükümlerin yer almadığı görülecektir. 1992 Maastricht Antlaşması ve buna bağlı Ek Sığınmaya İlişkin Beyan’da ise üye

¹¹⁵Odman, Uluslararası Düzenlemeler, s.53.

devletlerin sığınma politikası öncelikli olarak ele alınmış ve devletlerin bu konuda ortak eylem planı yapabileceği ve sözleşmeler hazırlayacağı ifade edilmiştir¹¹⁶.

1999 yılında Amsterdam Antlaşması'nın yürürlüğe girmesi, uluslararası koruma beklentisindekiler için alınacak tedbirlere ilişkin genel bir çerçeve oluşturmuştur¹¹⁷. Söz konusu tedbirler 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolüne uygun olarak, sığınma talep eden kişilerin kabulü, üçüncü ülke vatandaşlarının mülteci statüsüne hak kazanmaları, üye ülkelerde bu statüsünün tanınması ile ilgili önlemlerin belirlenmesi şeklindedir. Nitekim Avrupa Birliği'ne üye devletlerin ulusal hukuklarında farklı mülteci tanımı ve uygulamalarının var olması nedeniyle Birlik içerisinde yer alan devletlere yapılan başvuruların farklı kriterler esas alınarak değerlendirilmesi ve farklı şekillerde sonuçlandırılması, başvuru taleplerinin belli başlı ülkeler bazında yoğunlaşmasına neden olmuştur¹¹⁸. Bu doğrultuda birtakım ikincil düzenlemeler yapılmıştır.

Bu düzenlemelerden biri olan “2001 tarihli Geçici Koruma Yönergesinde”, kitlesel sığınma halindeki asgari koşullar belirlenmiştir¹¹⁹. Yönergede; geçici koruma¹²⁰, yerinden edilmiş kişiler¹²¹, kitlesel sığınma¹²² kavramlarının tanımları yapılmıştır. Bu yönergenin 3. maddesi, “*Geçici koruma Cenevre Sözleşmesi gereğince mülteci statüsünün tanınmasına hâlel getirmeyecektir.*” şeklinde olup buna

¹¹⁶Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012, (Tasarı), s.84.

¹¹⁷Çiçekli, Yabancılar, s.240.

¹¹⁸Özcan, s.1.

¹¹⁹Çiçekli, Yabancılar, s.316.

¹²⁰“*Geçici koruma, üçüncü ülkelere gelen ve kendi ülkelerine geri dönemeyen yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimselerin kitlesel sığınması ya da yakın bir kitlesel sığınma tehlikesi durumunda, özellikle de sığınma sisteminin bu akılla, etkili işleyişi olumsuz biçimde etkilenmeksizin başa çıkamayacağına dair bir riskin bulunması durumunda ilgili kişilerin ve koruma talep eden diğer kimselerin menfaatleri doğrultusunda bu tür kişilere acil ve geçici koruma sağlanması anlamına gelir.*” Geçici Koruma Yönergesi md.2(a);

¹²¹“*Yurdundan ayrılmaya zorlanmış kimseler; kendi ülkelerini ya da bulundukları yeri terk etmek zorunda kalmış, ya da özellikle uluslararası organizasyonlar tarafından gelen bir istek üzerine tahliye edilmiş ve işbu ülkede devam eden durum dolayısıyla güvenli ve sürekli koşullar altında geri dönemeyen üçüncü ülke vatandaşları ya da vatansız kişiler; Cenevre Sözleşmesinin 1A sayılı maddesinin ya da başka uluslararası ya da ulusal, uluslararası koruma sağlayan araçlar kapsamına girebilen, özellikle; silahlı anlaşmazlık bölgelerinden ya da yaygın şiddetten kaçan kişiler ve insan haklarının sistematik ya da genel olarak ihlal edilmesi durumlarının kurbanı olmuş ya da böyle bir duruma maruz kalma konusunda ciddi bir biçimde risk altında olan kişiler anlamına gelir.*” Geçici Koruma Yönergesi 2(c)

¹²²“*Kitlesel sığınma, yurdundan ayrılmaya zorlanmış, özel bir ülke ya da coğrafi alandan gelen çok sayıda kişinin, ulaşmaları ister kendiliğinden ister yardım sonucu olsun örneğin bir tahliye programı aracılığı ile topluluğa ulaşması anlamına gelir.*” Geçici Koruma Yönergesi md 2(d)

göre mezkur yönergede belirtilen usullerin Cenevre Sözleşmesi ile bireylere tanınan statülere zarar vermeyeceği kabul edilmiştir¹²³.

“2011 tarihli Mülteci ve İkincil Koruma Statüsüne İlişkin Standartlar konusunda Parlamento ve Konsey Yönergesi” (Vasıf Yönergesi), yine 1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ndeki mülteci tanımını esas almakla beraber ikincil korumadan yararlanacak kişilerin kapsamını belirlemiştir(m.18)¹²⁴. Buna göre;

“İkincil korumaya ehil kişi, sığınmacı olarak nitelendirilemeyen bir üçüncü ülke vatandaşı ya da vatansız bir kişi olarak, menşei ülkesine ya da vatansız ise önceki daimi ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde, madde 15te tanımlanan şekilde ciddi bir zarara maruz kalma riski olduğuna dair sağlam gerekçeler gösterilen ve madde 17/1 ve 17/2 kapsamına girmeyen ve kendisini o ülkenin korumasına bırakamayan ya da söz konusu risk nedeniyle bırakmak istemeyen kişi anlamına gelir.”

Yukarıda yer verilen bölgesel düzenlemeler de göstermektedir ki 1951 Sözleşmesi'ndeki ve 1967 Protokolü'ndeki mülteci tanımları temel alınmakta ise de birtakım eklemeler veyahut değişiklikler yapılmak suretiyle bölgesel düzenlemelerde bu tanımların farklılaşması dolayısıyla genel geçer bir tanıma ve yeknesak bir uygulamaya ulaşmak mümkün olamamıştır.

1.2.3. Ulusal Mevzuatta Düzenlemeler

1.2.3.1. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’ndan Önceki Düzenlemeler

6458 Sayılı Kanun’un yürürlüğünden önce mülteci hukuku ile ilgili işlemlerde daha çok yabancılar hukuku ile ilgili Pasaport Kanunu, İskan Kanunu, Yabancıların İkamet ve Seyahatleri Hakkında Kanun, Yabancıların Çalışma İzinleri Hakkında Kanun, Muharip Ordu Mensuplarından Türkiye’ye İltica Edenler Hakkında Kanun ve Türk Vatandaşlığı Kanunu’nda yer alan ilgili hükümler uygulanmakta idi. Ancak aşağıda çalışma konumuzun dışına çıkmamak adına yalnızca mülteci-sığınmacı tanımını ihtiva eden düzenlemelere yer verilecektir.

¹²³ Çiçekli, Sığınmacılar, ss.46-47.

¹²⁴ Meltem İneli Çiğer, “Silahlı Çatışma Durumlarında Ayrım Gözetmeyen Şiddet Hareketlerinden Kaçan Kişilerin Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukukunda İkincil Korunması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:1, 2018, s.206 ss.199-237.

1.2.3.1.1. İskan Kanunu

Türkiye'nin sığınma politikasına dair ilk kanun, 14.06.1934 yürürlük tarihli 2510 Sayılı İskan Kanunu'dur. Bu kanun, yalnızca Türk soyundan olanların sürekli ikamet etmesi amacıyla Türkiye'ye kabulüne cevaz vermiş olup bu kişileri göçmen olarak tanımlamıştır. Esas olarak göçmenlerle ilgili düzenlemeleri ihtiva eden bu kanunun en önemli ve belirgin bir özelliği de 1951 Sözleşmesi'nden de evvel mülteci tanımına yer vermesidir¹²⁵. 2510 Sayılı İskan Kanunu'nun 1. maddesinin 3. fıkrasına göre; *“Türkiyede yerleşmek maksadile olmayıp bir zaruret ilcasile muvakkat oturmak üzere sığınanlara mülteci denir.”*

Mülteci sayılabilmek için sığınma talep eden kimsenin T.C. uyruklu olmamasına rağmen Türkiye sınırlarından içeri girmiş olması aranmaktadır. Bunun yanı sıra, bu kimsenin ülkesinden ayrılması, arzusundan ziyade buna zorlanması nedeniyle gerçekleşmiştir. Burada kişinin gerçekten sığınma ihtiyacından dolayı ülkeye gelip gelmediği önemlidir. Çünkü mezkur maddeye göre, Türkiye'de daimi olarak yerleşme maksadı bulunmaması, geçici olarak oturmak niyetinde olması lazım gelmektedir¹²⁶.

Yine aynı Kanun'un 3. maddesinin 3. fıkrasının devamında yer alan; *“Dördüncü maddesinde yazılı sebepler bulunmayan mülteciler Türkiye'ye yerleşmek isterlerse ve bunu yazı ile bulundukları yerin en büyük idare amirine bildirirlerse haklarında Sıhhat ve İçtimai Muavenet Vekilliğince muhacir muamelesi yapılır.”* hükmüne göre, haklarında Kanun'un 4. maddesinde belirtilmiş olan engel durumlarının söz konusu olmadığı “mülteci” ler göçmen statüsüne kabul edilerek daha kolaylıklı bir usul uyarınca Türk vatandaşı olabilme hakkına sahip olabiliyordu¹²⁷.

Aileler ve çocuklar yönünden önemli olan hükümler, söz konusu kanunun 16. maddesinde yer almakta idi. Bu maddeye göre, karı ve koca bir aile olarak iskan edilmekte ve evlenmemiş çocuklar, çocuksuz erkek ve kadın dullar, ana ve baba ile

¹²⁵Odman, Çocuk Mülteciler, s.172.

¹²⁶Aybay/Özbek, s.151.

¹²⁷Aybay/Kibar, s.100.

veya bunlardan sağ olanı ile birlikte iskan görmekte, anası ve babası olmayan torunlar ise, dede ve büyük anneleriyle iskan edilmekteydiler.

Diğer taraftan, çocukların ana ve babaları yok ise, beraber bulundukları kan, civar ve sıhri hısımlarıyla yerleştirilmekteydiler. Ancak, bu çocukların, hısımlarından hiçbiri mevcut değil ise, bu takdirde tek olarak iskan edilmekte, ayrıca yasal temsilci tayin ettirilmekteydi. Tüm mültecilerin, hısım ve akrabalarının bulundukları yerlerde iskan edilecekleri açıklanmakta ve böylece aile birliklerinin oluşturulmasına özen gösterileceği ifade edilmekteydi¹²⁸.

2006 yılında 5543 Sayılı Yeni İskan Kanunu'nun yürürlüğe girmesiyle bu yasa mülga olmuş ve yapılan yeni düzenleme ile mülteci tanımına yer verilmemiştir¹²⁹. Yine 2510 Sayılı Kanun'da mülteci olarak tanımlanan kişilerin Türk vatandaşı olabilmesine ilişkin özel yol da böylelikle kaldırılmıştır. Mültecileri yakından ilgilendiren 5682 Sayılı Pasaport Kanunu, 27256 Sayılı Türk Vatandaşlık Kanunu vs. birtakım özel düzenlemeler iç hukukumuzda mevcut ise de ulusal mevzuatımızda münhasıran mültecilerin hukuki durumunu ele alan yasal düzenlemelere ihtiyaç duyulmuştur.

1.2.3.1.2. 1994 Tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği¹³⁰

Cenevre Sözleşmesi'nin 36. maddesi; *“Taraf Devletler, işbu Sözleşme'nin uygulanabilmesi amacıyla çıkarabilecekleri yasaları ve yönetmelikleri Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri'ne bildireceklerdir.”* hükmünü haizdir. Cenevre Sözleşmesi'nin mezkur hükmü esas alınarak 1967 Protokolü doğrultusunda uygulamaya yön vermek adına 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği¹³¹ hazırlanmış olup bu Yönetmelik, Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik müzakere sürecine katıldığı 2005 yılına kadar mülteci ve sığınmacıların uluslararası korunmasının ulusal alanda uygulama esaslarını belirleyen tek düzenleme olmuştur.

¹²⁸Odman, Çocuk Mülteciler, s.174.

¹²⁹Odman, Mülteci, s.171.

¹³⁰Bir diğer adı Türkiye'ye İltica Eden veya Başka Bir Ülkeye İltica Etmek Üzere Türkiye'den İkamet İzni Talep Eden Münferit Yabancılar ile Topluca Sığınma Amacıyla Sınırlarımıza Gelen Yabancılar ve Olabilecek Nüfus Hareketlerine Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'tir.

¹³¹30.11.1994 tarih ve 22127 sayılı RG

Yönetmelikte, Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokol'den farklı olarak “sığınma” kavramına yer verilmiştir.

1994 tarihli mülga yönetmeliğe göre sığınmacı:

“ırkı, dini, milliyeti belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”

olarak ifade edilmiştir(m.3.). Ancak ne var ki Cenevre Sözleşmesi ve 1967 Protokolü, sığınma ile ilgili hükümleri düzenlememesine rağmen yönetmelikte sığınmacılar ve olabilecek nüfus hareketleri ile alakalı hükümlere yer verilmesi, kanun yapma tekniği ve hukuk mantığı bakımından çelişkili görülmüştür¹³². Yine aynı maddede mülteci;

“Avrupa’da meydana gelen olaylar sebebi ile ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancı”

olarak tanımlanmıştır.

1994 tarihli Yönetmelik’in uygulandığı dönemde, Türk mülteci hukukunda geçerli coğrafi kısıtlama nedeni ile, mülteci- sığınmacı kavramları uluslararası mülteci hukukundaki kullanımdan farklıdır¹³³. Buna göre her ne kadar 1994 tarihli Yönetmelik’te yapılan sığınmacı tanımında “Avrupa ülkeleri veyahut Avrupa dışındaki ülkeler” şeklinde bir ayrıma gidilmese de iç hukukumuza göre sığınmacı olarak nitelenen kişinin mülteci kabul edilmesi hukuken mümkün değildir¹³⁴. Yönetmelik aynı zamanda içeriğinde toplu sığınmaya ilişkin düzenlemelere de yer vermiş ve bunu yanı sıra hem yasal hem de yasal olmayan yollarla Türkiye’ye gelerek,

¹³²Odman, Mülteci, s.181.

¹³³Yılmaz, s.121.

¹³⁴Çiçekli, Yabancılar, s.243.

Türkiye'ye iltica eden veya Türkiye'yi transit ülke olarak kullanıp başka bir ülkeye iltica etmek isteyenleri de kapsamına almıştır¹³⁵.

Yönetmelik'te çocukları ilgilendiren bir tanım bulunmaktadır. Bu da, “*münferit yabancı, tek bir kişi veya anne, baba ve reşit olmayan çocuklardan oluşan bir aileyi ifade eder.*” şeklindedir. Yönetmelik'te refakatsiz çocuklara ilişkin bir tanım bulunmamaktadır¹³⁶. 1994 Yönetmeliği, Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 61. maddesi uyarınca yürürlükten kaldırılmıştır.

1.2.3.1.3. Ulusal Eylem Planı Çerçevesinde Hedeflenen Düzenlemeler

1999'da Helsinki Zirvesi'nde AB'ye aday gösterilmesinin ardından Türkiye, göçmenlik ve iltica konusundaki mevzuatının da Avrupa Birliği katılım sürecinde uluslararası düzenlemelerle uyumlu hale getirmeyi amaçlanmıştır.

Türkiye tarafından, AB'ye katılım sürecinde, AB mevzuatı ile iç hukukunun uyumlaştırılmasını taahhüt ettiği 2001 tarihli Katılım Ortaklığı Belgesi imzalanmıştır. Katılım Ortaklığı Belgesi ve bu belgenin revize edilmesi ile oluşturulan 2003 Katılım Ortaklığı Belgesi'nde, sığınma hakkı ve mültecilik statüsü konusunda, Türkiye'nin Avrupa Birliği standartlarına uygun şekilde karar alınmasına ilişkin kısa ve orta vadeli planlar yer almıştır¹³⁷. Kısa vadeli planlar, daha çok yasa dışı göç ile mücadelenin güçlendirilmesi, geri kabul anlaşmalarının müzakere edilmesine yöneliktir. Orta vadeli taahhütler arasında da sığınma başvurularının değerlendirilmesi ve karara bağlanması süreçlerinde işlevsel bir sistemin geliştirilmesi, sığınanlar için konaklama ve sosyal destek sağlanması, Cenevre Sözleşmesi'ne getirilen coğrafi sınırlamanın kaldırılması sayılabilir¹³⁸.

Türkiye'nin anılan beklentilerin karşılanması adına çizdiği yol haritası olan Ulusal Eylem Planı, 25 Mart 2005 tarihinde uygulamaya konulmuştur. Plan, genel olarak amaçlanan uyumlaştırma politikası ile ilgili süreçte yürürlüğe girecek mevzuata, idari yapılanmanın ve fiziki alt yapının tamamlanması için gereken yatırımlara ilişkindir¹³⁹.

¹³⁵Büyükçalık, s.92; Öztürk, Mülteci, s.373; Töre, s.94.

¹³⁶Odman, Çocuk Mülteciler, s.184

¹³⁷Odman, Çocuk Mülteciler, s.191.

¹³⁸Töre, s.33.

¹³⁹Acer ve diğerleri, s.85.

Ulusal Eylem Planı ile aynı zamanda sığınmacıların statülerinin belirlenmesi işinde, idari merciler yerine yargı organlarının görevlendirilmesinin kişi hak ve özgürlüklerinin temini ve idarenin keyfî uygulamalarını önlemek açısından daha adil olacağı belirtilmiştir.

Ulusal Eylem Planı ile özellikle 1994 tarihli Yönetmelik ile de benimsenen coğrafi çekincenin kaldırılması hedeflenmiş ancak bu konuda Türkiye'nin ekonomik, sosyal ve kültürel koşulları da gözetilerek Türkiye'ye direkt olarak bir mülteci akınına sebep olmayacak şekilde gerekli yasal düzenlemelerin ve idari altyapının oluşturulması için çalışmaların yapılması ve de mali kaynakların karşılanması gerektiğinden Avrupa Birliği'ne üye devletlerle külfet paylaşımının üstlenilmesinin gerektiği açıkça belirtilmiştir ¹⁴⁰. Acer/Kaya/Gümüş'e göre ¹⁴¹ plandaki bu açıklamanın sebebi;

“Ulusal Eylem Planı'nda belirtildiği gibi Avrupa Birliği'ni oluşturan ülkeler, iltica sistemlerini ve mülteci kabulünü zorlaştırma çabaları içerisindeler. Üstelik henüz ortak bir Avrupa iltica ve göç sistemi gerçekleştirilmiş değildir ve güvenli üçüncü ülke konusundaki tartışmalar da halen devam etmektedir. Oysa bunun karşısında Türkiye'nin içinde bulunduğu coğrafyada özellikle Ortadoğu ve Kafkaslarda olası birtakım karışıklıkların çıkması durumunda, geçmiş dönemlerde olduğu gibi, Türkiye bir anda yarım milyonu bulan insan akınının gelebileceği ve sınırlarını zorlayacağı bir gerçektir. Bu da Türkiye'nin hassasiyetinin anlaşılması gerektiğini gösteren bir unsur olarak anlaşılmıştır.”

şeklinde ifade edilmiştir.

Ulusal Eylem Planı'nda hassas gruplar adı altında çocuklarla ilgili olarak birçok hüküm bulunmakta olup çocuklar ile ilgili her türlü işlemde çocuğun çıkarlarının gözetilmesi gerektiği vurgulanmıştır.

1.2.3.1.4. 2006 Tarihli İçişleri Bakanlığı Talimatı

Uygulamalarda karşılaşılan sorunların giderilmesinde mevcut yasal düzenlemelerin yetersiz kalması ve Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde ortaya koyduğu müktesebatın uyumlaştırılması çabası neticesinde, Cenevre Sözleşmesi, 1967 Protokolü ve 1994 Yönetmeliği esas alınarak Türkiye'ye

¹⁴⁰ Ayrıntılı bilgi için bkz. Cemil Güner, “Türkiye'nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 56(4), 2007, ss.81-88.

¹⁴¹ Acer ve diğerleri, s.98.

sığınanlara uygulanacak usul ile esasların belirlenmesi adına İç İşleri Bakanlığı'na 2006 tarihli Uygulama Talimatı¹⁴² yayınlanmıştır. Bu talimatta mülteci ve sığınmacı kavramları 1994 tarihli Yönetmelik'e paralel olarak düzenlenmekle beraber, uluslararası hukuk literatüründeki de facto-de jure mülteci ayrımında olduğu gibi hangi coğrafyadan ülkemize gelirse gelsin sığınmacılar başvuru olarak adlandırılmışlardır. Buna göre, sığınmaya dair başvuruları incelenmekte olan ve statüleri henüz kesin bir karara bağlanmayan kimseler de sığınmacı olarak kabul edilmektedir¹⁴³.

Refakatsiz çocukların, mülteci ve sığınmacı statüsünü kazanmak isteyen vatansızların ve başvuran, başvuru sahibi gibi tanımlarının Uygulama Talimatı'nın kapsamına dahil edilmesiyle Avrupa Müktesebatı'na uyum sağlanmaya çalışıldığı anlaşılmaktadır¹⁴⁴.

6458 Sayılı YUKK'un yürürlüğe girmesinden evvel mülteci hukuku alanında yapılan bütün düzenlemelerin idarenin düzenleyici işlemleri olduğu dolayısıyla mülteci hukukuna ilişkin iç hukukumuzda kanun düzeyinde herhangi bir temel düzenlemenin yapılmadığı görülmektedir¹⁴⁵.

1.2.3.2. Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu ve Geçici Koruma Yönetmeliği

1.2.3.2.1. Genel Çerçeve

Sığınmacı, mülteci olarak uluslararası koruma arayan, ancak statüleri henüz resmi olarak tanınmamış kişilere denir. Türk Hukuku'nda mülteci ve sığınmacı kavramları, Cenevre Sözleşmesi ile benimsenen coğrafi kısıtlama nedeniyle uluslararası hukuk literatüründen farklı bir anlam taşır¹⁴⁶. Bu sebeple Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nin (AİHM) özellikle kitlesel akınlarda Türkiye aleyhine verdiği kararların etkisiyle ve de AB katılım süreci çerçevesinde, tek bir mülteci hukuku

¹⁴²Bir diğer adı 57 Sayılı Genelge'dir.

¹⁴³Sema BUZ, **Zorunlu Çıkış Zorunlu Kabul Mültecilik**, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları, Ankara, 2004, s. 31.

¹⁴⁴Odman, Çocuk Mülteciler, s.197.

¹⁴⁵Öztürk, Mülteci, s.372.

¹⁴⁶Çiçekli, Yabancılar, s.238.

mevzuatı oluşturma çabaları sonucunda hazırlanan 6458 sayılı YUKK, 11.04.2013'te RG'de yayınlanmıştır¹⁴⁷.

YUKK, "Amaç, Kapsam, Tanımlar ve Genel İlkeler", "Yabancılar", "Uluslararası Koruma", "Yabancılar ve Uluslararası Korumaya İlişkin Ortak Hükümler" ve "Göç İdaresi Müdürlüğü" başlıkları altında düzenlenen beş bölümden oluşmaktadır. YUKK, Türkiye'nin AB'ye uyum süreci içerisinde Ulusal Eylem Planı'nın bir parçası olarak düzenlenmiş ve bu doğrultuda Türk mevzuatının AB müktesebatı ve uygulamaları ile bağdaşması gerektiği üzerinde durularak ve bir kısım hükümlerinin hukuki geçerliliği dahi tartışmalı olan 1994 Yönetmeliği'nin uluslararası hukuk sorunları karşısında güncelliğini yitirmesi nedeniyle uluslararası koruma hukukunda iç hukukumuz bakımından çizilecek olan hukuki çerçevenin önemli bir boşluğu dolduracağı düşünülmüş ve hazırlanmıştır. Kanun tasarısının gerekçesinde de belirtildiği üzere Mültecilerin Hukuki Statüsü'ne Dair Cenevre Sözleşmesi'ndeki coğrafi çekincemizi sürdürdüğümüzden, AB mevzuatından farklı olarak, "mülteci", "şartlı mülteci" ve "ikincil koruma" ve "geçici koruma" şeklinde uluslararası koruma statüleri ihdas edilmiştir. Dolayısıyla çocuklar bakımından düşünüldüğünde "mülteci çocuklar", "şartlı mülteci çocuklar", "ikincil koruma altına alınan çocuklar" ve "geçici korunan çocuklar" olmak üzere farklı gruplar bulunmaktadır¹⁴⁸. Türkiye'deki Suriyeli çocuklar, geçici korunan çocuklar grubundadır¹⁴⁹.

1.2.3.2.2. Mülteci Tanımı

6458 Sayılı Kanun'un 61. maddesinde, mülteci kavramı, 1994 tarihli İltica ve Sığınma Yönetmeliği'ndeki düzenlemeye paralel olarak,

"Avrupa ülkelerinde meydana gelen olaylar nedeniyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu

¹⁴⁷Ergüven/Özturanlı, s. 1032.

¹⁴⁸Ekşi, Çocukların Korunması, s. 560.

¹⁴⁹Ekşi, Çocukların Korunması, s. 562.

korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilecek statü"

olarak ifade edilir. Burada, Avrupa ülkeleri ile kastedilen Avrupa Konseyi üyesi devletler ile Bakanlar Kurulunca belirlenecek olan devletlerdir. Böylelikle Avrupa Konseyindeki ülkeler ve Bakanlar Kurulu tarafından belirlenen devletlerde meydana gelen olaylar sebebiyle, ırkından, dininden, vatandaşlığından, belli bir gruba mensup olmasından veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağı için kaçarak Türkiye'ye gelenlere mülteci statüsü uygulanacaktır.

İlgili maddede, coğrafi çekince ile onayladığımız Cenevre Sözleşmesi esas alınarak 1994 tarihli Yönetmelik'teki düzenlemeye paralel bir tanım yapıldığı görülmektedir. Tanımda bir farklılık yaratılmasa da mültecilik statüsüne ilişkin söz konusu düzenlemenin, iç hukukumuzda yönetmelik yerine yasa seviyesinde yapılması yerindedir. Çünkü Türkiye'ye yönelik yoğun göç hareketlerinin ortaya çıkardığı yoğun mülteci akını ve kitlesel sığınma durumu, konunun uluslararası ölçütlere uygun olarak ele alınmasını hissedilir hale getirmiştir¹⁵⁰. Böylesine mühim bir konunun yönetmelikle düzenlenmesi eleştirisi aşılsa dahi, coğrafi çekince sürdürüldüğü için mülteci tanımındaki yerel sınırlamayı Yasa, aynen muhafaza etmektedir¹⁵¹.

YUKK'un "tanımlar" başlığını taşıyan 3. maddesinin (e) bendine göre, çocuk henüz on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişiyi ifade etmektedir. Aynı tanım, 2016 tarihli Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 3(e) maddesinde de yer almaktadır. YUKK'un 3/1/l maddesinde özel ihtiyaç sahibi ise,

"Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişilerden; refakatsiz çocuk, özürlü, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anneye da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış kişi" ; refakatsiz çocuk ise YUKK'un 3/1/m maddesinde "Sorumlu bir kişinin etkin bakımına alınmadığı sürece kanunen ya da örf ve adet gereği kendisinden sorumlu bir yetişkinin refakati bulunmaksızın Türkiye'ye gelen veya Türkiye'ye giriş yaptıktan sonra refakatsiz kalan çocuk"

¹⁵⁰Kutluhan Bozkurt, **Avrupa Birliği Politikaları Düzenlemeleri Kapsamında Göç Hukuku**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2018, s.57.

¹⁵¹Töre, s.96.

şeklinde tanımlanmıştır.

1.2.3.2.3. Şartlı Mülteci Tanımı

1994 Yönetmeliği ile yer verilen sığınmacı kavramı ise YUKK ile beraber yalnızca isim değişikliğine uğrayarak "şartlı mülteci" adını almıştır (m.62). Buna göre şartlı mülteci;

Avrupa ülkeleri dışında meydana gelen olaylar sebebiyle; ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşüncelerinden dolayı zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan, ya da söz konusu korku nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancıya veya bu tür olaylar sonucu önceden yaşadığı ikamet ülkesinin dışında bulunan, oraya dönemeyen veya söz konusu korku nedeniyle dönmek istemeyen vatansız kişiye statü belirleme işlemleri sonrasında verilen statü"

olarak tanımlanır.

İlgili düzenleme gereğince, "üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar, şartlı mültecinin Türkiye’de kalmasına izin verilir." Şartlı mültecinin güvenli bir ülkeye yerleştirilinceye dek ülkede kalma hakkının bulunduğu açıkça yer verilmiş olması tekml mülteci korumasından yararlanamayan şartlı mülteci için güvenli bir yasal statü sağlamaktadır¹⁵². Bu durum, insan hakları hukuku sistemine uygundur. Ancak ne var ki BMMYK vasıtasıyla yapılan güvenli üçüncü ülkelere yerleştirmelerin sayısı son yıllarda bir hayli azalmıştır. Nitekim Kanada, İsveç, Avustralya, Norveç ve Finlandiya, Türkiye’den yapılan az sayıda yerleştirmeleri kabul etmiştir. Öte yandan bir yerin "güvenli üçüncü ülke" sayılıp sayılmayacağı hususu, başvurucunun o devletle süregelen ilişkileriyle beraber değerlendirilir¹⁵³. Dolayısıyla belirlenen kriterler sağlanmadığı takdirde şartlı mültecilerin üçüncü ülkeye yerleştirileceklerine dair bir kesinlik ve mecburiyet yoktur.

¹⁵²Çiçekli, Yabancılar, s.244.

¹⁵³Nuray Ekşi, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 5. Baskı, Beta, İstanbul, 2018, (Yabancılar), s.150.

1.2.3.2.4. İkincil Koruma

YUKK'un getirmiş olduğu bir diğer statü ise ikincil koruma statüsüdür. İkincil koruma terim olarak Türk yabancılar hukuku literatürüne ilk defa bu kanun ile girmiştir. Kanun'da 63. maddede ikincil korumaya yer verilmiştir. Buna göre;

“Mülteci ve şartlı mülteci olarak nitelendirilemeyen ancak menşe ülkesine veya ikamet ülkesine geri gönderildiği takdirde; ölüm cezasına mahkum olacak veya ölüm cezası infaz edilecek, işkenceye, insanlık dışı ya da onur kırıcı ceza veya muameleye maruz kalacak, uluslararası veya ülke genelindeki silahlı çatışma durumlarında, ayırım gözetmeyen şiddet hareketleri nedeniyle şahsına yönelik ciddi tehditle karşılaşacak olması nedeniyle menşe ülkesinin veya ikamet ülkesinin korumasından yararlanamayan veya söz konusu tehdit nedeniyle yararlanmak istemeyen yabancı ya da vatansız kişiye, statü belirleme işlemleri sonrasında ikincil koruma statüsü verilir.”

YUKK'ta uluslararası hukuktaki tamamlayıcı korumanın yerine nitelenen ikincil koruma, mülteci ve şartlı mülteci kapsamına girmeyen lakin uluslararası korumadan yararlanması gerekli görülen yabancıların korunmasını kapsamına almaktadır¹⁵⁴.

YUKK ile hukukumuzda yeni bir statü olarak belirlenen bu tamamlayıcı koruma, temelde geri gönderme yasağının bir tezahürüdür¹⁵⁵. Yine AİHS'te, bir kimsenin insanlık onuru ile bağdaşmayacak işlemlerle karşılaşacağı ülkeye gönderilmesi ve sınır dışı edilmesini yasaklamıştır (m.3). Örneğin İslam ülkelerinden bazılarında uygulanan kadın sünnetinden kaçarak Türkiye'ye gelenler ülkemizde bu statüye dahil olabilir. Nitekim kadınların 1951 Cenevre Sözleşmesi uyarınca mülteci statüsünün verilmesi sonucunu doğuran beş sebepten biri olan “belirli bir gruba mensup olma” şartını sağlamamaları sebebiyle kendilerine mülteci veyahut şartlı mülteci statüsü verilmesine imkan bulunmazken hiç şüphesiz söz konusu kadınlar, ülkelerine gönderilirlerse kadın sünneti tehdidi ile karşılaşacaklarından kendilerine ikincil koruma statüsü verilebilecektir¹⁵⁶. Görüldüğü üzere ikincil koruma, genel olarak devletlerin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nin çerçevesinin dışında uluslararası koruma sağlamalarıdır. Bu tür bir koruma, insan haklarıyla ilgili uluslararası antlaşmalara, mesela Uluslararası Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'ne (MSHS),

¹⁵⁴Ekşi, Yabancılar, s.52.

¹⁵⁵İneli-Ciğer, s. 225; Ekşi, Yabancılar, s.53.

¹⁵⁶Ekşi, Yabancılar, s.51.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne dayanabileceği gibi; yaygınlaşan şiddet eylemlerinden kaçan kişilere yardım edilmesi gibi daha genel nitelikli ilkelere de dayanabilir. Dolayısıyla ikincil korumanın diğer uluslararası koruma türlerine göre daha kısa süreli ve daha kalitesiz olduğu söylenemez. Aksine bu korumanın kapsamı Cenevre Sözleşmesi'nden daha geniştir¹⁵⁷. Böylelikle, mülteci ve sığınmacı olma koşullarını taşımayan bu kimseler, sınır dışı edilemeyecek ve geldikleri ülkeye iade edilmek zorunda kalmayacaklardır. Şüphesiz ki bu koruma türünün düzenlenmesinin temelinde insan hakları hukukunun gelişimi ve geri göndermeme ilkesinin önemi yadsınılamaz.

1.2.3.2.5. Geçici Koruma

Geçici koruma, bireysel olarak statü işlemlerinin gerçekleşmesi için yeterli zamanın var olmaması nedeni ile sığınmacılara toplu güvence sağlanması sürecidir¹⁵⁸. 6458 Sayılı Yasa'nın 91. maddesinde, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılara geçici koruma sağlanacağı belirtilmiştir. Geçici koruma prosedürünün iç hukuka kazandırılması ile kitlesel akın durumunda, geri göndermeme ilkesinin bir gereği olarak, yer değiştiren kişilerin temel insan haklarının güvence altına alınması ve acilen güvenli bir ortama kavuşmalarının sağlanması amaçlanmıştır¹⁵⁹.

Geçici korumadan yararlanacak kişilerin ülkeye kabulünün, ülkede kalışlarının, hak ve yükümlülüklerinin, ülkeden çıkışlarında yapılacak işlemlerin, kitlesel hareketlere karşı alınacak önlemler ile ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki iş birliği ve koordinasyonun, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin, Bakanlar Kurulu tarafından çıkarılacak yönetmelikle düzenleneceği belirtilmiştir (m.91). Bu doğrultuda, 6458 Sayılı YUKK'un 91. maddesine dayanılarak çıkarılan Geçici Koruma Yönetmeliği, 22.10.2014 tarihli ve 29153 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır. 13.10.2014 yürürlük tarihli GKY'nin 7. maddesi uyarınca bu statü;

---

¹⁵⁷Töre, s.101

¹⁵⁸Çiçekli, Yabancılar, s.313.

¹⁵⁹Ergüven/ Özturanlı, s.1039.

“Ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılar haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.”

Görüleceği üzere yönetmeliğin kapsamına kitlesel akınla gelenlerin yanı sıra söz konusu akının sebep olduğu olaylar neticesinde bireysel şekilde gelenler dahil edilmiştir. Mülteci statüsünün ferdi nitelikte olmasından kaynaklı olarak kitlesel akın hallerinde bu statü, kişilere uygulanamayacaktır.

28/04/2011’den itibaren Arap Cumhuriyeti’nde meydana gelen iç karışıklıklar sebebiyle ülkemize kitlesel halde gelen Suriyeli kişiler, önceleri “misafır” olarak adlandırılmaktayken Ekim 2011 tarihinden itibaren kendilerine uygulanan açık kapı politikası sonucunda "geçici koruma" statüsüne tabi kılınmışlardır. Her ne kadar Türkiye’de bulunan Suriyeliler için yerleşik olarak mülteci kavramı kullanılmaya devam edilse dahi Türkiye’de bulunan Suriyeliler, Avrupa’dan gelmedikleri için mülteci değildir. Misafırlığın de hukuken korunmaya layık geçerli bir statüyü ifade etmemesi, keyfî uygulamalara neden olabilecek idi. Bu yüzden de statünün kapsamı ayrıntılı şekilde yönetmelikle belirlenmiştir.

YUKK tasarısının gerekçesinde, uluslararası koruma sürecinde karşılaşılabilecek tüm aşamalarının açık kurallara bağlandığı, gerekli çerçevenin çizildiği belirtilmiş ise de uygulamalar şüphesiz ki hali hazırda yürürlükte olan kanunun eksikliklerini ve yetersizliklerini gündeme getirmektedir. Keza Yönetmelik’te geçici koruma süresi için azami bir sınır belirlenmemekle beraber yönetmeliğin 11. maddesi uyarınca Cumhurbaşkanının¹⁶⁰ geçici korumayı sonlandırma yetkisine sahip olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda geçici koruma kararının Yönetmeliğin 9. maddesinde ancak Cumhurbaşkanı tarafından alınabileceği hükme bağlanmakla, yönetmeliğin kişi yönünden uygulama alanı, Cumhurbaşkanını’nın alacağı geçici koruma kararına göre değişiklik gösterebilecektir¹⁶¹.

¹⁶⁰2/7/2018 tarihli 703 Sayılı KHK’nın 71. maddesi gereği YUKK’taki “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” olarak değiştirildiğinden GKY’deki Bakanlar Kurulu ibaresi de Cumhurbaşkanı olarak anlaşılmalıdır.

¹⁶¹Öztürk, Mülteci, ss.381-382.

İnsan hakları çerçevesinden bakıldığında yaygın kitlesel akınlarda devletlerin sığınma talepleri ile ilgili yükümlülüklerini tek başlarına yerine getiremeyeceklerinin açık olduğu ve dolayısıyla bu anlayışın da gerçeklik zemininde yer bulamayacağı belirtilerek külfetin devletlerce paylaşılması önerilmektedir¹⁶².

Özetle, 1951 Sözleşmesine koyduğumuz coğrafi çekince gereği, 11.04.2014 tarihinde yürürlüğe giren 6458 Sayılı Yasa uyarınca Avrupa ülkelerinden gelerek uluslararası koruma talep eden yabancılara mülteci, Avrupa dışındaki diğer bölgelerden gelerek uluslararası koruma talep eden yabancılara ise sığınmacı (bundan böyle şartlı mülteci) denilmektedir. Şöyle ki her iki durumda da uluslararası koruma talep eden kişilerin bahsedilen statüleri kazanmaları için tanımdaki şartları sağlamaları gerekmektedir. Statüler elde edilinceye kadar sığınma talep edenler kanuna göre "başvuru sahibi" olarak anılırlar¹⁶³. Mülteci-sığınmacı ayrımının Türk Hukuku'nda uygulanan coğrafi kısıtlama nedeniyle değişime uğraması nedeniyle uluslararası hukukta sığınmacının mültecilik koşullarını taşıdığına tespiti üzerine mülteci statüsünü kazanması mümkün iken, Türk Mülteci Hukuku'nda sığınmacı olarak nitelenen kişilere hukuken mültecilik statüsünün verilmesi mümkün gözükmemektedir¹⁶⁴. Yapılan bu ayrımın suni olduğu ve uluslararası hukuk literatüründeki sığınma/mülteci tanımına uygun düşmediği ve eğer bir gün Türkiye coğrafi sınırlandırmayı kaldırırsa, kanundaki terimlerin değişmesi gerektiği ifade edilmiştir¹⁶⁵.

Uluslararası koruma ile ilgili olarak Türkiye'nin uyguladığı coğrafi kısıtlama neticesinde uluslararası koruma talep edenleri geldikleri ülkeye göre ayırarak "mülteci" ve "şartlı mülteci" şeklinde ayrımlar yapan Türkiye'nin AİHS'in 14. maddesinde teminat altına alınan ayrımcılık yasağını ihlal edip etmediği hususu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nde tartışılmıştır. Bu bağlamda, A.G. ve diğerleri Türkiye davasında¹⁶⁶, AİHM ihlal talebini, Türkiye'nin 1951 Cenevre Sözleşmesi'nden kaynaklanan hakkını kullandığı ve uluslararası antlaşmadan doğan

¹⁶²Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Elif Uzun, "Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme", **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 8, Sayı 30, 2012, ss.35-36.

¹⁶³6458 Sayılı YUKK m.3/d: "*Başvuru sahibi: Uluslararası koruma talebinde bulunan ve henüz başvurusu hakkında son karar verilmemiş olan kişi*"

¹⁶⁴Başak, s.6; Çiçekli, Sığınmacılar, ss.48-49.

¹⁶⁵Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. Özkan, s.75.

¹⁶⁶The European of Human Rights First Section A.G. and Others v Turkey, <http://hudoc.echr.coe.int/tur?i=001-4856>, (20.12.2018)

hakkı kapsamında böyle bir ayırım yapılmasının ülkenin sığınmacı politikasından kaynaklandığı; ırka göre bir tutum sergilenmediği belirtilerek Avrupa'dan gelmeyenlere şartlı mülteci statüsü verilmesinde hukuka aykırılık olmaması sebebiyle reddetmiştir¹⁶⁷. Ancak burada üzerinde durulması gereken durum bu ayırımın insan hakları literatüründe karşılığının hukuki mekanizmalarla açıklanmaya elverişsiz olduğudur.

---

¹⁶⁷Ekşi, Yabancılar, s.161.

İKİNCİ BÖLÜM

ÇOCUKLARA İLİŞKİN HUKUKİ STANDARTLARI BELİRLEYEN DÜZENLEMELERDE MÜLTECİ ÇOCUKLAR

2.1. ÇOCUK KAVRAMI

Çocuk, Türk Dil Kurumu'na göre ilk anlamıyla “*Küçük yaştaki erkek veya kız*” diğer bir anlamıyla da “*bebeklik ve ergenlik arasındaki gelişme dönemindeki kişi*” şeklinde tanımlanmıştır¹⁶⁸. Söz konusu tanımlardaki “küçüklük” olgusu, genel olarak yaşla bağlantılı olarak ele alınmıştır. Çocuklar, bu sebeple başlarda ailenin koruması kapsamında korunması gereken “küçük insanlar” olarak nitelendirilmişlerdir. Ancak tarihi, sosyal, siyasi ve bilimsel gelişmelerle birlikte, zamanla çocukların da aktif hak sahibi kişiler olarak değerlendirilmesi noktasına gelinmiştir. Bu gelişmeyi uluslararası toplumun hazırladığı metinler üzerinden görmek mümkündür¹⁶⁹.

Çocukların yalnızca korunması gereken varlıklar olmayıp yetişkinler gibi ve hatta yetişkinlerden de farklı olarak birtakım haklara sahip kişiler olarak kabul edilmesiyle birlikte hukuken bu hakların ne olduğunun belirlenebilmesi, buna koşut olarak çocuğun ve çocukluğun hukuki anlamının belirlenebilir olmasını gerektirmiştir. Zira yalnızca çocuk kavramına dahil olanların çocuklara özgü haklardan yararlanması esastır. Bu sebeple de uluslararası hukuk bakımından geçerli olacak ortak bir çocuk tanımı üzerine uzlaşmak ve çocukluk kavramının sınırlarını belirlemek gerekmiştir¹⁷⁰.

Aşağıda hükümlerine ayrıntılı şekilde değineceğimiz 1924 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi'nde, çocukluğun başlangıcına dair herhangi bir hüküm yer almamaktadır. 1959 yılında kabul edilen Çocuk Hakları Bildirisi'nin önsözünün üçüncü paragrafında, “...doğumundan önce veya sonra çocuğun korunmaya muhtaç olduğu” ifadesi yer almaktadır.

¹⁶⁸ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cbeb1ab7016d6.91885101, (15.06.2018)

¹⁶⁹ Feriha Bilge Tanrıbilir, **Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011, s.46.

¹⁷⁰ UNICEF, “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı”, 2003, <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Uygulama%20Elkitabi%20TR.pdf>, (09.08.2018), (ÇHS El Kitabı), s.7 vd.

1989'da tarihli ÇHS'de, çocukluğun başlangıcına dair bir düzenleme yer almamıştır. Bu nedenle de çocuğa sağlanacak hukuki korumanın çocuğun ana rahmine düşmesi ile başlayan doğum öncesine ilişkin dönemi kapsayıp kapsamayacağı konusu, sözleşmenin İnsan Hakları Komisyonu'nda kabulü sırasında tartışmalara yol açmıştır. Sözleşmede, yalnızca *“çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşından küçükler”* çocuk sayılmıştır. Sözleşme'nin başlangıcında ise bu tartışmaları yansıtır biçimde çocuğun, *“doğumdan sonra olduğu gibi önce de”* uygun hukuksal korumadan yararlanması öngörülmüş ise de çocukluğun ne zaman başlayacağına dair kesin bir ifadeden kaçınılmıştır. Burada amaç, özellikle kürtaj ve doğum öncesi ile ilgili başkaca hususlarda, devletlerin mevzuatlarının birbirinden farklı olduğu ve devletlerin kendi iç düzenlemelerinde dahi çocukluğun başlangıcı ile ilgili yeknesak uygulamalara rastlanılmadığı gerekçesiyle Birleşmiş Milletlere üye tüm ülkelerin benimseyeceği ortak bir çözüm ve sözleşmeye geniş katılım gösterilmesini sağlamaktır¹⁷¹. Böylelikle sözleşmenin evrensel bir onaya ulaşması adına henüz dünyaya gelmemiş çocuğun da hukuken korunması ile alakalı düzenlemeler devletlerin kendi iç işlerine bırakılmış ve yine Sözleşme'nin 41. maddesi ile, *“Bu Sözleşme’de yer alan hiçbir husus, çocuk haklarının gerçekleştirilmesine daha çok yardımcı olan ve bir taraf devletin yasasında veya bu devlet bakımından yürürlükte olan uluslararası hukukta yer alan hükümleri etkilemeyecektir.”* denilmekle sözleşmenin, çocuk haklarının gerçekleştirilmesi açısından daha elverişli özellikler taşıyan herhangi bir ulusal yasaya müdahale amacı da taşımadığı vurgulanmıştır¹⁷².

Görüleceği üzere Sözleşme, çocuğun on sekiz yaşını tamamlayıncaya dek korunması gerektiğini kabul etmiştir. Fakat Sözleşme, ulusal mevzuat çerçevesinde, on sekizini bitirmeden de belirtilen şartlarda çocuğa özerklik tanınabilmesine müdahale etmemektedir¹⁷³. Bugün dahi halen mutabakata varılmış bir rüşt tanımı olmadığı gibi, iç hukukta ergin olma için yaş koşuluna birtakım istisnalar getirilebilmektedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin çocukluğun on sekiz yaşına gelinmesi ile sona ereceğine dair düzenlemesinden önce 1924 ve 1959 yıllarında kabul edilen Çocuk

---

¹⁷¹ÇHS El Kitabı, s.3.

¹⁷²ÇHS El Kitabı, s.1.

¹⁷³Kalabalık, s.614.

Hakları Bildirilerinde ise çocukluğun sona ermesi ile alakalı herhangi bir düzenleme yapılmış değildir.

Ulusal düzenlemelerimizde çocukla ilgili düzenlemelere bakıldığında dahi Çocuk Hakları Sözleşmesi'nde neden çocukluğun başlangıcına dair bir düzenleme yapılmadığı anlaşılabilecektir. Nitekim 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunumuz kişiliğin başlangıcını belirlemiştir. Buna göre; TMK'nın 28. maddesi, "*Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer*" şeklindedir. 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3. maddesine göre çocuk, "*daha erken yaşta ergin olsa bile on sekiz yaşını doldurmamış kişiyi*" ifade eder. YUKK'un 3. maddesinde ise çocuk, "*on sekiz yaşını doldurmamış ve ergin olmamış kişi*" şeklinde tanımlanır. Geçici Koruma Yönetmeliği de YUKK ile benzer düzenlemeyi haizdir. Çocuk Koruma Kanunu'nun kişiyi, ergin dahi olsa on sekiz yaşına kadar çocuk kabul etmesi YUKK ve Geçici Koruma Yönetmeliği'nden farklı olarak daha ileri bir düzenlemedir.

2.2. ÇOCUKLARA İLİŞKİN HUKUKİ STANDARTLARI BELİRLEYEN DÜZENLEMELER

Günümüz uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde, sığınma ve mülteci meseleleri, hem kendisine sığınılan ülkelerin bu kişileri kabul edip etmeme hakkı, hem de kabul ettikten sonra bu kimselere ne gibi haklar tanınması gerektiği açısından hukuksal bir olgu olarak ele alınmaya başlanmıştır¹⁷⁴. Nitekim insanın doğuştan gelen, vazgeçilemez, devredilemez, evrensel nitelikte hakları bir devlete bağlı olmadığından, birey hangi ülkeye giderse gitsin, hangi hukuki statüde olursa olsun bu haklara sahip olacaktır. Dolayısıyla, devletlerin bu en temel insan haklarını koruma görevi, kendilerine vatandaşlık bağıyla bağlı olanlarla sınırlı olmamaktadır. Devletler, vatandaşı olsun olmasın kendi yetki alanı içerisinde bulunan herkesin, bütün bireylerin hak ve özgürlüklerini ırk, din, milliyet, cinsiyet, ekonomik veya sosyal ya da siyasi statü ayrımı gözetmeksizin insan onurunun gerektirdiği özeni göstererek korumakla yükümlüdür¹⁷⁵. Zira insana özgü haklar, evrensel, özgürlükçü,

---

¹⁷⁴ Acer ve diğerleri, s.4.

¹⁷⁵ Töre, s.116.

eşitlikçi, barışçı, sorumluluk telkin edici ve etik temellere dayalı olup kişi ya da kültürler göre farklılık göstermez¹⁷⁶.

Evrensel olarak kabul görmüş olan birtakım sözleşmelerin mülteciler için de geçerli olduğu varsayılmaktadır. Yukarıda da belirtildiği üzere, bu düzenlemelerin başında İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi gelmektedir. Zira bu belgedeki haklar, ayırım gözetmeksizin herkes için geçerlidir.¹⁷⁷ Yine de spesifik olarak mültecilerin sahip olacağı bütün haklarının herhangi bir düzenlemede tanımlanmamış olması nedeniyle mülteci hakları, çoğunlukla devletlerin inisiyatifine bırakılmış durumdadır. Aksi bir düzenleme söz konusu olmadığında, mülteciler, yabancıların sahip olduğu haklardan faydalanır. Mültecilerin ilköğretimden yararlanma, sosyal yardım, sosyal güvenlik, dini ibadet, fikri ve endüstriyel mülkiyet ve çalışma şartları gibi birçok konuda yurttaşlarla eşit işlem görme hakları vardır¹⁷⁸.

Öte yandan belirtilmesi gereken bir başka nokta daha vardır: “insan hakları” kapsamına giren hakların bazıları, insanların hepsine değil sadece belirli özellikleri olan insanlara tanınmıştır. Örneğin çocukların insan hakları deyimi, tarihsel, sosyal, ekonomik, biyolojik vb. çeşitli nedenlerden kaynaklanan güç durumları karşısında özel olarak korunması gereken belli insan grupları için geçerli olması öngörülen hak türlerini (kategorilerini) göstermektedir. Buna karşılık, siyasal nedenlerle ya da iç savaş ve etnik çatışmalar gibi durumlar karşısında can korkusuyla yabancı ülkelere sığınan insanların durumuyla ilgili insan hakları sorunları da vardır¹⁷⁹.

Mültecilerle ilgili uluslararası temel belgenin Cenevre Sözleşmesi olmasına karşın, BMMYK ile devletler, çocuk mültecilere ilişkin uygulamalarında, başta “Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme” olmak üzere, “Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi” (MSHS), “Birleşmiş Milletler Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi” (ESKHS), “Birleşmiş Milletler İşkenceye Karşı Sözleşme”, “Her Türlü Irk Ayrımcılığının Kaldırılması Hakkında Sözleşme”, “Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi”, “Çocuk Hakları ve Esenliği Hakkında Avrupa Şartı”, “Afrika’daki Mülteci Sorunlarının Özel Yönlerini Düzenleyen 1969 tarihli ABÖ Sözleşmesi” ile “1984 tarihli Cartagena

---

¹⁷⁶Tezcan ve diğerleri, s.29.

¹⁷⁷Özkan, s.219.

¹⁷⁸Sur, s.119.

¹⁷⁹Aybay, İnsan Hakları, ss.9-10.

Bildirisi” ve diğer uluslararası düzenlemeleri dikkate almaktadırlar. Çünkü söz konusu sözleşmeler tüm insanlar hakkında kimi hak ve özgürlüklere yer vermekle birlikte genellikle çocuklara ilişkin ayrıcalıklı özel hükümler de içermektedirler¹⁸⁰. Bu durumda, mülteciler yalnızca mültecilikle ilgili düzenlemelere göre hak sahibi olmazlar. Aynı zamanda, taraf olunan diğer uluslararası antlaşmalara göre korunmaktadırlar. Özel olarak kadın ve çocuklarla ilgili düzenlemelerden yararlanırlar¹⁸¹. Mülteci çocukların bir devlete sığınan kişilerle hem aynı hem de kendi özel durumları itibarıyla farklı birtakım haklara sahip olacakları buradan anlaşılabilir. Aşağıda ise tüm bu düzenlemelere yer vermenin imkansızlığı göz önünde bulundurularak birtakım spesifik düzenlemelere yer verilecektir.

2.2.1. Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

2.2.1.1. Genel Çerçeve

Çocuğun korunması fikri yüzyıllardır var olmakla beraber Birinci Dünya Savaşı ile sonraki yıllarda yaşanan acı ve mağduriyetten en çok etkilenen çocuklar olmuş ve bu sebeple 20. yy’ın başlarında uluslararası hukuk temelinde çocuklar için ciddi adımlar atılmaya başlanmıştır. 1920’de Cenevre’de, “Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği” ismindeki birlik faaliyetlerine başlamıştır. Ardından 1921 yılında da, “Uluslararası Çocukları Koruma Birliği” kurulmuştur. 1924’te ise Uluslararası Çocuklara Yardım Birliği’nin 1923 yılında yayımlamış olduğu “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi’nden” esinlenilerek Milletler Cemiyetince hazırlanan “Cenevre Çocuk Hakları Bildirgesi” yayınlanmıştır¹⁸².

Bir ön söz ve beş ilkeden oluşan 1924 tarihli bu bildiri, toplumun çocuğa karşı borçlarının bir beyanı niteliğindedir. Bildirgede, bütün ulusların erkekleri ve kadınları, insanlığın haiz bulunduğu en iyisini çocuğa vermeye borçlu olduğunu; ırk, uyrukluk ya da inanca dair bütün mülahazaların ötesinde ve üstünde bir ödev olarak ilan ve kabul ederler¹⁸³. Bu bildiri, Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra çocuk hakları konusunda atılmış en önemli adımların başında gelse de İkinci Dünya

¹⁸⁰Odman, Çocuk Mülteciler, s.92.

¹⁸¹Kaya ve Eren, s.75.

¹⁸²Odman, Çocuk Mülteciler, ss.1-2.

¹⁸³Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Cilt 1, 8. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012, (Teori) s.719.

Savaşı'nın başlamasıyla Milletler Cemiyeti etkinliğini kaybetmiş ve buna bağlı olarak bildiri geçerliliğini yitirmiştir.

Bu bildirgeden esinlenilerek hazırlanan taslak bildiri için 20 Kasım 1959 tarihinde yapılan oylamada yetmiş devlet kabul yönünde oy kullanmış; temel ilkelerden oluşan ve uluslararası düzenlemelere ışık tutacak bir kaynak olan Çocuk Hakları Beyannamesi, BM Genel Kurulu'nun 20/11/1959 günü 1386 (XIV) sayılı kararla ilan edilmiştir.

On ilkeden ibaret olan Çocuk Hakları Beyannamesi, bağlayıcı bir sözleşme hazırlamak amacından ziyade uluslararası alanda çocuklara yardım çalışmaları için rehber olacak ilkelerin belirlenmesi düşüncesi ile hazırlanmıştır¹⁸⁴.

1959 Çocuk Hakları Bildirgesi de 1924 tarihli Cenevre Bildirgesi gibi çocuğa birtakım haklar tanınırken çocuğun bağımsız bir birey oluşundan ve karar alma mekanizmalarından bahsetmemiştir. Bildirge, korumacı bir anlayış içerisinde genellikle özel kişilerin ve kurumların sorumlulukları temelindeki hakları düzenlemektedir. Tiryakioğlu'na göre bu bildirge, *“farklı sosyal koşullara ve kültürel geleneklere sahip pek çok ülkenin temel ilkelerin önemi konusunda fikir birliğine varmış olmaları ve gelecekte kaydedilecek ilerleme açısından cesaret verici bir gösterge”* olarak görülmüştür¹⁸⁵. Yine de zamanla dünyada yaşanan bütün gelişmelere paralel olarak çocukların haklarının ve özgürlüklerinin temini için iyi niyet ifadesinden daha da ileride olan düzenlemelere ihtiyaç duyulması, söz konusu bildirgelerin yetersiz olduğu gerçeğini ortaya çıkarmıştır.

1959 Çocuk Hakları Beyannamesinden sonra yine Birleşmiş Milletler tarafından hazırlanmış olan 1966 tarihli “Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme” ile “Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Uluslararası Sözleşme”de çocukları ilgilendiren muhtelif hükümlere rastlanılmaktadır. Ancak ne var ki bu tür sözleşmelerde düzenlenen haklar, çocukların sahip olabileceği bütün hakları kapsamadığından eleştirilmiş ve çocuk haklarının müstakil ve devletleri bağlayıcı bir uluslararası sözleşme ile düzenlenmesine gerek duyulmuştur¹⁸⁶. Bu duruma istinaden BM ve birçok sivil toplum kuruluşunun uzun yıllar süren çabaları

¹⁸⁴Gemalmaz, Teori, s.720; Tanrıbilir, s. 46

¹⁸⁵Bilgin Tiryakioğlu, **Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku**, s.6.

¹⁸⁶Tanrıbilir, s.48

neticesinde “Çocuk Hakları Sözleşmesi” 20/11/1989 günü oy birliğiyle kabul edilmiş, 2 Eylül 1990 günü ise yürürlüğe girmiştir. ÇHS, kabul edilmesi ile yürürlüğe girmesi arasında geçen sürenin en kısa olduğu uluslararası sözleşmedir¹⁸⁷.

ABD ve Somali, Sözleşme’yi imzalamamış olsalar da ÇHS, devletlerce en çok katılım gören insan hakları belgesidir. Bu bağlamda, dünyanın bütün bölgelerinden devletler, siyasal, sosyal, kültürel, dini ve ekonomik tüm ayrılıklarına rağmen Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin belirlediği standartları ortak bir kabul ile benimsemiştir. Fakat bu genel kabulün yanı sıra maddelerine en çok çekince koyulan sözleşmedir¹⁸⁸.

2.2.1.2. Hükümleri

ÇHS, çocukların Magna Carta’sı şeklinde adlandırılır¹⁸⁹. Sözleşme, çocukların korunması için evrensel standartları belirleyen çerçeve bir metin olarak çocuk haklarına ilişkin diğer metinlere temel teşkil eder¹⁹⁰.

Sözleşme, önsöz ve üç kısımdan oluşmaktadır. Sözleşmenin Başlangıç kısmında, insanlığın tümünün haiz bulunduğu insan onuru ile haklarının saygınlığına vurgu yapılmıştır. Çocuğun bir birey olarak kabul edildiği gösterilmiştir. Başlangıç kısmında ayrıca çocuğun da içinde bulunduğu toplumda bireysel olarak varlığını sürdürebilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Bunun için de çocuğun, BM Şartı’nda yer alan idealler ile değerbilirlik, dayanışma, özgürlük ve eşitlik anlayışıyla yetiştirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Çocukların korunmasında ailenin ve devletin sorumluluğu vurgulanmıştır.

Sözleşmenin ilk bölümünde (m.1-41), uluslararası toplum tarafından tanınan çocuk hakları standartları tanımlanmakta, savaş ve barış zamanlarında çocuklara nasıl muamele edileceği düzenlenmektedir. Sözleşmenin 42-45. maddelerini kapsayan ikinci bölümü, sözleşmedeki hakların gerçekleştirilmesinin denetimi ve güvenceye bağlanması amacıyla oluşturulan mekanizmaları, bu kapsamda da Çocuk Hakları Komitesi, işlevi ile devletlerin periyodik raporlarının komiteye sunulması

¹⁸⁷Tekin Akıllıoğlu, **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları, No:13, Andlaşmalar Dizisi No:1, Ankara, 1995, (Sözleşme), s.3.

¹⁸⁸Gemalmaz, Teori, s.723.

¹⁸⁹Akıllıoğlu, s. 1.

¹⁹⁰Tiryakioğlu, s.53.

gibi sözleşmenin etkin bir şekilde uygulanabilmesi için tasarlanan hükümler içermektedir. Üçüncü bölümde (m.46-54) ise, sözleşmenin yürürlüğe giriş tarihi, değişiklik önerileri ve çekincelerle ilgili kurallar yer almaktadır¹⁹¹.

Sözleşmede çocuklara tanınan haklar ve özgürlükler, oldukça geniş bir yelpazeye sahiptir. Bunlar arasında, “ifade özgürlüğü”, “sağlık hizmetlerinden yararlanma hakkı”, “sosyal güvenlik hakkı”, “adil yargılanma hakkı”, “silahlı çatışmalardan korunma” gibi çeşitli haklar mevcuttur. Her ne kadar İHEB’de ve milletlerarası sözleşmelerde, hiç kimsenin herhangi bir nedenden ötürü ayrıma tabi tutulamayacağı yer almaktaysa da ÇHS ile çocukların salt korunmasıyla yetinilemeyeceği bunun yanı sıra belirli haklara sahip oldukları teyit edilmiştir.

Sözleşme, “mülteci çocuklar”, “azınlık ve yerli halkalara mensup çocuklar”, “her türlü istismara karşı korunan çocuklar” ile “silahlı çatışmalardaki çocukların” özel durumları nedeniyle farklı bir korumaya tabi tutulmalarını öngörmüş ve bu sebeple sözleşmede bu çocuklara dair özel hükümlere yer verilmiştir. Bununla beraber, sözleşmede bu çocukların bedensel ve ruhsal olarak gelişimleri ile ilgili alınacak tedbirler düzenlenmiştir.

Sözleşmenin özeti niteliğindeki dört temel ilke ise “çocuğun yüksek çıkarı ilkesi”, “çocuğun hayatta kalma ve gelişme hakkı”, “ayrım gözetmeme” ile “çocuğun görüşlerini serbestçe açıklama ve katılım hakkı” olarak sayılabilir¹⁹².

Sözleşme’nin ayrım gözetmeme ilkesini düzenleyen 2. maddesi şöyledir:

“Taraflar devletler, bu Sözleşmede yazılı olan hakları kendi yetki alanlarında bulunan her çocuğa, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları, ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasal ya da başka düşünceler, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, sakatlık, doğuş ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrım gözetmeksizin tanır ve taahhüt ederler.”

Buna göre, on sekiz yaşına kadar olan bütün çocuklara karşı gerek kendilerinin gerek ailelerinin sahip olduğu din, dil, ırk, cinsiyet vb. nedenlerle ayrımcılık yapılması yasaklanmıştır. ÇHS, mülteci sözleşmesi değildir; lakin düzenlediği bütün hakların tüm çocukları kapsadığı bu maddede açıkça ifade edilmektedir¹⁹³. Dolayısıyla Sözleşme’yi imzalayan devletler, sözleşmedeki bütün

¹⁹¹Tiryakioğlu, ss.57-58.

¹⁹²Odman, Çocuk Mülteciler, s.92.

¹⁹³Parlamentarler İçin El Kitabı, s.65.

hak ve özgürlükleri egemenlikleri altındaki bütün çocuklara tanıma ve bahse konu hakları teminat altına alma sorumluluğunu taşırlar. Buradan anlaşılacağı üzere, ÇHS'nin bütün maddeleri mülteci çocuklara doğrudan uygulanabilir niteliktedir. Aynı zamanda Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin onaylandığı devletler tarafından herhangi bir ulusal ya da bölgesel mülteci anlaşmasına taraf olunmasa dahi mülteci çocukların haklarını korumak adına sözleşme, önemli ve temel bir başvuru kaynağı olacaktır. Kaldı ki herhangi bir devletin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'yi onaylamaması halinde dahi uluslararası hukuk tarafından kabul gören hak ve özgürlükler evrensel niteliğe sahip olduklarından BMMYK'nın mülteci çocuklar ile ilgili gerekli durumlarda müdahalede bulunabileceği kabul edilmektedir¹⁹⁴.

Bununla birlikte, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 22. maddesi hükmü ile özel olarak sığınmacı çocukların korunma şartlarını düzenlenmiştir. Buna göre;

“Taraf devletler, ister tek başına olsun isterse ana babası veya herhangi başka kimse ile birlikte bulunsun, mülteci statüsü kazanmaya çalışan ya da uluslararası veya iç hukuk kural ve usulleri uyarınca mülteci sayılan bir çocuğun, bu Sözleşmede ve insan haklarına veya insani konulara ilişkin ve söz konusu Devletlerin taraf oldukları diğer Uluslararası sözleşmelerde tanınan ve bu duruma uygulanabilir nitelikte bulunan hakları kullanması amacıyla koruma ve insani yardımdan yararlanması için gerekli bütün önlemleri alır. Bu nedenle, Taraf devletler, uygun gördükleri ölçüde, Birleşmiş Milletler Teşkilatı ve onunla iş birliği yapan hükümetler arası ve hükümet dışı yetkili başka kuruluşlarla bu durumda olan bir çocuğu korumak, ona yardım etmek, herhangi bir mülteci çocuğun ailesi ile yeniden bir araya gelebilmesi için ana-babası veya ailesinin başka üyeleri hakkında bilgi toplamak amacıyla iş birliğinde bulunurlar. Herhangi bir nedenle kendi aile çevresinden sürekli ya da geçici olarak ayrı düşmüş bir çocuğa bu Sözleşmeye göre tanınan koruma, aynı esaslar içinde, ana babası ya da ailesinin başkaca üyelerinden hiçbirisi bulunamayan çocuğa da tanınacaktır.”

Mezkur düzenleme ile mülteci olan çocukların yanı sıra kendisine mültecilik sıfatı henüz addedilmemiş olan çocukların da uluslararası insani korumadan yararlanması gerektiği açıkça ifade edilmiştir. Buna göre, mülteci bir çocuk ile bir devletten sığınma talep eden çocuk arasında herhangi bir ayırım yapılmayacaktır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin önsözünde de çocukların özel koruma ve yardıma gereksinim duyduklarına dikkat çekilmiş idi. Söz konusu düzenleme bu açıdan dikkate değerdir. Öyle ki çocuklar mülteci olsun veyahut olmasın temel haklardan ve insani korumadan eşit ölçüde yararlanabilecek ve bu durum sahip olunan statüye göre değişmeyecektir.

¹⁹⁴Odman, Çocuk Mülteciler, ss.7-8.

Sözleşmenin 6. maddesi hükmüne göre çocuklar, temel insan hakkı olan yaşam hakkına doğdukları andan itibaren sahiptir ve devletler, yaşama ve beraberinde maddi ve manevi olarak gelişme hakkını çocuklara sağlamakla yükümlüdür. İlgili madde; *“Taraf devletler, her çocuğun temel yaşama hakkına sahip olduğunu kabul ederler. Taraf devletler, çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabayı gösterirler.”* şeklindedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi’ndeki asıl amaç, çocuğun yüksek yararlarının korunmasının sağlanmasıdır. ÇHS, bütün çocukların yüksek yararını gözetmektedir. Bu durum, Sözleşme’nin 3. maddesinde şöyle ifade edilmiştir:

“Kamusal ya da özel sosyal yardım kuruluşları, mahkemeler, idari makamlar veya yasama organları tarafından yapılan ve çocukları ilgilendiren bütün faaliyetlerde çocuğun yararı temel düşüncedir. Taraf devletler, çocuğun ana babasının, vasilerinin ya da kendisinden hukuken sorumlu olan diğer kişilerin hak ve ödevlerini de göz önünde tutarak, esenliği için gerekli bakım ve korumayı sağlamayı üstlenirler ve bu amaçla tüm uygun yasal ve idari önlemleri alırlar.”

Çocukların gerek fiziksel özellikleri gerekse psikolojik gelişimleri itibarıyla yetişkinlerden farklı özelliklere sahip olmalarının sonucunda çocuklarla ilgili her halde gözetilmesi gerekli bu ilke, yetişkinlerin çocuklara bir lütfu değildir; bu farklılığın gerektirdiği bir zorunluluktur¹⁹⁵.

Toplum içerisinde söz sahibi olma, görüşlerini serbestçe ve çeşitli yollarla ifade edebilme hakkı, bireyler için ne kadar önemliyse çocuklar içinde aynı öneme sahiptir. Sözleşme ile çocuğun katılım hakkı güvence altına alınmış ve devletlerin bu katılım hakkına gereken özeni göstermesi istenmiştir.

Sözleşmenin içerdiği tüm hükümler, doğrudan uygulanabilir bir başka deyişle talep edilebilir nitelikte değildir. Nitekim bazı hükümler, içinde yalnızca amacı barındırır ve bu hükümler daha çok “gözetir”, “özendirir”, “teşvik eder”, “çaba gösterir” şeklindedir. Aynı zamanda sözleşme metninde çokça karşılaşılan “uygun önlemler”, “gerekli önlemler”, “olanak içindeki önlemler” ibareleri de hükümetlere takdir yetkisinin verildiğini göstermektedir¹⁹⁶. Sözleşme hükümlerinin “doğrudan etkisi” ya da “kendiliğinden uygulanabilirliği” noktasında, uygulanmasının zorunlu

¹⁹⁵ Aydın Atılgan ve Eylem Ümit Atılgan, “Çocuk Haklarının Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hakim Olan İlkeler Açısından Türkiye’deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi”, İnsan Hakları Ortak Platformu Raporu, Ankara, 2009, s.29-30.

¹⁹⁶ Akıllıoğlu, ss.14-15.

olduğu tartışmasız olan hükümler ise, düzenleniş biçimi ve kullanılan dil ile anlaşılabilir. Genellikle medeni ve siyasal haklar doğrudan uygulanabilir nitelikte ve zorunlu hükümler iken ekonomik ve sosyal haklar, program hüküm ve daha çok tavsiye niteliğindedir¹⁹⁷. Bu bağlamda da haklar açısından dikkat çeken husus, çocuklara tanınan kişisel haklarda genellikle zorunlu kaideler mevcutken yalnızca saygı duyulmasını sağlamaktan öte devleti hizmet ve külfet altına sokacak ekonomik ve sosyal haklara ilişkin düzenlemelerin öneri düzeyinde kalmasıdır.

Sözleşmede tanınan hakların bazıları sınırlandırılabilir olarak düzenlenmiştir. Olası sınırlamalar, başkalarının haklarına ve şöhretlerine saygı gösterilmesi, toplum düzeni, genel sağlık ve ahlak, ulusal güvenlik gibi genel olarak yasal sınırlama ölçütlerine dayalıdır (m.10/2)¹⁹⁸.

Çocuk hakları konusunda akit devletleri bağlayıcı uluslararası bir belge niteliğinde olan bu Sözleşme, getirdiği kurallar itibarıyla çocukların korunmasında ulaşılabilecek en yüksek ideali temsil etmektedir. Birleşmiş Milletler gibi dünya çapında bir örgütün konuyu ele alarak, bütün ülkelerin katılması ve onayına açık bir sözleşme hazırlaması sayesinde çocukların rolü konusunda toplumdan topluma değişen son derece farklı anlayışlar bulunmasına rağmen Sözleşme, ayırım gözetmeden bütün çocuklar hakkında varılan bir görüş birliğini yansıtmaktadır¹⁹⁹.

BMMYK çocukların, mültecilerin çoğunluğunu oluşturduğunu ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin önemini sıklıkla dile getirmektedir²⁰⁰. Çocuk Hakları Komitesi'nin kararları ile de çocuklara ilişkin uygulamalarda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne gereken önemin atfedildiği gözlemlenmekte ise de Ozansoy'a göre²⁰¹;

“Bu tür sözleşme veya düzenlemelerin, insan hakları alanında yaşanan olumsuzlukları bertaraf etme gücüne veya savına ihtiyatla yaklaşmakta yarar vardır. Bu ihtiyat, söz konusu hukuki düzlemin etkisini yok sayan bir kolaycı reddiye düşmekten ve dudak bükmekten sakınmayı içerdiği gibi, bu alandaki ilişkilerin ait olduğu toplumsal zemini ve dinamiklerini görmezden gelerek hayatı

¹⁹⁷Akıllıoğlu, s.15; Gemalmaz, Teori, s.732.

¹⁹⁸Gemalmaz, Teori, s.731.

¹⁹⁹Tiryakioğlu, s.58.

²⁰⁰Bu yönde kararlar için bkz. BMMYK, **Mültecilere Uluslararası Koruma Sağlanmasına İlişkin BMMYK Yürütme Komitesi Kararları**, çev. BMMYK Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998. s.161. (1993 tarihli 44. Oturum, Karar No: (71 XLIV)) ve Yürütme Komitesi Kararları, s.205. (1997 tarihli 48. Oturum, Karar No: (84 XLVIII))

²⁰¹Cüneyt Ozansoy, “Öznesini Arayan Nesiller: “Çocuk ve Çocuk Hakları”, **Türkiye Barolar Birliği Dergisi**, 1999/1, Ankara, 1999, s.54.

salt hukuk normlarının iyi niyetine emanet eden bir safdil yaklaşımdan da uzak durur.”

Bu bağlamda uluslararası sözleşmelerin ve insan hakları belgelerinin ilişkin olduğu sistemi ve onun zeminini kendi başına değiştirme- dönüştürme gücüne ve niyetine sahip olmadığı ancak bu dönüşüm için gerekli dinamiklere meşru bir dayatma sağlamak için aracı olabilecekleri kabul edilmektedir²⁰². Dolayısıyla sözleşmeler, kendi başına çocukların içinde bulunduğu veyahut etkilendiği ciddi toplumsal sorunların çoğunu çözmesine olanak sağlamaz. Lakin söz konusu sözleşmeler, devletlerin çocuk haklarına öncelik atfetmesi adına bir fırsattır²⁰³.

2.2.1.3. Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi

2.2.1.3.1. Genel Çerçeve

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesine göre;

“Taraf devletler, bu sözleşmede tanınan hakların uygulanması amacıyla gereken her türlü yasal, idari ve diğer önlemleri alırlar. Ekonomik, sosyal ve kültürel haklara ilişkin olarak taraf devletler eldeki kaynaklarını olabildiğince geniş tutarak, gerekirse uluslararası işbirliği çerçevesinde bu tür önlemleri alırlar.”

Bu madde uyarınca, sözleşmeye taraf devletlere, sözleşmede düzenlenen çocuk haklarına saygı göstermelerinden ayrı olarak çocukların bu haklardan yararlanabilmelerini sağlama yükümlülüğü şart koşulmuştur.

Sözleşme'nin, *“Taraf devletlerin bu sözleşme ile üstlendikleri yükümlülükleri yerine getirme konusunda kaydettikleri ilerlemeleri incelemek amacıyla, görevleri aşağıda belirtilen bir Çocuk Hakları Komitesi kurulmuştur.”* şeklinde ifade bulan 43. maddesi hükmü ile taraf devletlerin Çocuk Hakları Sözleşmesi ile üstlendikleri yükümlülükleri gerçekleştirme hususunda kaydettikleri ilerlemeyi değerlendirmek ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin gayesine uygun bir biçimde uygulanmasını sağlamak ve devletleri de bahsi geçen yükümlülüklerini yerine getirmeye teşvik etmek amacıyla Çocuk Hakları Komitesi'nin kurulması kararlaştırılmıştır²⁰⁴.

²⁰²Ozansoy, ss.40-41.

²⁰³Tiryakioğlu, s.53.

²⁰⁴Tanrıbilir, s.86; Gemalmaz, Teori, s.733.

Komite, taraf devletlerce belirli aralıklarla düzenlenene ülke raporlarını inceleme görevinin yanı sıra Sözleşme'nin 45. maddesi ile de belirtildiği üzere, sözleşmenin uygulanmasını pekiştirmek ve uluslararası iş birliğini özendirmek adına; Birleşmiş Milletler'in insan hakları ile ilgili görevli diğer komiteleri ve uzmanlık birimleriyle ortak çalışmalar yürütmektedir. Komite, taraf devletten Sözleşme'nin uygulanması ile ilgili ek bilgi isteyebileceği gibi, uzmanlaşmış kuruluşlardan ve UNICEF, ILO gibi Birleşmiş Milletler organlarından bilgi alabilir; bu organlara çocuk haklarına ilişkin çalışmalar yapılmasını tavsiye edebilir; incelemeler sırasında bu organlara temsil hakkı verebilir (madde 45/b ve 45/c).

Bununla birlikte Komite, Çocuk Hakları ile ilgili diğer uluslararası sözleşmelere katılımın teşviki ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin yaygın bir biçimde tanınması için çabalamaktadır. Bütün bu çabalarla beraber taraf devletlerin çekincelerini gözden geçirmeleri ve çocuklara tahsis edilen kaynakların artırılması, Komite'nin devletlerden beklentileri arasındadır²⁰⁵.

2.2.1.3.2. Çocuk Hakları Komitesi'nin Yapısı

Bu komitenin üyelerinin seçilmesinde taraf devletler kendi vatandaşlarından bir kişiyi aday olarak gösterirler ve üyeler Taraf Devletler toplantısında yapılan oylamada seçilirler.

Seçilecek kişilerin insan hakları alanında uzman ve yüksek ahlaki vasıfları haiz olmasına önem verilir. Aynı zamanda üyeler belirlenirken adil bir coğrafi dağılımın gerçekleşmesine ve dünyadaki belli başlı hukuk sistemlerinin öğretisinden gelen kişilerin bulunmasına dikkat edilir.

Bu üyeler dört yıl için seçilirler ve yeniden seçilebilme imkanına sahiptirler (ÇHS md.43/6). Seçildikleri devletten bağımsız bir şekilde, şahsi sıfatlarıyla görev yaparlar²⁰⁶. 2002 yılında yürürlüğe giren değişikliğe kadar komite on üyeden oluşmaktaydı. Sözleşmenin 43/2 maddesinde yapılan değişiklikle üye sayısı on sekize çıkarılmıştır.

---

²⁰⁵Tanrıbilir, ss.87-89

²⁰⁶Akıllıoğlu, s.15, Mesut Gülmez, **İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması Birleşmiş Milletler Sistemleri**, Ankara, 1996, s.43.

2.2.1.3.3. Raporlama Süreci ve Çocuk Hakları Komitesi'nce Raporların İncelenmesi

Taraf devletler, Sözleşme'nin kendileri açısından uygulanmaya başlanmasından itibaren iki yıl içinde ve akabinde her beş senede çocuklara tanınan hakları gerçekleştirmek için aldıkları önlemleri ve hakların yaşama geçirilmesi konusunda kaydettikleri ilerleme raporlarını, Genel Sekreter vasıtasıyla Komite'ye sunmakla yükümlüdürler (md. 44/1).

Çocuk Hakları Komitesi'nin raporları incelemesi hususunda üç aşama mevcuttur. İlk olarak raporlar, Birleşmiş Milletlerin diğer organlarının ve davet edilen hükümet dışı kuruluşlarının da katılımı ile Komite üyelerinden oluşan çalışma grubunun hazırlık oturumunda incelenir. İkinci olarak raporu gönderen devlet temsilcisi ile Komite üyeleri bir araya gelerek raporda belirlenen ana meselelerle ilgili olarak yapıcı bir diyalog içerisinde karşılıklı olarak sorunları tartışır. Son olarak da Komite, özel bir oturumda rapora ilgili sonuç gözlemlerini içeren kendi raporunu hazırlar²⁰⁷.

Raporlama sürecinin yalnızca devletin bir organınca yürütümü istenmemekte, sözleşmenin konusuyla ilgili tüm resmi ve özel kurumların da katkıları ve iş birliği beklenmektedir. Taraf devletlerin rapor verme yükümlülüğünün yanı sıra bu raporlar hakkında ülkede yaygın bir şekilde bilgi edinilmesini sağlama yükümlülüğü de vardır(m.44/6)²⁰⁸.

Sözleşmenin 45. maddesine göre Komite;

“...alınan bilgilere dayanarak, telkin ve genel nitelikte tavsiyelerde bulunabilir. Bu telkin ve genel nitelikteki tavsiyeler, ilgili olan her taraf devlete gönderilir ve şayet varsa, taraf devletlerin yorumları ile birlikte Genel Kurulun dikkatine sunulur.”

Komite'nin taraf devletlerin raporları hakkında verdiği öneri ve genel tavsiyeleri, diğer insan hakları organları bakımından da referans niteliğini taşımaktadır. Bir başka deyişle, bir denetim organı, önündeki davada, aleyhine başvuru yapılmış devlet hakkında ÇHK tarafından verilmiş olan bu tavsiye kararlara atıf yapılmakta ve bazı durumlarda ÇHK'nın ilgili raporuna dayanarak hüküm tesis

²⁰⁷Tanrıbilir, ss.91-93.

²⁰⁸Gülmez, s.44; Tanrıbilir, s.90.

etmektedir. Üstelik ÇHK'nın tavsiyelerine yapılan bu tip bir yollama, sadece BM İnsan Hakları denetim organları tarafından yapılmamakta, ayrıca diğer BM dışı insan hakları sistemleri organları tarafından da ÇHK'nın tavsiye görüşleri kullanılmaktadır²⁰⁹.

Çocuk Hakları Komitesi'nin inceleme sonucunda açıkladığı “genel tavsiyeler” ilgili taraf devlete yöneliktir. Genel tavsiyeden farklı olarak “genel yorum” sözleşmenin hükümlerinin uygulanmasını açıklamaya yöneliktir; tüm taraf devletlere hitap eder ve sözleşmenin daha etkin ve doğru bir şekilde uygulanmasını sağlama amacı taşır. Çocuk haklarının tüm devletlerde bir standardının olması açısından kanun koyucu ve uygulayıcılara yön gösterir. Zira Komite, verdiği yorum kararlarında, ulusal mevzuatın Sözleşme ile uyumlandırılmasının bir yükümlülük olduğu görüşündedir²¹⁰.

Komite'nin genel yorum ve tavsiyelerinde sıklıkla mülteci çocukların durumlarına değinildiği görülür. Komite'nin Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne Dair 12 no.lu Genel Yorumu'nda,

“İş bulmak için, ya da mülteci olarak bir ülkeye gelen anne babalarıyla yabancı bir ülkeye gelen çocuklar zor durumdadır. Bu nedenle, göçmenlik ve sığınma işlemlerinin her yönü ile ilgili görüşlerini ifade etme haklarının tam olarak uygulanması acildir. Eğer göçmen statüsünde kalınacaksa, okul ve sağlık hizmetlerine entegre edilmesi için eğitim beklentileri ve sağlık koşulları ile ilgili olarak çocuğun düşüncelerinin ve beklentilerinin ne olduğunun bilinmesi gerekir. Sığınma talebi durumunda, çocuğa ayrıca sığınma talebinin nedenlerini de sunma fırsatı verilmelidir. Komite, işlemlerde seslerinin duyurulması ve gerekli ağırlığın verilmesi için iletişim imkanları ve göçmenlik ve sığınma süreci de dahil olmak üzere çocuklara kendi dillerinde hakları ve mevcut hizmetler konusunda ilgili tüm bilgilerin verilmesi gerektiğini vurgular. Ücretsiz olarak bir veli veya danışman atanmalıdır. Sığınmacı çocuklar ayrıca yüksek yararlarını belirlemek için etkin aile takibi ve menşe ülkelerindeki durum hakkında ilgili bilgilere ihtiyaç duyabilir. İhtiyaçlarını telaffuz etmelerine izin vermek için daha önce silahlı çatışmaya dahil olmuş çocuklar için özel desteğe ihtiyaç olabilir. Ayrıca, devletsiz çocukların ikamet ettikleri bölgeler içindeki karar verme süreçlerine dahil edilmesini sağlamak için özen gösterilmesi gerekir.”

denilmekle mülteci çocukların durumuna vurgu yapılmıştır²¹¹.

²⁰⁹Gemalmaz, Teori, s.747.

²¹⁰Odman, Çocuk Mülteciler, s.13.

²¹¹ICC, “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi'nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'ye İlişkin Genel Yorumları 2008-2011”, <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-12-Katilim-Hakki.pdf>, (23.11.2018), para. 123-123.

2.2.1.4. Türkiye ve Çocuk Hakları Sözleşmesi

20 Kasım 1989 tarihli ÇHS'yi Türkiye, 14.09.1990 tarihinde imzalanmıştır. Sözleşme, 1995 senesinde 22184 sayılı RG'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir.

BK'nın 23.12.1994 tarih ve 94/6423 Sayılı Kararı ile Sözleşmeye koyduğumuz çekince ise şöyledir: *“Türkiye Cumhuriyeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinin 17, 29 ve 30 maddeleri hükümlerini, TC Anayasası ve 24 Temmuz 1923 tarihli Lozan Anlaşması hükümlerine ve ruhuna uygun olarak yorumlama hakkını saklı tutmaktadır.”*

Anayasamızın 90. maddesi gereğince, temel hak ve özgürlükleri içeren ÇHS ile ulusal düzenlemelerde yer alan hükümler çeliştiği takdirde ÇHS dikkate alınacaktır.

AY'nin 41. maddesine 2010 yılında eklenen 4. fıkra ile devlete düşen ödev ÇHS'nin 22. maddesine paralel olarak , *“her türlü istismara ve şiddete karşı çocuklara dair koruyucu tedbirler almak”* olarak belirlenmiştir. Yine, AY'nin 62. maddesinde; özel olarak korunacak kişiler arasında çocuklar da sayılmış, devletin çocukları koruma ödevi düzenlenmiştir. Bunun yanında AY'nin 10. maddesine 2010'da eklenen fıkra ile de çocuklara ilişkin alınacak tedbirlerin eşitlik ilkesine aykırı sayılmayacağı belirtilmiştir. Madde gerekçesi;

“Devletin, tüm toplum kesimleri arasında bir yandan eşitliği sağlamaya, diğer yandan da korunması gerekenleri korumaya yönelik özel tedbirler alabilmesinin önü açılmakta ve bu amaçla yapılan düzenlemelerin eşitlik ilkesine aykırı kabul edilemeyeceği anayasal güvenceye kavuşturulmaktadır.”

şeklindedir.

Çocuk Hakları Sözleşmesi, temel bir başvuru kaynağı olmakla beraber mevzuatımızda, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu, 1117 Sayılı Küçükleri Muzır Neşriyattan Koruma Kanunu, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu (ÇKK), 4721 Sayılı Medeni Kanun, 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu gibi çocuklarla ilgili düzenlemeleri haiz yasalar mevcuttur. 5395 sayılı ÇKK uyarınca hangi milliyetten olursa olsun bütün çocuklar, kanunun sağladığı korumadan yararlanabilecektir.

Yukarıda belirttiğimiz anlaşmaların yanı sıra Türkiye, çocuk haklarının geliştirilmesine atfettiği önem neticesinde, “BM Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Ortadan Kaldırılması Sözleşmesi ve bu Sözleşme ‘ye Ek Protokol’e, “Avrupa Konseyi Çocuk Haklarının Uygulanmasına Dair Avrupa Sözleşmesi”ne, “Çocuk İstihdamına İlişkin 138 ve 182 sayılı ILO Sözleşmeleri”ne, “BM Sınır aşan Suçlarla Mücadele Sözleşmesi’ne Ek Başta Kadın ve Çocuk Ticareti Olmak Üzere İnsan Kaçakçılığının Önlenmesi, Bastırılması ve Cezalandırılmasına İlişkin Protokol’e de taraftır.

Ezcümle, çocuğun korunması ve çocuk haklarını gerçekleştirme yükümlülükleri, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası başta olmak üzere iç hukukumuzdaki düzenlemelerde de yer almaktadır. Böylece çocuğun menfaatlerinin her şeyin üstünde olduğu, iç hukuk normlarıyla da benimsenmiştir.

2.2.2. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi Hakkında Seçmeli Protokolü

Bu protokol BM Genel Kurulu’nun 25.05.2000 tarihinde aldığı 54/263 sayılı kararıyla kabul olunmuş, 18.01.2002’de uygulanmaya başlanmıştır.

Satış Protokolü’nün 13. maddesi uyarınca Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne taraf devletlerin ya da Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni imzalamış bulunan herhangi bir devletin imzasına açılmış ve bu hükme koşut olarak da, protokol Çocuk Hakları Sözleşmesi’ne taraf olan ya da Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni imzalamış bulunan herhangi bir devletin onayına ya da katılımına açık tutulmuştur. Devletlerin dilerlerse ana sözleşme ile bağitlanmaksızın bu protokol ile bağitlanmaları imkanının tanınmış olması protokolün ehemmiyetini de ortaya koyan bir özelliktir²¹².

Bu protokol çocuk satışı, fahişeliği ve pornografisinin tanımına yer verdikten sonra Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin ilgili maddelerine gönderme yapmıştır. Genel olarak Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin çocuk ticaretine, cinsel sömürü dahil her türlü sömürüye, uyuşturucu maddelere, çocukların yasa dışı şekillerde ülke dışına çıkartılmasına karşı olarak düzenlenen hükümlerine işlerlik kazandırmayı amaçlamıştır. Görüldüğü üzere, Protokol’ün ana sözleşmesi bir başka deyişle

---

²¹²Gemalmaz, Teori, ss.756-757.

dayanağı Çocuk Hakları Sözleşmesi olup bir bakıma ÇHS’de anılan hükümlerin daha ileri düzeyde uygulanması amacı güdülmüştür²¹³. Protokolün denetimi ise Çocuk Hakları Komitesince yapılmaktadır (m.12).

Türkiye işbu protokolü, 2000 yılında imzalamış, 19.09.2002 tarihinde de yürürlüğe koymuştur; onaylama esnasında, bir tek tanıdığı devletlere bu protokolü uygulayacağını beyan etmiştir²¹⁴.

2.2.3. Silahlı Çatışmalarda Çocuğun Durumunu Ele Alan Uluslararası Düzenlemeler

Silahlı çatışmalar, çocukların başka ülkelere sığınma başvurusunda bulunmalarının önemli bir sebebidir. BMMYK’nın 2016 tarihli Küresel Eğilimler Raporu’nda dünyada yaklaşık 65,3 milyon kişinin evlerinden kaçmaya zorlandığı ve bu kişilerden yarısından fazlasının çocuk olduğu ifade edilmiştir²¹⁵. Dolayısıyla silahlı çatışma durumlarında, komşu ülkelere kaçmak zorunda kalan çocukların, bu çatışma ortamında zarar görmemeleri için özel korumaya gereksinimleri bulunmaktadır. Çatışma alanından kaçış sırasında, çocuklar, birçok tehlike ile karşı karşıya kalmaktadır²¹⁶. Zira, silahlı çatışmalarda çocukların yaşam hakları hiçe sayıldığı gibi, aile birliği için de yıkıcı sonuçlar ortaya çıkmakta, bu çatışmalar genel olarak çocukların ailelerinden ayrılmaları ile sonuçlanmakta ve ortaya çıkan karmaşada çocuklar yönünden bir şey yapılamamaktadır. Nitekim Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin

“Taraflar devletler, silahlı çatışma halinde kendilerine uygulanabilir olan uluslararası hukukun, çocukları da kapsayan insani kurallarına uymak ve uyulmasını sağlamak yükümlülüğünü üstlenirler. Taraflar devletler, on beş yaşından küçüklerin çatışmalara doğrudan katılmaması için uygun olan bütün önlemleri alırlar. Taraflar devletler, özellikle on beş yaşına gelmemiş çocukları askere almaktan kaçınırlar. Taraflar devletler, on beş ile on sekiz yaş arasındaki çocukların silah altına alınmaları gereken durumlarda önceliği yaşça büyük olanlara vermek için çaba gösterirler.”

²¹³Gemalmaz, Teori, ss.756-758.

²¹⁴ <https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/tr/content/125-cocuk-haklarna-dair-sozlesmeye-ek-cocuk-sats-cocuk-fahiseligi-ve-cocuk-pornografisi-ile-ilgili-ihtiyari-protokol/>, (24.12.2018)

²¹⁵BMMYK, “Küresel Eğilimler Raporu”, 2016, <https://www.unhcr.org/5943e8a34.pdf>, (23.11.2018)

²¹⁶BMMYK, Koruma Kılavuzu, s.80.

şeklindeki 38. maddesi ile silahlı çatışma durumunda çocukların korunması için birtakım tedbirlere yer verilmiş ise de bu düzenlemenin, 15 ila 18 yaş arasındaki çocukların askere alınabilmesini mümkün kıldığı için çocuklar için yeterli korumayı sağlamadığı söylenebilir²¹⁷.

2.2.3.1. Cenevre İnsancıl Hukuk Sözleşmeleri

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 38. maddesinin 4. fıkrası hükmü;

“Silahlı Çatışmalarda, sivil halkın korunmasına ilişkin uluslararası insani hukuk kuralları tarafından öngörülen yükümlülüklerle uygun olarak taraf devletler, silahlı çatışmalardan etkilenen çocuklara koruma ve bakım sağlamak amacıyla mümkün olan her türlü önlemi alır.”

şeklinde. Bu hüküm uyarınca, Taraf Devletler, silahlı çatışmalarda, tüm insancıl hukuku oluşturan kuralları uygulanabilirlikleri ölçüsünde çocuklara da uygulamak zorundadırlar. Günümüzde, gerek uluslararası silahlı çatışmalar gerekse uluslararası olmayan silahlı çatışmalarla ilgili en mühim kurallar, 1949 tarihli ve I sayılı Harp Halindeki Silahlı Kuvvetlerin Hasta ve Yaralıların Durumlarının İyileştirilmesine İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 12 Ağustos 1949 Tarihli II Sayılı Silahlı Kuvvetlerin Denizdeki Hasta, Yaralı ve Kazazedelerin Durumlarının İyileştirilmesine İlişkin Cenevre Sözleşmesi, 12 Ağustos 1949 Tarihli ve III Sayılı Harp Esirleri Hakkında Tatbik Edilecek Muameleye Dair Cenevre Sözleşmesi ve 12 Ağustos 1949 tarihli ve IV sayılı Harp Zamanında Sivillerin Korunmasına Dair Cenevre Sözleşmesi'nde belirlenmiştir. Söz konusu dört sözleşmenin de ortak olan 3. maddeleri; taraf devletlerin topraklarında gerçekleşen silahlı çatışmalara ilişkindir. Bu maddeler, çatışmalarda asli olarak rol almayan kişilerin yaşam hakkına yönelik saldırı ve şiddetten, her türden cinayet, sakatlama, insanlık dışı muamele, işkence, rehin alınma, küçük düşürücü ve aşağılayıcı muameleye tabi tutma vb. eylemlerden kaçınılmasını gözetmelerini buyurmaktadır²¹⁸.

1977 yılında söz konusu sözleşmelere eklenen iki protokol vardır. Bu protokoller: 1 no.lu Milletlerarası Nitelikte Olan Silahlı Çatışmalarda Mağdurun

²¹⁷Odman, Çocuk Mülteciler, s.23.

²¹⁸Odman, Çocuk Mülteciler, s.24.

Korunmasına Dair Protokol ve 2 no.lu Milletlerarası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalarda Mağdurların Korunmasına Dair Protokol'dür.

1 no.lu Protokolün 77. maddesinde, çatışma halindeki devletlere çocuklara özgü bakım ve yardım sağlanması, on beş yaşından küçüklerin çatışmalarda yer almamaları için önlemler alınması, silahlı kuvvetlere alınmalarından kaçınmaları ve her nasılsa on beş yaşından küçükler çatışmalarda doğrudan yer almış ve esir düşmüşlerse bunların özel korumadan yararlandırılmaları, silahlı çatışmaya bağlı olarak tutuklanma veya gözaltına alınma durumlarında, ailelerin aile birimi olarak yerleştirilmeleri hariç, yetişkinlerin yerleşim bölgelerinden ayrı yerleşim yerlerinde tutulmaları ve silahlı çatışmaya bağlı olarak bir suç için öngörülen ölüm cezalarının on sekiz yaşına erişmemişler hakkında uygulanmaması gerektiği belirtilmiştir.

2.2.3.2. Olağanüstü Durumlarda ve Silahlı Çatışma Hallerinde Kadınların ve Çocukların Korunmasına Dair Bildiri

Son yıllarda özellikle çocukları etkileyen üstün teknoloji ürünü silahların kullanılması ve gelişmiş savaş yöntemleri, silahlı çatışmalardaki çocukların sorunlarının salt Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 38. maddesine indirgenemeyeceğini bir kez daha ortaya koymuştur. Her ne kadar Cenevre İnsancıl Hukuku kuralları da, silahlı çatışmalarda çocukların korunmasına ilişkin kurallar içerse de, savaş ve iç savaş durumlarında sıklıkla karşılaşıldığı üzere çocukların mevcut standartlardan yararlanmadıkları gözlemlenmiş ve silahlı çatışmalarda çocuklar için etkili koruma sağlanmasının ön adımları sayılabilecek nitelikte bir belgeye ihtiyaç duyulmuş ve akabinde Genel Kurul'un 14/12/1974 tarihli 3318 Sayılı kararı ile işbu bildiri yayınlamıştır²¹⁹.

Bildirinin Giriş bölümünde Genel Kurul, sivil nüfustan olup olağanüstü durumlar ve silahlı çatışma dönemlerinde barış, kendi kaderini tayin etme, ulusal kurtuluş ve bağımsızlık mücadelesi veren ve bu nedenle ciddi zarar gören kadın ve çocukların özel korunmasının sağlanmasına ilişkin gereksinimin göz önünde tutulması gerektiğini vurguladıktan sonra, Bildiri içinde yer verilen ilkelerin sıkı bir

---

²¹⁹Odman, Çocuk Mülteciler, s.27.

biçimde gözlemlenmesi ve bunlara uyulması çağrısında bulunmaktadır. Bildiride, kadın ve çocukların çektikleri acılardan derin kaygı duyulduğu dile getirilmiştir.

Bildiride yer alan ilkeleri şöyle sıralamak mümkündür: nüfusun kırılgan kesimi sayılan kadın ve çocukların saldırı ve bombalamalardan, kimyasal ve bakteriyolojik silahlardan korunması; kadınların ve çocukların korunmasına ilişkin güvenceler sunan Cenevre Sözleşmeleri'nin ve diğer uluslararası enstrümanların insancıl hukuk kuralları gereği uygulanması, kadınları ve çocukları savaşın telafi edilemez yıkımlarından tümüyle uzak tutma gayretleri, kadın ve çocuklara yönelik tüm cezalandırma ve baskı biçimlerini ve acımasızca ve insanlık dışı muameleyi suç olarak görme, kendilerini olağanüstü durum veya silahlı çatışma koşulları içinde bulan kadın ve çocukların barınak, tıbbi bakım gibi vazgeçilmez ihtiyaçlardan yoksun bırakılmaması

2.2.3.3. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Çocukların Silahlı Çatışmalarda Yer Alması Hakkında Seçmeli Protokolü

Komite, 1991 yılı Eylül-Ekim aylarında gerçekleştirdiği ilk oturumunda, Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin aksine on sekiz yaşın altındaki çocukların kesinkes silahlı kuvvetlere alınmaması gerektiğini belirterek İsteğe Bağlı Protokol sunmuştur. Diğer taraftan, Komite 1993 yılı Haziran ayında Viyana'da yapılan İnsan Hakları Konferansı'nda ele alınmak üzere, silahlı çatışmalara dahil olan tüm devletleri ve tarafları, çocukların silahlı çatışmanın her türlü yıkıcı etkilerinden uzak şekilde korunmasını ve haklarını etkin bir biçimde kullanabilmelerini sağlama yolunda tüm tedbirleri almaya teşvik amacıyla bir önerge sunmuştur²²⁰. Bu çerçevede yapılan çalışmalar sonucunda BM Genel Kurulu'nun 25.05.2000 tarihinde aldığı 54/263 sayılı kararla işbu protokol kabul edilmiş, 12.02.2002 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Protokole katılımı en geniş şekilde sağlayabilmek için, Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne taraf olsun ya da olmasın; bu sözleşmeyi imzalanmış olsun olmasın herhangi bir devlet katılabilir denilmiştir (m.9). Burada Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne mutlak suretle taraf olma şartını getiren Çocuk Satışı Protokolü'nden daha geniş bir katılımın sağlanması amaçlanmıştır. Protokolün temel amacı on sekiz yaş altının

---

²²⁰Odman, Çocuk Mülteciler, s.29.

silahlı çatışmalara katılmamasını temin etmek ve silahlı çatışma mağduru çocukların korunmasını sağlamaktır.

Bildiri'nin Giriş bölümünde, taraf devletler, silahlı çatışmaların çocuklar üzerindeki zarar verici ve yaygın etkilerinden ve bunun kalıcı barış, güvenlik ve gelişme bakımından doğurduğu uzun erimli sonuçlardan derin endişe duyduğunu belirterek daha başka silahlı çatışmaları önlemek üzere önlemler alma yolunda dikkatle davranacaklarını, çocukların eğitiminin barış ve güvenlik içinde gerçekleşmesi gerektiğini, çocukların savaş alanlarında dahi korunmasını gerektiğini beyan etmişlerdir.

Türkiye, mezkur protokolü 08.09.2000'te imzalamış, 04.06.2004 tarihinde de yürürlüğe koymuştur; onaylama esnasında, sadece diplomatik ilişki içinde olduğu devletlere karşı protokolün tatbik edileceğini ifade etmiştir²²¹. Kıbrıs, söz konusu beyanının protokole ilişkin taahhüdümüzü şüpheli hale getirdiğini belirterek itiraz sunmuştur. Türkiye'nin, kendi askerlik mevzuatıyla ilgili açıklamalar yaptığı ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 29. maddesine koyduğu çekincenin geçerliliğini koruduğuna dair iki beyanı daha mevcuttur²²².

Protokolün 1. ve 2. maddeleri uyarınca devletler, on sekiz yaşına erişmemiş küçükleri, silah altına almamak adına mümkün ve makul tüm önlemleri alacaklardır.

Silahlı Çatışmada Çocuk Protokolü'nün 3. maddesi hükmünde ise;

“Taraf Devletler, Çocuk Hakları Sözleşmesi madde 38 paragraf 3 hükmünde düzenlenen ulusal silahlı kuvvetlerinde gönüllü olarak silah altına alınacak kişiler için asgari yaş sınırını, anılan maddede yer verilen ilkeleri dikkate alarak ve Sözleşme çerçevesinde 18 yaşın altındaki kişilerin özel korunmaya hakkı bulunduğunu tanıyarak, yıllar itibariyle yükselteceklerdir.”

denilmiştir. Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne atıf yapılarak sözleşmede 18 yaşın altındakilerin silahlı kuvvetlere katılmasına cevaz veren hükümlere haklı bir göndermede bulunulmuştur.

²²¹Mehmet Semih Gemalmaz, Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusalüstü Belgeler, 6. Baskı Cilt 2, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2010, (Belgeler), s.629.

²²²Bahsi geçen beyan metni için bkz. Gemalmaz, Belgeler, s.644.

2.2.4. Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi

Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 4. maddesi, taraf devletlerden çocuk haklarını hayata geçirmelerini istemektedir. Avrupa Konseyi devletleri de bu amaçla işbu sözleşmeyi, 25 Ocak 1996 tarihinde Strasburg'da imzalamışlardır. Sözleşme 1 Temmuz 2000'de yürürlüğe girmiştir. Türkiye ise Sözleşme'yi 9 Haziran 1999'da bir beyan eklemek suretiyle imzalamış ve 18 Ocak 2001 tarihinde onaylamıştır. 1 Şubat 2001 gün ve 24305 Sayılı RG'de yayınlanan sözleşme aynı tarihte yürürlüğe girmiştir.

Yirmi altı maddeden oluşan bu metin ile Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin gerçekleştirilmesinin daha da ileri götürülmesi amaçlamaktadır. Sözleşmede, daha çok usulü hak ve özgürlüklerini tanınması ile ilgili hükümler yer almaktadır. Bu doğrultuda, Sözleşme içeriğinde, çocukların yargılama faaliyetlerinde temsilinin ve bu faaliyetlere katılımlarının sağlanmasına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Buna göre, yeterli algılama yeteneğine ulaşmış çocuklar yasal merciler önünde fikirlerini beyan etme ve bu işlemlerle alakalı olarak bilgi edinme hakkına sahiptirler. Aynı zamanda özellikle devletlerin çocuk ile ilgili karar alma süreçlerinde çocuğun fikirlerine danışılması gerektiği belirtilerek sığınma maksadıyla Avrupa Konseyi üyesi devletlere gelen çocukların görüşlerine başvurulması güvence altına alınmıştır²²³. Sözleşme, bizzat çocuk tarafından veya diğer kişi veya kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılacak usulü hakların güçlendirilmesini ve oluşturulmasını kolaylaştırmak amacını taşımaktadır. Yargı organlarında veya yargısal yetkileri bulunan diğer idari otoritelerde çocukları etkileyen aile prosedürlerini düzenleyen Sözleşme, en önemli rolü aileye vermekte, ancak bir uyuşmazlıkta çocuğun haklarını ailesi koruyamazsa, bu hakların diğer kişi veya kuruluşlarca korunabilmesine izin vermektedir²²⁴.

Sözleşme içeriğine bakıldığında Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'de olduğu gibi, tek tek temel hak ve özgürlüklere yer verilmediği görülecektir²²⁵.

---

²²³Selman Öktem, *Uluslararası ve Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri*, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018, s.82.

²²⁴Kalabalık, s.645.

²²⁵Odman, *Çocuk Mülteciler*, s.17.

2.2.5. Çocuk Hakları ve Esenliği Hakkında Afrika Şartı

10 Eylül 1969 tarihinde Cenevre Sözleşmesi hükümleri temel alınarak hazırlanan ABÖ Sözleşmesi, 20 Haziran 1974 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Çocuk mültecilere dair herhangi bir hüküm bulunmayan bu sözleşmeye karşılık Afrika Birliği Topluluğunca 11 Temmuz 1990 günü kabul edilen ve Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne paralel hükümler ihtiva eden bu Şart, aynı yıl 29 Kasım günü yürürlüğe girmiştir. Afrika Birliği Üyesi Devletler, bu şartta düzenlenen hakları, özgürlükleri ve ödevleri tanıyarak, kendi anayasal usulleri ile şart hükümlerine işlerlik kazandıracak yasal ya da diğer önlemleri alma yükümlülüğünü kabul etmişlerdir²²⁶.

Şart'ın önsözünde, Afrika çocuklarının özel destek ve yardıma ihtiyaçları olduğu kabul edilmekte ve pek çok Afrika çocuğunun sosyo-ekonomik, kültürel, geleneksel ve gelişme durumu, doğal felaketler, askeri çatışmalar, sömürgecilik ve açlık gibi faktörler yüzünden bu durumun halen devam ettiği vurgulanmaktadır. Çocuk haklarının herkese görevler yüklediği vurgulanmıştır. Haklar, istisnasız 18 yaşın altındaki tüm çocuklara şamil kılınmıştır²²⁷.

Şartın 4. maddesinde çocukların yüksek yararının her zaman en önde geldiği belirtilmektedir. Sözleşme ayrıca, yaşam hakkı, isim ve vatandaşlık hakkı, ifade özgürlüğü, örgütlenme özgürlüğü ve barışçıl toplanma, eğitim hakkı ve tüm zararlı sosyal ve kültürel uygulamalardan korunma, her türlü cinsel sömürünün ve istismarın korunması ve her türlü ekonomik sömürünün önlenmesi gibi farklı koruyucu hükümler de içermektedir. Bu Şart'ta, ÇHS'den farklı olarak silahlı çatışmalarda çocukların askere alınması kesin olarak yasaklanmaktadır (m.22).

Aynı zamanda Şart'ın 23. maddesinde, mülteci çocuklarla ilgili ayrıntılı düzenlemelere yer verilmiştir. Nitekim bu maddede, mülteci statüsünü talep eden çocukların ebeveynlerinin, çocuğu yasal olarak korumakla görevli kişilerin ya da akrabalarının çocuğun yanında olsun ya da olmasın Şart'ta ve sair insan hakları belgelerinde düzenlenen haklardan ve de insani yardımdan yararlanması için bütün önlemlerin alınması gerektiğine yer verilmiştir. Yine taraf devletlerden, mülteci çocuğun korunması için ailenin yeniden bir araya getirilmesi veya mültecinin

²²⁶Gemalmaz, s.404

²²⁷Kalabalık, s.145.

yanında olmayan ebeveynlerin veya yakın akrabaların bulunması amacıyla lazım gelen bilginin temin edilmesi adına uluslararası örgütlerle işbirliği yapması istenmiştir. Refakatsiz çocuklarla ilgili düzenlemeye de yer verilen Şart'ta, aile ortamından yoksun olan refakatsiz çocuklara, herhangi bir çocuğa sağlanan korumaya eşit değerde korumanın sağlanması gerektiği vurgulanmıştır.

Afrika Birliği Örgütü Şartı, mülteci çocuklar bakımından Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 22. maddesindeki hükümlerden çok daha ileride olan düzenlemeleri ve Cenevre Sözleşmesi ile ayrı olarak ele alınmayan ayrıntılı düzenlemeleri içermesi bakımından dikkate değerdir²²⁸.

---

²²⁸Odman, Çocuk Mülteciler, s.18.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜLTECİ HUKUKUNDA ÇOCUKLARIN STATÜLERİNİN BELİRLENMESİ

3.1. ÇOCUKLARIN MÜLTECİLİK STATÜSÜNÜN TESPİTİ

Mültecilik statüsünün belirlenmesi, iç hukuk ve devletler hukukuna göre, bir kimsenin “mülteci” kabul edilip edilmemesine dair karar verilecek süreci ifade etmektedir²²⁹. Mülteci statüsü belirleme işlevi, sığınma başvurusu yapan kişilerin statüde öngörülen şartlara uyup uymadıklarının görevli makamlarca tespit ve tescil edilmesinden ibarettir. Uluslararası koruma başvurusunda bulunan kişinin durum ve koşulları ile beyanları, sığınma devletinde bağlayıcılığı bulunan mültecilik tanımları çerçevesinde incelenir. Bu anlamda mülteci statüsünün belirlenmesi, kendisine sığınılan devlet bakımından geçerli yasal düzenlemelerin somut iltica taleplerine uygulanmasıdır. Bu uygulama ile devletin uluslararası koruma yükümlülüğü başlar ve kişiler, statülerinin gerektirdiği taleplerde bulunma hakkını elde eder²³⁰.

Mültecilik statüsünün verilmesi koşulları ise mülteci tanımı altında 1951 Sözleşmesi ile 1967 Protokolü’nde açıkça düzenlenmiştir. Söz konusu maddeye göre, bir kişinin mülteci sayılabilmesi için “ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet ya da siyasi düşüncesi yüzünden baskı ve zulme uğraması veya uğrama tehlikesi ve korkusu içinde bulunması nedeniyle, ülkesini terk etmiş olması” gerekmektedir. Görüldüğü üzere, mülteci sayılabilmenin ön koşulu, kişinin ülkesini terk etmesi, başka bir anlatımla sığınılan ülkeye kişinin yabancı olmasıdır. Bir diğer koşul ise “ırk, din, milliyet, belli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce” şeklinde belirlenen nedenlere dayalı zulme uğrama korkusu içinde bulunmaktır²³¹. Özetle, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde bir kişiye mülteci statüsü tanınabilmesi için gerekli olan koşullar, “*yabancı olma koşulu ile korku, baskı-zulüm ve bunlara temel teşkil eden nedenler*” olarak sıralanmıştır. Sayılan bu koşullarda çocuklar ve yetişkinler bakımından herhangi bir farkın bulunmadığını tekrar hatırlatmak isteriz.

---

²²⁹Göç Terimleri Sözlüğü, s.43.

²³⁰Çiçekli, Yabancılar, s.245.

²³¹Odman, Çocuk Mülteciler, s.35.

Çocuklar, 1951 Sözleşmesi ile 1967 Protokolü'ne göre mülteci olmak için aranan kriterlere uygun olduğu andan itibaren mülteci sayılmakta ve mülteci statüsünün yetkili makamlarca tespit ve tescili sonucunda tanınmasından önce başvuru çocuk, bu statüyü fiilen elde etmiş bulunmaktadır. Başka bir anlatımla, çocuk, mülteci statüsü kazandığı için mülteci olarak anılmamakta, aksine halihazırda mülteci olduğundan kendisine böyle bir statü verilmektedir²³². “Sığınmacı” ise başvurusu hakkında henüz karar verilmemiş kişilere verilen bir addır²³³. 6458 Sayılı Yasa, mülteci statüsünü düzenleyen 61. maddesi, şartlı mülteci statüsünü düzenleyen 62. maddesi ve ikincil korumayı düzenleyen 63. maddesi ile uluslararası koruma statüsünün hangi ölçütlere göre belirleneceğini ayrı ayrı düzenlemektedir. Hukukumuzda sığınmacının, hala sürdürmekte olduğumuz coğrafi sınırlama sebebiyle Avrupa dışından gelen sığınmacıları kapsadığını ve uluslararası hukuk literatüründen farklı bir anlamı taşıdığını ve 6458 Sayılı Yasa’da sığınmacı kavramının yalnızca isim değişikliğine uğrayarak “şartlı mülteci” olarak kabul edildiğini ilk bölümde belirtmiştik. Coğrafya farklılığı bir yana bırakılacak olursa hem mültecilik hem de şartlı mülteci olmak için aranan şartlar ve bu statülerin belirlenmesi usulü birebir aynıdır. Dolayısıyla mültecilik statüsünün kazanımı için aranan nedenler, sığınmacılık statüsü için de geçerlidir²³⁴. Bu sebeple bu başlık altında, çocuk mültecilerin statülerinin belirlenmesi ile ilgili açıklamalar, özellikle aranan ölçütler bakımından şartlı mülteci statüsü verilen çocuklar için de geçerli olacaktır. Aynı zamanda önemle belirtmek gerekir ki sığınma arayan kişiler için de mültecilik statüsünün tanınmasında yaş yönünden herhangi bir kriter kabul edilmemiştir. Dolayısıyla Sözleşme’de yer verilen koşulları taşıyan çocuklar dahil herkese mültecilik statüsünde olduğu gibi şartlı mülteci statüsü verilebilir²³⁵.

Şartlı mültecilerle ilgili geçici korunanlarda olduğu gibi iç hukukta özel bir düzenlemenin hazırlanmaması nedeniyle bu kişilerin haklarının tespiti oldukça güçleşmiştir. Özellikle şartlı mülteci statüsü verilen çocuklara korumanın nasıl sağlanacağı belirsizdir. Uluslararası hukukta şartlı mültecilik gibi bir uluslararası koruma statüsü bulunmadığından bu çocuklara ÇHS ve temel insan haklarını

---

²³²Çiçekli, s.245.

²³³Parlamenteerler İçin El Kitabı, s.43.

²³⁴Öztürk, Mülteci, s.400.

²³⁵Odman, Çocuk Mülteciler, s.34.

düzenleyen uluslararası sözleşmeler ve milletlerarası örf ve adet kuralları da dikkate alınarak yasal bir koruma sağlanması gerektiği belirtilmiştir²³⁶.

Şartlı mülteci olarak kabul edilen çocuklar, iç hukukumuzda göre, mültecilerden farklı olarak güvenli üçüncü ülke olarak kabul gören ülkelere yerleştirileceklerdir. Söz konusu yerleştirme işlemi BMMYK tarafından yapılmakta olup bu işlem bürokratik nedenlerle uzun yıllar sürebilmektedir. Bununla beraber şartlı mültecilerin güvenli kabul edilen üçüncü ülkelere yapılan başvuruları da her zaman için olumlu sonuç vermemektedir. İsveç ve Finlandiya gibi ülkelere Türkiye tarafından yapılan çok az sayıda başvurunun kabul edildiği bilinmektedir²³⁷.

Bu durumda da çalışmamızın esasını teşkil eden çocukların ve özellikle refakatsiz olanlarının güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilmesi hususunun çocuğun üstün yararı ile örtüşüp örtüşmeyeceği noktasında bir değerlendirme yapmak gerekebilir. Nitekim salt başka coğrafyadan gelmeleri dolayısıyla aslında aynı kıstaslara sahip olan çocukların farklı muameleye tabi tutulmaması için çocuklar için ayırıcı bir düzenleme yapılması gerektiği düşünülmektedir. Sığınmacı durumunda olan bir çocuğun içinde olduğu yabancı ortama uyum göstermesi elbette ki kolay olmayacağından yeniden başka bir ülkeye gönderilerek o ülke koşullarına alışmasının beklenmesi durumunda çocuğun yüksek menfaatinin gözetilmediği savunulmuştur²³⁸. Ancak ne var ki böyle bir durumda da çocuğun, yeniden yerleştirileceği ülke ve birlikte yaşayacağı toplum ile bütünleşmesi adına geçici bir yerleşim yerinde yaşamasından ziyade, kalıcı bir çözüme, gereksinim duyulduğu da açıktır.

Uluslararası koruma statülerine başvuran kişilerin başvuruları değerlendirilirken mülteci olma kriterlerini taşımayan başvuru sahiplerinin uluslararası korunmaya ihtiyaç duyduğu durumlarda ise bu kişilerin ikincil korumadan hariç tutulan kişilerden olup olmadıkları takdir edilecek ve YUKK m.63 uyarınca ikincil korumaya ilişkin bir değerlendirmede bulunulması gerekecektir²³⁹. Ancak mültecilerin hukuki statüsü olan çalışma konumuz içerisinde bu kısım daha fazla detaylandırılmayacaktır.

---

²³⁶Öktem, s.146.

²³⁷Ekşi, Yabancılar, s.149.

²³⁸Öktem, s.148.

²³⁹Meltem İneli Cığer, ss.231-232.

Mültecilik statüsünün sona ermesi nedenlerine YUKK'un 85. maddesinde yer verilmiştir. Bunun yanı sıra mültecilik statüsünün sona ermesi, iptali nedenleri ve bu statüden yararlanılmasına engel teşkil eden haller ile statünün dışına bırakılma halleri çocuklar bakımından da yine aynı şartlarda geçerlidir. Oysaki Sözleşme'deki kriterlerin, yetişkinlere uygulandığı şekliyle çocuklara uygulanması oldukça sakıncalı sonuçlar doğurabilecektir. Zira çocukların fiziksel, sosyal ve psikolojik gelişimleri itibarıyla davranış biçimlerinin yetişkinlerle aynı olması olanaksızdır. Dolayısıyla Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilik statüsünün tayinine ilişkin aradığı şartların bu gelişim düzeyine paralellik göstermemesi ve sözleşmenin üzerinden geçen elli yılı aşkın süredir çocukların yetişkinlerle aynı hükümlere dahil edilmesi ve Cenevre Sözleşmesi'nin hükümlerinin de iç hukukta genellikle doğrudan uygulanması, çocukların yararının göz ardı edilmesi sonucunu doğurmaktadır.

3.1.1. Mülteci Statüsünün Kazanılması Nedenleri

3.1.1.1 Yabancı Olma Koşulu (Tabiiyetini Taşındığı Ülkenin Dışında Bulunmak)

Göç Terimleri Sözlüğü'ne göre yabancı, *“belirli bir Devlet açısından o Devletin uyruğunda olmayan kişi”* olarak tanımlanmıştır²⁴⁰. 1951 Sözleşmesi'nin mülteci tanımını haiz 1A(2) maddesine göre, bir kişinin mülteci sayılabilmesi için “ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi düşüncesi yüzünden baskı ve zulme uğraması veya uğrama tehlikesi ve korkusu içinde bulunması nedeniyle, ülkesini terk etmiş olması” gerekmektedir. Mülteci statüsüne kabul edilmenin ön koşulu ise, “kişinin vatandaşlığını taşıdığı ülkenin dışına çıkmış bulunması”, yani sığındığı ülke yönünden yabancı durumunda olmasıdır²⁴¹.

Mültecilik statüsünü kazanmak için başvuruda bulunan çocukların sığındıkları ülkedeki yabancılık durumlarının değerlendirilmesi için öncelikle çocuğun vatandaşı olduğu ülkenin tespit edilmesi ve sığınma başvurusuna neden olan olaylar meydana geldiği sırada bulunduğu konumun belirlenmesi gerekmektedir²⁴². Çünkü çocuğun haklı nedenlerle zulme uğrama korkusu, tabiiyetini taşıdığı ülke ile

²⁴⁰Göç Terimleri Sözlüğü, s.64.

²⁴¹Odman, Çocuk Mülteciler, ss.35-36.

²⁴²Öztürk, Mülteci, s.197.

bağlantılı olmalıdır²⁴³. Eğer ki menşe ülkesi nedeniyle böyle korkuları yoksa bu durumda çocuğun uluslararası korumadan yararlanması için de bir neden olmayacaktır. Burada öncelikle çocuğun vatandaşlığının saptanması ve o ülkenin genel koşullarına göre gerçekten korumasından yararlanıp yararlanmayacağına bakmak gerekmektedir²⁴⁴.

28 Eylül 1954 Tarihli Vatansızların Statüsüne İlişkin Sözleşme'nin 1. maddesinde vatansız tanımı yapılmıştır. Buna göre *“Bu Sözleşme'nin amaçları çerçevesinde, “vatansız kişi” terimi, kendi yasalarının işleyişi içinde hiçbir Devlet tarafından vatandaş olarak sayılmayan bir kişi anlamına gelir.”* Görüleceği üzere, vatansızların durumu ülkesinden koruma görmeyen vatandaşların durumundan ayrı değerlendirilmiştir. Vatansız kişilerin tanımında da çocuklar için ayrı bir düzenleme öngörülmemiştir.

Vatansız çocukların daha evvel ikamet ettiği ülkenin himayesinden istifade etmesi ve yine ikamet ülkesini terk eden vatansızların daha sonra o ülkeye dönmeleri mümkün değildir. Vatansız bir çocuk için *“vatandaşı olduğu ülkenin korumasından yararlanamayan”* ya da *“baskı, zulüm, korku gibi haklı sebeplerle ülkesinden kaçan ve korktuğu için geri dönemeyen”* tanımları vatansızların durumunu karşılayamayacağından bu tanımların yerine *“uyrukluğunu taşıdığı ülke” ifadesi yerine “önceki ikamet ülkesi”, “hımayeden yararlanma isteğı taşımayan” ifadesi yerine ise “dönmeye isteksiz” ifadesi kullanılmaktadır.* Dolayısıyla vatansız çocukların mülteci olabilmesi için daha önceki daimi ikametgah ülkelerinin dışında olması da gerekmektedir²⁴⁵.

1951 Sözleşmesi madde 1/A/2 maddesi;

“Birden fazla tabiiyeti olan şahıs hakkındaki vatandaşı olduğu memleket tabiri tabiiyetini haiz olduğu memleketlerden her birini kasteder. Haklı bir korkuya müstenit muteber bir sebep olmaksızın, vatandaşı olduğu memleketlerden birinin himayesinden istifade etmeyen şahıs, vatandaşı olduğu memleketin himayesinden mahrum sayılmaz.”

şeklindedir. İşbu madde metninden de anlaşılacağı üzere, birden çok vatandaşlığı olan bir mülteci çocuğun tabiiyetini taşıdığı devletlerden birinde yaşanan olaylara

²⁴³ Çiçekli, Yabancılar, s.254.

²⁴⁴ Altınışık ve Yıldırım, s.18.

²⁴⁵ Altınışık ve Yıldırım, s.19; Safi, ss.181-182.

istinaden başka bir ülkeye sığınma başvurusunda bulunması halinde, bu talebin değerlendirilmesinde öncelikle esas alınması gereken kıstas, iltica talebinde bulunan çocuğun zulüm korkusu olmadan yaşadığı bir ülkenin vatandaşı olması durumunda bu vatandaşlığın, başvurana bu ülkenin himayesinden yararlanma olanağını verip vermediğidir. Dolayısıyla çocuk, sırf birden fazla vatandaşlığa sahip diye sığınma başvurusu reddedilemez; öncelikle diğer devlet vatandaşlığının mültecilik statüsü için başvuruda bulunan çocuğa gerekli korumayı sağlayıp sağlamadığı tespit edilmelidir. Bu tespit yapılırken koruma talebinin geri çevrilmiş olması aranır. Söz konusu talebin şüpheyi yer bırakmayacak şekilde ve makul bir sürede yanıtlanmaması da himaye isteminin kabul edilmediği manasına gelir²⁴⁶.

Mülteci çocuğun ülkesi dışında bulunması koşulu da onun mutlaka ülkesinden yasal olmayan şekilde ayrılması veya haklı sebeplere dayanan zulüm korkusuyla ülkesini terk etmesi manasına gelmez²⁴⁷. Anavatanı dışında olan bu çocuk, başka bir ülkedeyken birtakım olaylara karışmış ve bu durum, kendisinde haklı sebebe dayanan baskı ve zulüm korkusu ile riski yaratmış ve ülkesine dönüşünü olanaksız bir hale getirmiş olabilir veya menşe ülkesini terk etmesinden sonra bu ülkede meydana gelen değişiklikler yüzünden, ülkesine dönmesi halinde zulme uğrayacağı korkusu taşıyor olabilir. Bu nedenle, uluslararası hukuk, ülkesi dışında iken açıkladığı görüşleri veya içinde olduğu faaliyetler yüzünden ülkesine döndüğü takdirde güvenliği tehlikeye girebilecek kişileri güvence altına almıştır²⁴⁸. Çocuklar da siyasi faaliyetler içinde yer alabilir ve şahsi görüşlerini belirtebilir ve şüphesiz ki çocuklar da benzer korkulara sahip olabilir. Dolayısıyla ilgili kişi, menşe ülkesi dışında bulunuyorken koşulların değişmesi neticesinde kendisine mülteci statüsü tanınması talebinde bulunabilmektedir. Ülkesinden ayrıldığında mülteci olmayan ama ülkesi dışındayken mülteci statüsü kazanan kişilere “*yerinde mülteciler*” (*sur place refugees*) denilmektedir²⁴⁹. Fakat YUKK'ta yerinde mültecilerin statü belirleme sürecine dahil olup olmadıkları, dahil edilecekler ise hangi kriterlerin esas alınacağı ve değerlendirmenin hangi usule yapılacağına dair herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır²⁵⁰.

---

²⁴⁶Safi, s.182.

²⁴⁷Çiçekli, Yabancılar, s.255.

²⁴⁸Odman, Mülteci, s.92.

²⁴⁹Çiçekli, Yabancılar, s.255.

²⁵⁰Öztürk, Mülteci, s.505

Sözleşme ile aranan şartları taşıyan ancak tabiiyeti altında bulunduğu ülke sınırları içinde olup da bazı hallerin varlığı sebebiyle ülke sınırlarını terk edemeyen çocuklar, sözleşmeye göre mülteci olarak kabul edilmemektedirler. Bunun nedeni de taraf devletlere düşen yükü ağırlaştırmamak ve böylece ortak bir mülteci tanımının kabulünü sağlama gayesidir²⁵¹.

3.1.1.2. Korku, Baskı-Zulüm Unsurları

3.1.1.2.1.Korku

Gerek 1951 Sözleşmesi gerek 1967 tarihli Protokol, mültecilik statüsüne kimlerin hangi nedenlerle başvuracağını belirlerken, bu nedenlerle birlikte olması gereken “koşul”u da belirlemiştir. Bu koşul ise, “zulümden haklı nedenlerle korkma”dır²⁵². Nedenlerden biri veya birden fazlasının varlığı ile birlikte haklı nedenlerle korku koşulunun da gerçekleşmiş olması gerekmektedir²⁵³. Bu koşulda yer alan korku unsurunun, kişinin ruh halini ifade eden şahsa özgü niteliği itibarıyla haklı nedenlere dayanması aranmaktadır²⁵⁴. Bu durum, BMMYK tarafından çıkarılan “Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller El Kitabı’nda”²⁵⁵ (Bundan böyle “El Kitabı” olarak anılacaktır.);

“Kişinin, macera peşinde koşmadığı ya da sadece dünyayı gezme hevesine kapılmadığı takdirde zorlayıcı bir neden olmadıkça, ülkesini ve evini terk etmeyeceğini varsaymak yanlış olmayacaktır. Zorlayıcı nedenler arasında da, akla uygun pek çok neden bulunabilir, ancak, bunlar arasında yalnızca bir tek neden mülteciliği nitelendirir: “haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu” ifadesi, belirtilen sebepler itibarıyla, spesifik bir neden öne sürerek diğer kaçış nedenlerini tanım ile bağlantısız kılmaktadır. Örneğin, kıtlık ya da doğal afet mağduru olan kimselere, sayılan nedenlerden biri sebebiyle haklı nedenlere dayanan bir korku da duymadıkları sürece, mülteci statüsü tanımayacaktır. Ancak, başvuru sahibinin başvurusunun yeterince kavranabilmesi için kişinin içinde bulunduğu tüm koşulların dikkate alınması gerektiğinden, mülteci statüsü belirleme işleminde böylesi nedenlerin hep birlikte ele alınması uygun olabilir.”

²⁵¹Odman, Mülteci, s.86.

²⁵²Çiçekli, Yabancılar, s.246.

²⁵³Altınışik ve Yıldırım, s.9.

²⁵⁴Çiçekli, Yabancılar, ss.254-255.

²⁵⁵BMMYK, “Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller El Kitabı”, Şubat 2013, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66404>, (10.01.2019), (El Kitabı), s.12.

şeklinde ifade edilmiştir.

Haklı nedenlere dayanan korku unsuru, mülteci statüsünün belirlenmesinde, kişiye özgü koşulların yanı sıra objektif koşulların da dikkate alınmasını icap ettirir²⁵⁶. Şöyle ki; literatürde korku, “*o anda meydana gelen veya gelecekte vuku bulması muhtemel olaylara karşı kişide oluşan bir duygusal reaksiyon*” şeklinde ifade edilmektedir. 1951 Sözleşmesi’nde kişi için bir tehdit veya tehlike oluşturabilecek olayların değerlendirilmesi, kişide oluşan ruh halinin sübjektif niteliğine karşın bir kriter olarak kabul edilmiştir. Kuşkusuz, Sözleşme’de ifade edilen korkunun değerlendirilmesi, kişinin duygusal reaksiyonunun incelenmesi demek değildir. Burada amaç, tehdit veya tehlike durumunun başvuruda bulunan kişi için gerçekleşip gerçekleşmediğinin değerlendirilmesidir²⁵⁷. Bu bağlamda, mülteci statüsünün tespiti, mülteci olmak için başvuran çocuğun, ülkesindeki duruma ilişkin genel bir yargının ötesinde, başvurusunun kendi beyanlarının değerlendirmesine dayanacaktır²⁵⁸.

İnsanların aynı ya da benzer durumlar karşısında verdikleri tepkiler, farklı psikolojik özellikleri gereği özdeş ya da benzer olmadığından başvuranın kişiliği ile bağlantılı unsurların öncelikle dikkate alınması gerekir. Burada başvuru çocuğun ailesinin kişisel özellikleri, belirli ırka, dine, milliyete, sosyal ve siyasi gruplara mensubiyeti, siyasi düşünceleri gibi sebeplerle sahip oldukları kişisel deneyimlerin de başvurunun değerlendirilmesinde dikkate alınması, başka bir deyişle başvurusunun kaynağı olan korkuyu ortaya koyan her unsurun gözetilmesi kaçınılmaz olacaktır²⁵⁹.

1951 Sözleşmesi ile de korku unsurunun sübjektif niteliği göz önünde bulundurulmuş ve bu nedenle haklı nedenlerle korku ifadesi sözleşmede yer almıştır. Böylece, mülteci statüsüne ilişkin kararın objektif koşullara dayalı olması sağlanmaya çalışılmıştır²⁶⁰.

Başvuru çocuğun iltica başvurusu değerlendirilirken menşe ülkesindeki siyasi ve sosyal durumun ve kişinin korkusuna esas olan olayların ülkeyle bağlantısının bilinmesi, iddialarının inandırıcılığının saptanması yönünden önem

---

²⁵⁶Çiçekli, Yabancılar, ss.247.

²⁵⁷Odman, Uluslararası Düzenlemeler, s.26

²⁵⁸El Kitabı, s.12.

²⁵⁹Altınışık ve Yıldırım, s.13; El Kitabı, s.12;

²⁶⁰Odman, Uluslararası Düzenlemeler, ss.26-27.

taşıır. Bu iddiaların, başvuranın kendi şahsi deneyimlerinden kaynaklanması zorunlu değildir. Başkaları tarafından yaşananların er geç kendisi için de tekrarlanacağı hakkında taşınılan korku, esaslı sayılır²⁶¹.

Yetişkinlere göre çocuklar, üzerinde oluşacak korku faktörünün yüksek ihtimam gösterilerek irdelenmesi gerekmektedir. Zira yetişkin birine göre hiç önemi olmayan bir vaka çocuklar için yıkıcı ve telafi edilemez etkilere sebep olabilir²⁶².

3.1.1.2.2. Baskı ve Zulüm

BMMYK Statüsü ve 1951 Sözleşmesi'nde zulmün tanımına ve kapsamına yer verilmemiştir. Sözleşme'nin hazırlandığı dönemde zulüm kapsamına girebilecek bütün durumların ve olasılıkların Sözleşme'de tek tek sayılmasının imkansızlığı nedeniyle bu ifadenin İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkabilecek bütün olayları kapsayacak esnek bir kavram olarak özellikle tercih edildiği düşünülmektedir.

Kavram, yeterli açıklığa sahip olmadığı için ülke korumasından yararlanamayan veya yararlanmak istemeyen sonuç olarak uluslararası korumadan yararlanma ihtiyacı olan kişilerin ve bu kişiler içinde de çocukların zulüm içinde oldukları kabul edilmek suretiyle uygulamaya açıklık getirilmeye çalışılmıştır²⁶³. Ayrıca, zulüm kavramının insan onuruyla bağdaşmayan bütün eylemleri ve durumları kapsadığı kabul edilmiş ve zaman içerisinde ortaya çıkabilecek farklı zulüm biçimlerini de karşılaması amaçlanmıştır²⁶⁴. Zira Parlamenterler İçin El Kitabı'na göre zulüm; *“Genel olarak her türlü ciddi insan hakları ihlali anlamına gelir. Zulüm bu bağlamda ırk, din,dil, milliyet,siyasi görüş ya da belli bir gruba üyelik nedeniyle temel insan haklarını ihlal eden her türlü hareketi kapsar.”* şeklinde ifade edilmiştir²⁶⁵. Göç Terimleri Sözlüğü'nde de; *“Mülteci bağlamında, ırk, din, tabiiyet, siyasi görüş veya belirli bir sosyal gruba mensubiyetten dolayı yaşam veya özgürlüğün tehdit altında olması”* şeklinde tanımlanmıştır²⁶⁶.

---

²⁶¹El Kitabı, s.13.

²⁶²Öktem, s.111.

²⁶³Odman, Mülteci, s.98.

²⁶⁴Çiçekli, Sığınmacılar, s.53.

²⁶⁵Parlamenterler İçin El Kitabı, s.115.

²⁶⁶Göç Terimleri Sözlüğü, s.70.

Literatürde, devlet korumasının yetersizliği durumunda, insan haklarının devamlı ve sistemli biçimde ihlali anlamına gelen zulüm kavramının 1951 Sözleşmesi başlangıcında zikredilen Birleşmiş Milletler Şartı ile İHEB’de dile getirilen temel özgürlükler ile insan hakları çerçevesinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Bu yaklaşımda, temel insan hakları ve özgürlüklerinin bizzat hükümet tarafından veya bazı gruplar veya devlet dışı aktörler tarafından ihlal edilmesi, bu ihlallerin hükümet tarafından tolere edilmesi ve sonuçta kişinin devletin korumasından mahrum kalması söz konusudur. Kaldı ki, literatürde, hükümetin iradi olarak zulüm yaratabileceği veya gayri iradi bir zafiyet içinde bulunabileceği de belirtilmektedir²⁶⁷.

Baskı, Büyük Türkçe Sözlüğü’ne göre; “*hak ve özgürlükleri kısıtlayarak zor altında bulundurma durumu, tahakküm*” olarak tanımlanmıştır²⁶⁸. Sözleşmede zulüm kavramı gibi baskı kavramı da açıklanmamıştır. İki kavramın da ortak yönü insan hakları ihlallerini kapsamalarıdır.

Türk sığınma hukuku bakımından haklı nedene dayalı zulüm korkusu ile baskının uygulanması ile ilgili olarak aşağıda usul hükümlerlerine yer verildiğinde görüleceği üzere, YUKK kapsamında bu kavramlarla ilgili açıklayıcı hükümler bulunmadığı, somut olaya göre durumun değerlendirildiği ancak bu değerlendirmeye dair somut bir çerçevenin de çizilmediği görülecektir. Korku ve baskı unsurunun elbette ki somut olaya göre değerlendirilmesi kaçınılmaz ise de değerlendirmeye yönelik usul hükümlerinin belirli olmaması, takdirin tamamen statü belirlemekle görevli idareye bırakılması, mülteci ve sığınmacı hukuku bakımından bir eksiklik olarak görülebilir. Her ne kadar statü ile ilgili verilen kararlar neticesinde yargıya başvurmak mümkün ise de usul hükümlerinin belirsiz olmasının yargılama safhasında da ortak bir karara ve uygulamaya varılamaması sonucunu doğuracağı kanaatindeyiz.

YUKK’un “Karar” başlıklı 78/4 maddesi;

“Başvuru sahibine, zulüm veya ciddi zarar görme tehdidine karşı vatandaşı olduğu ülke veya önceki ikamet ülkesinin belirli bir bölgesinde koruma sağlanabiliyorsa ve başvuru sahibi, ülkenin o bölgesine güvenli bir şekilde

²⁶⁷Odman, Uluslararası Düzenlemeler, s.29.

²⁶⁸ http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5cc40c6103fa36.86035967, (21.01.2019)

seyahat edebilecek ve yerleşebilecek durumdaysa, başvuru sahibinin uluslararası korumaya muhtaç olmadığına karar verilebilir.”

şeklindedir. Bu madde, haklı nedene dayalı zulüm görme riski taşımayacağına kanaat getirilen kişi bakımından, zulmün aktörü eğer devlet ise devletin menşe ülke içerisinde “güvenli” addedilen bu bölgenin yine aynı devletin sınırları ve hakimiyet alanı içerisinde olması hasebiyle ne ölçüde “güvenli” kabul edilebileceğinin değerlendirilmemesi nedeniyle oldukça eksiktir. Öztürk’e göre, dahili koruma ancak devlet dışı güçlerin meydana getirdiği baskı ve zulüm nedeniyle bir alternatif olabilecektir, bahse konu zulmün nedeninin devletin kendisi olması durumunda ise dahili korumanın işletilmesinin mümkün olmayacağıdır²⁶⁹.

3.1.1.3. Baskı ve Zulme Temel Teşkil Eden Nedenler

3.1.1.3.1. Irk

“Irk” terimi, 1951 Cenevre Sözleşmesi’nde tanımlanmamıştır. Öğretide ise, 1965 tarihli Her Türlü Irk Ayrımcılığın Ortada Kaldırılmasını İlişkin Sözleşme’deki yaklaşım benimsenerek ırk teriminin; “*ırk, renk, soy veya ulusal ya da etnik köken*” esaslarına göre ayrımları kapsayacak biçimde anlaşılması gerektiği kabul edilmiştir²⁷⁰. Nitekim Sözleşme’nin 1. maddesi;

“Bu Sözleşmedeki ırk ayrımcılığı”terimi siyasal, ekonomik, sosyal, kültürel veya kamusal yaşamının herhangi bir alanında, insan hakları ve temel özgürlüklerin eşit ölçüde tanınmasını, kullanılmasını veya bunlardan yararlanılmasını kaldırma veya zayıflatma amacına sahip olan veya bu sonuçları doğuran ırk, renk, soy, ulusal veya etnik kökene dayanarak herhangi bir ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma anlamına gelir. Bu Sözleşme, bu Sözleşmeye Taraf bir Devletin vatandaşlar ile vatandaş olmayanlar arasında yaptığı ayırma, dışlama, kısıtlama veya ayrıcalık tanıma hallerine uygulanmaz.”

şeklindedir. Irk tabanlı ayrımcılık, belirgin insan hakkı ihlallerine neden olduğundan zulüm olarak değerlendirilebilir²⁷¹.

Çocuğa mülteci statüsünün tanınmasında, belirli bir ırka mensup olma unsuru, tek başına geçerli bir neden olarak değerlendirilmemekte olup bu mensubiyet ile

²⁶⁹Öztürk, Mülteci, s.513.

²⁷⁰Çiçekli, Sığınmacılar, s.55; Odman, Mülteci, ss.103-104.

²⁷¹Parlamentarler İçin El Kitabı, s.17.

ilgili baskı ve zulmün varlığının da kanıtlanması gerekmektedir. Irk ayrımcılığı nedeniyle yapılan baskı ve zulüm sebepleri; bir ırka mensup üyelerin keyfi tutuklanması, yasalara aykırı olarak hapsedilmeleri, toplumsal, ekonomik, siyasal ve kültürel yaşama katılımlarının engellenmesi, ayrı ayrı yerlerde yaşamaya zorlanmaları, zorunlu çalışmalara tabi tutulmaları, cezalandırılmaları şekillerinde olabilir²⁷².

Irk ayrımcılığından şüphesiz ki en çok etkilenecek gruplar çocuklardır. Irk ayrımcılığı nedeniyle dünyada birçok soykırım ve etnik savaş yaşanmakta, yaşam hakkı tehlikeye düşen ve korku ve baskı altında kalan çocukların iltica hakları doğmaktadır²⁷³.

3.1.1.3.2. Din

1951 Sözleşmesi'nde, din kavramından ne anlaşılması gerektiğine dair herhangi bir açıklamaya yer verilmemiştir. Din, Sözleşme'nin başlangıç bölümünde göndermede bulunulan İHEB, 1966 Tarihli KSHS, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Avrupa Sözleşmesi, 1981 tarihli Din veya İnanca Dayalı Her Türlü Hoşgörüsüzlük ve Ayrımcılığın Kaldırılması Bildirisi ve diğer uluslararası düzenlemeler çerçevesinde ele alınarak değerlendirilmektedir. Sayılan bu belgelerde, herkesin fikir, vicdan ve din özgürlüğüne sahip olduğu ve bu özgürlüğün dış dünyada da din veya kanaat değiştirme, dinini veya kanaatini topluca veya bireysel olarak, açık ya da özel surette, öğretim, tatbikat, ibadet ve ayinlerde açıklama özgürlüğünü de içerdiği belirtilmektedir. Anlaşılacağı üzere, din hem inanç hem de bu inançlardan kaynaklanan davranışları kapsamaktadır. Amaç belirli bir dine inancı nedeniyle zulüm görebilecek olan kişilerin korunmasıdır²⁷⁴.

Salt belli bir dinsel topluluğa veya gruba mensup olma, 1951 Sözleşmesi'nin aradığı anlamda, haklı nedene dayanan korku sebebi sayılmamaktadır. Sözleşme'nin amacı, belirli bir dine veya inanca sahip olması sebebiyle ciddi bir tehlike veya baskı ve zulüm altında olan kişilerin korunmasıdır.

²⁷²Çiçekli, Sığınmacılar, s.56.

²⁷³Odman, Çocuk Mülteciler, s.40.

²⁷⁴Odman, Çocuk Mülteciler, s.40.

Çocukların hak ve özgürlüklerinin anne babalarından ayrı şekilde düşünülmeceği durumlardan biri de din özgürlüğüdür. Pek çok ülkede genellikle çocukların din yönelimi anne babalarının yönlendirmesi ile şekillenir. Yine de bu durumda bu hak ve özgürlüğün münhasıran sahibi, çocuğun kendisi olacaktır. Bu bağlamda, her birey için tanınan din, düşünce ve vicdan hakkına çocuklar da doğrudan sahip olabilir, sahip çıkabilir ve bu özgürlüklerini kendi başlarına bağımsız bir birey olarak kullanabilirler. Bu yüzden de çocukların dinlerini özgürce seçebilmelerine ve ibadet ve uygulamalarını yerine getirmelerine veya çok tanrılı ya da ateist inanca sahip olabilmelerine karşı kurallar konulması, sınırlamalar getirilmesi ve din nedeniyle diğer haklarından da mahrum bırakılması baskı ve zulüm olarak değerlendirilmektedir. Zira, Çocuk Haklarına Dair Sözleşme'nin 14. maddesinde, düşünce, din ve vicdan özgürlüğü, çocuklara da bir hak olarak tanınmış ve bu hak güvence altına alınmıştır²⁷⁵.

3.1.1.3.3. Milliyete Dayalı Zulüm

Milliyet kavramı, ırk ile benzer anlamlara sahip olmasına karşın, ırktaki gibi sosyal bir anlayıştan daha çok, hukuki olarak vatandaşlık bağı ile ilişkilendirilmektedir. Böyle bir durumda ise, kişinin vatandaşlığından ötürü gördüğü zulüm sebebiyle ülkesini terk ettiği sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu durum da mültecilik statüsünün kazanılması nedenleri bakımından anlamsız bir durum oluşturmaktadır. Bu sebeple, bir zulüm nedeni olarak milliyet teriminin, hem vatandaşlığı hem etnik, sosyal veya dilsel bir gruba bağlılığı niteleyecek şekilde geniş yorumlanmasının uygun olacağı belirtilebilir. Nitekim milliyet kavramının bir zulüm nedeni olarak nasıl anlaşılması gerektiği AB Vasıf Yönergesi'nin 10/1/c maddesi ile;

“vatandaşlıkla veya vatandaşlığın olmamasıyla sınırlandırılmaz fakat özellikle kültürel, etnik veya dilsel kimliğiyle, ortak coğrafi veya siyasi kökenleriyle veya başka bir devletin nüfusuyla olan ilişkileriyle belirlenen bir grubun üyesi olmayı içerir”

şeklinde ifade edilmiştir²⁷⁶.

²⁷⁵Odman, Çocuk Mülteciler, s.42.

²⁷⁶Çiçekli, Sığınmacılar, s.56.

El Kitabı’nda da tabiiyet terim ile ne kastedildiği,

“Tabiiyet terimi bu bağlamda sadece vatandaşlık olarak anlaşılmamalıdır. Burada kullanılan tabiiyet terimi ayrıca belli bir etnik gruba ya da dil grubuna mensubiyet anlamına da gelebileceği gibi, zaman zaman da ırk terimiyle de üst üste binebilir. Tabiiyete dayalı zulüm, belirli bir milli azınlığa yöneltilen olumsuz davranış ve uygulamalardan oluşabilir ve belirli koşullarda böyle bir azınlık grubundan olmak, tek başına, haklı nedenlere dayalı zulüm korkusuna zemin hazırlayabilir.”

şeklinde ifade edilmiştir²⁷⁷. Burada da milliyetin sadece vatandaşlık anlamında ele alınmaması gerektiği açıkça belirtilmiştir. El Kitabı’na göre, milliyet belirli bir etnik ya da dilsel kökene aidiyeti de ifade edebilir. Bu haliyle kimi zaman yine bir zulüm nedeni olan ırk ile aynı çerçevede değerlendirilebilir.

Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesi’nin 24. maddesinin 3. fıkrası, her çocuğun bir uyrukluğa sahip olma hakkını düzenlemekte ve Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 7. maddesi çocuğun doğumuyla beraber bir vatandaşlık kazanma hakkını haiz olduğunu belirtmekte ve 8. maddesi de, taraf devletlere yasanın öngördüğü şekliyle çocuğun tabiiyetini koruma hakkına saygı gösterilmesi yükümlülüğünü yüklemektedir. Dolayısıyla milliyet kavramının vatandaşlık anlamında kullanılması halinde dahi, çocukların da bir vatandaşlık ve milliyet hakkına sahip oldukları ve dolayısıyla ana babalarının belirli bir etnik grup veya dil grubuna mensup olmalarından ötürü baskı ve zulme maruz kalabildikleri kabul edilmektedir²⁷⁸.

6458 Sayılı Yasa’da, her ne kadar “tabiiyet” terimi seçilmiş olsa da kavram, kanunun hazırlık sürecinde model alınan AB Vasıf Yönergesi’ndeki anlamıyla düşünülebilir. Yine de tabiiyet terimi yerine milliyet teriminin kullanılmasının daha doğru olacağı savunulmuştur²⁷⁹.

3.1.1.3.4. Belirli Bir Sosyal Gruba Mensubiyet

²⁷⁷El Kitabı, s.18.

²⁷⁸Odman, Çocuk Mülteciler, s.43.

²⁷⁹Öztürk, Mülteci, s.513.

Belirli bir toplumsal grup, zulme uğrama riskinden farklı olarak değişmez karakteristik özellikleri olan yahut toplum tarafından grup olarak algılanan veya insan onuru açısından önemli nedenler bakımından bir araya gelen insan topluluğudur²⁸⁰. Bu topluluk, genellikle aynı kökenden olan, aynı yaşam biçimine sahip ve aynı sosyal statüdeki kişilerden oluşur²⁸¹. Mülteci olmak için aranan nedenlerden “ırk”, “milliyet”, “din” ve “siyasi görüş” unsurlarına dayalı olarak uygulanan baskı ve zulüm ile “belirli bir sosyal gruba mensubiyet” çoğu kez birbirleriyle çakışmaktadır. Çünkü sayılan unsurlara sahip kişi grupları da en nihayetinde bir sosyal grup oluşturabilirler²⁸². Ancak, ırk, din, milliyet, siyasal görüş gibi nedenlerin haricinde elbette ki başkaca nedenlerle insanlar bir araya gelebilecektir. Dolayısıyla Sözleşme’ye bu unsurun da eklenmesi ile zulüm görme riski altında olan belirli kişi gruplarının mülteci tanımının dışında kalmasını engellemek amaçlanmıştır.

Literatürde, bu unsur üç başlık altında ele alınmıştır. Bunların ilki cinsiyet, renk gibi doğuştan gelen ve değiştirilemeyen nitelikleri haiz kişilerden meydana gelmektedir. İkincisi, kendi iradesi ile sahip olduğu ve sonradan değiştirmesi ya da terk etmesi imkansız olan nitelikleri haiz bulunan kişilerden oluşmaktadır. Son grup ise insan onuru ile alakalı iradi olarak seçilmiş özellikleri olan kişileri kapsamaktadır²⁸³.

Uluslararası hukukta ailenin ve çocukların aile bağlarının korunması için, uluslararası topluma görevler verilmekte ve genelde ülke uygulamalarında ailelerin birleştirilmesi ve çocukların ailelerine kavuşturulması yönünden iltica talebinde bulunanların başvurularının kabul edildiği görülmektedir. Muayyen bir sosyal grup başlığı altına çocukların da girdiği kabul edilir²⁸⁴.

3.1.1.3.5. Siyasal Düşünce

---

²⁸⁰Safi, s.207.

²⁸¹Odman, Mülteci, s.112.

²⁸²Odman, Uluslararası Düzenlemeler, ss.40-41.

²⁸³Odman, Mülteci, ss.112-114.

²⁸⁴Odman, Çocuk Mülteciler, s.44.

Siyasi düşünceye dayalı zulüm korkusunun temeli, düşünce ve ifade özgürlüğüne dayanır ve bu hak İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nde 19. maddede, Medeni ve Siyasal Haklar Sözleşmesi'nin 19. maddesinde ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 9.ve 10. maddesinde düzenlenmiştir. Tüm bu belgelerde ve düşünce ve ifade özgürlüğünün yer aldığı temel uluslararası metinlere göre düşünce hakkı, mutlak bir haktır. Fakat düşünce hakkının kullanılmasında belirli sorumluluklara göre hareket etmek gerekeceği de bu temel metinlerde göz ardı edilmemiştir. Öyle ki düşünce hakkının kullanılmasının kamu güvenliğini ve ülkenin bütünlüğünü bozacağının düşünüldüğü durumlarda sınırlandırılması mümkündür. Yine ifade özgürlüğünün kullanıldığı durumlarda bu özgürlüğün ırka dayalı bir nefreti uyandırma güdümüyle kullanılması yasaktır. Bu gibi örneklerin çoğaltılması mümkündür²⁸⁵.

Kişi, menşe ülkesi dışında olduğu sürede, ülkesinin resmi ideolojisinden farklı siyasi düşüncelerini ifade ettiği takdirde, ülkesine döndüğünde zulümle karşılaşılma ihtimali mevcuttur. Çocukların da siyasi düşünceleri, aldığı eğitim ve içinde bulunduğu toplumun etkisiyle şekillenmektedir. Ülke otoritelerinden farklı siyasi düşüncelere sahip çocukların da zulüm görme ihtimali bu anlamda her zaman için vardır²⁸⁶.

Yalnızca mevcut iktidarın düşüncelerinin karşısında bir siyasal bir söylem ya da faaliyet içerisinde olmak tek başına mülteci sayılmak için yeterli bir sebep teşkil etmeyecektir. Bu durum, mutlak surette kişinin zulüm görme riski ile karşı karşıya kaldığı anlamına gelmez. Mezkur düşüncenin yetkili makamlar tarafından fark edilmesi ve hor görülmesi ya da bu düşünceler açığa vurulmasa dahi politik düşüncenin gücünden ötürü bir gün yetkililerin haberinin olacağı ihtimalinin kuvvetli olması gibi durumlar söz konusu ise, işte o zaman siyasi düşünce nedeniyle zulme uğramakta haklı nedenlerin varlığından söz edilebilir. Yine düşüncenin eyleme dökülerek başkalarına zarar verici biçimde dışa vurulması, ülke kanunlarının açıkça suç olarak nitelendirdiği fiillerden sayılması hali suç teşkil edecek ve böyle bir durumda kişi mültecilik statüsüne hak kazanamayacaktır.

Siyasi düşüncelerinden ötürü zulme uğrayacağını öne süren çocuklar, bu düşüncelerinin ülkesini terk etmeden evvel ülkesindeki resmi makamlarca bilindiğini

---

²⁸⁵ Altınışık ve Yıldırım, s.17.

²⁸⁶ Odman, Çocuk Mülteciler, s.47.

ispatlamakla yükümlü değildir. Bu kişiler, düşüncelerini saklayarak zulümden kurtulmuş olabilirler. Bu sebeple, çocuk menşe ülkesine döndüğünde fikirleri sebebiyle zulme maruz kalacağını düşünüyor ise bu ihtimal ancak ve ancak kuvvetli bir yargıya dayandırılmak zorundadır²⁸⁷. Çocuklar özelinde, siyasi fikirlerinin de genel olarak ailesinin yönlendirmesi ile şekillenebileceği gözetildiğinde kuvvetli olması aranan bu yargının çocuğun ailesi ve sosyal çevresinden ayrı düşünülmemeyeceği gözetilmelidir.

3.1.2. Çocukların Mültecilik Statüsünün Sona Ermesi

Mültecilik statüsü aslında kişiye, sığındığı ülkede, korumasından yararlanılamayan ülkede korunabileceği şartlar hazır olana dek ya da başka bir devletin vatandaşlığını elde etmesine uzanan süreçte himaye sağlayan geçici bir statüdür²⁸⁸.

1951 Sözleşmesi'nin 1. maddesinin c fıkrasında, çocukları da kapsayacak şekilde mülteci statüsünün sona erme halleri, altı madde halinde yer almaktadır. Bu sebepler sırasıyla kişinin vatandaşı olduğu ülkenin korumasından kendi isteği ile yeniden yararlanması, vatandaşlığı kendi isteğiyle kazanması, yeni bir vatandaşlık kazanmış olup korumasından yararlanması, zulme uğramaktan korktuğu ülkeye kendi isteği ile yeniden dönmesi ve de vatandaşı olduğu ülke koşulları değiştiği için ülkesinin himayesinden yararlanmaktan sakınmaya devam etmemesi ile mültecilerle ilgili koşulların ortadan kalkması nedeniyle daimi ikamet ülkesine geri dönmesi durumlarından ibarettir. 6458 Sayılı Yasa'nın 85. maddesinde paralel bir düzenleme mevcuttur. Ancak bu düzenlemenin Cenevre Sözleşmesi'nden farkı, şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsünün sona ermesini de içermesidir²⁸⁹.

Görüldüğü üzere, mülteci statüsünün kaybedilmesi ile ilgili maddenin ilk dört bendi, mültecinin kendi arzusu ile statüsünün kaybedilmesine ilişkin hükümleri kapsamaktadır. Diğer son iki bent ise kişinin mülteci statüsüne girmesine neden olan

---

²⁸⁷El Kitabı, s.19.

²⁸⁸Altınışık ve Yıldırım, s.25.

²⁸⁹Neva Övünç Öztürk, "1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi ve Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:65, Sayı:2, 2016, (Yansıma), s. 404.

baskı ve zulmün ortadan kalkması ve bunun sonucunda uluslararası korumaya gerek kalmamasına ilişkin hükümler içermektedir²⁹⁰. Fakat bu ölçütlerin, esas ve usulleri gösterecek olan bir düzenlemede yer almasının, idarece âdil ve etkin şekilde inceleme yapılabilmesi bakımından daha uygun olacağı savunulmuştur²⁹¹.

Bir çocuk, mülteci statüsüne tabi kılınmış ise, statüsünü sona erdirecek sebepler bulunmadığı sürece, mülteci statüsünü korur. Mülteci statüsünün belirli şartlar taşıdığı müddetçe sürekliliği esastır. Bu durum kişinin menşei ülkesinde vuku bulacak esaslı olmayan olayların etkisiyle mültecinin tedirgin edilmesinin önlenmesi isteğinden ileri gelir²⁹².

Aşağıda, mültecilik statüsünü sona erdiren hallere yer verilecektir. Bu haller şöyledir:

3.1.2.1.Vatandaşı Olduğu Ülkenin Korumasından Kendi İsteği İle Yeniden Yararlanma

Bu hal, kişinin kendisinden kaynaklanan sona erme sebeplerindendir. Burada çocuk, artık vatandaşı olduğu ülkesinin korumasından yararlanacağından uluslararası himayeye gerek duymamaktadır. Bu durum değerlendirilirken çocuğun kendi isteği ile hareket edip etmediğinin ve niyetinin de bu yönde olup olmadığının tayini gerekmektedir. Aynı zamanda vatandaşlık korumasından fiilen yararlanıp yararlanmadığı tespit edilmekle çocuğun vatandaşlığı kazanıp kazanmadığına bakılacaktır. Çünkü vatandaşlık başvurusunun yapılması demek bu vatandaşlığın kazanılmasına kadar mülteci statüsünün sona ermesi anlamına gelmeyecektir²⁹³.

Bu bağlamda, mültecilik statüsünün sona erip ermediğinin tayininde uluslararası himayenin fiilen yeniden kazanılması konusunda yanılgıya düşmemek adına, ulusal makamlarla yapılan kısa süreli arızı temaslar, menşe ülkenin himayesinden yararlanma biçiminde yorumlanmamalıdır²⁹⁴.

---

²⁹⁰El Kitabı, ss.24-25.

²⁹¹Öztürk, Yansıma, s.409.

²⁹²El Kitabı, s.24.

²⁹³Altınışık ve Yıldırım, s.25.

²⁹⁴Çiçekli, Yabancılar, s.272.

3.1.2.2. Vatandaşlığı Kendi İsteğiyle Kazanma

Bu halde de önemli olan çocuğun kendi isteği ve rızası ile vatandaşlığını kaybettiği ülkenin vatandaşlık hakkını tekrar kazanmasıdır. Burada üzerinde durulması gereken nokta vatandaşlığını kaybettiği ülke tarafından tek taraflı olarak çocuğa bu vatandaşlığın verilmesi halinde, eğer çocuk bunu kabul etmiyorsa rızası bulunmadığından mülteci statüsünü kaybetmesi söz konusu olmaz. Fakat burada teklif olunan vatandaşlığın reddedilmemesi halinde, eğer ki mültecinin bunu reddetmesi yönünde bir şart koşulmuşsa çocuğun mülteci statüsü sona erecektir²⁹⁵. Dolayısıyla, temel olarak mültecinin kaybettiği vatandaşlığını yeniden kazanması konusunda vatandaşlığı kazanma halinin yeterli açıklığa kavuşmadıkça mümkün olmayacağı, bu noktadaki niyet ve amacın şüpheye yer vermeyecek şekilde ortaya konulması amaçlanmıştır²⁹⁶.

3.1.2.3. Yeni Bir Vatandaşlık Kazanmış Ve Korunmasından Yararlanıyorsa

Bu hüküm ile mülteci statüsüne sahip çocuğun kendi ülkesi dışında yeni bir vatandaşlığı kendi rızası ile kazanması ve o devletin diplomatik himayesinden faydalanması durumunda mültecilik statüsünün sona ermesi düzenlenmiştir²⁹⁷.

Bu çocukların uluslararası korumaya ihtiyacı kalmadığı kabul edilmektedir. Bu şekilde kazanılan vatandaşlık, genellikle ikamet edilen ülkenin vatandaşlığı olmakla ikamet edilen ülkeden başka bir vatandaşlık kazanılması ve bu vatandaşlığın uluslararası koruma sağlaması halinde, mülteci statüsü son bulacaktır²⁹⁸.

Çocuklar, vatandaşı olduğu sonraki ülkede, yaşanan olaylar neticesinde tekrar mültecilik için gerekli şartları sağlayabilir. Bu durumda, çocuğun yeni ülkesinde, iltica hakkı kendiliğinden doğar. Bu durum, tamamen yeni bir durum olup çocuğa mülteci statüsünün verilip verilmeyeceği, vatandaşı olduğu ülkenin koşullarına göre belirlenmek zorundadır²⁹⁹.

²⁹⁵ Altınışık ve Yıldırım, s.26.

²⁹⁶ Odman, Mülteci, s.149.

²⁹⁷ Odman, Mülteci, s.149.

²⁹⁸ El Kitabı, s.27; Öztürk, Yansıma, s.416.

²⁹⁹ Odman, Mülteci, ss.150-151.

3.1.2.4. Zulme Uğramaktan Korktuğu Ülkeye Kendi İsteği İle Yeniden Dönmesi

Mülteci olmanın ön koşulu, ülke dışında bulunmak, yabacı durumunda olmaktır. Dolayısıyla bu koşul ortadan kalktığında mültecilik statüsünün sona ermesi kaçınılmaz bir durumdur. Diğer şartlarda olduğu gibi burada da gönüllük esastır. Yani çocuk, özgür iradesi sonucu yerleşmek maksadıyla, terk ettiği ülkesine döndüğünde mülteci statüsü sona erecektir.

Madde metninde, menşe ülkenin korumasından yararlanma ibaresine yer verilmediğinden vatansız kişilerin daimi ikametgah ülkesine dönmesi durumu için de bu hüküm geçerlidir. Ancak mültecinin kısa sürelerle, seyahat, ziyaret, gibi nedenlerle bu ülkelere gitmesi yerleşmek anlam ve amacından uzaktır. Süreklilik taşımayan bu gibi durumlarda mültecilik statüsünün kaybı gündeme gelmeyecektir³⁰⁰.

3.1.2.5. Vatandaşı Olduğu Ülke Koşulları Değiştiği İçin Ülkesinin Himayesini Reddedemeyecekler ile Mültecilerle İlgili Koşulların Ortadan Kalkması Nedeniyle Daimi İkamet Ülkesine Geri Dönme Durumu

Bu hüküm, Sözleşme'nin 1/C/4 maddesinde olduğu gibi, tabiiyeti olan ve olmayan tüm mültecileri kapsar. Ülke koşullarındaki değişiklik ile kastedilen ise çocuğun vatandaşı olduğu ülkede zulme uğramasına neden olan sebepleri kaldıran temel değişikliklerdir. Dolayısıyla temelli iyileştirmelere yol açmayacak küçük değişiklikler için bu hüküm uygulanmaz³⁰¹.

Bununla beraber temel değişikliklerin meydana gelmesi de her durumda çocuğun zulüm gördüğü ülkeye geri gönderilmesi için bir sebep değildir. Koşullar değişse dahi geri dönmesinin kendisinden beklenemeyeceği durumlardaki kişiler için bu bent uygulanmaz³⁰². Bu durum El Kitabı'nda;

---

³⁰⁰Çiçekli, Yabancılar, s.273.

³⁰¹Altınışık ve Yıldırım, ss.26-27.

³⁰²Odman, Mülteci, s.154.

“Bizzat ve aile bireyleri menfur zulümlere maruz kalan kişilerden, ülkelerine dönmelerinin beklenemeyeceği, yaygın olarak kabul edilen bir gerçektir. Her ne kadar, kendi ülkesinde rejim değişmiş de olsa bu halkın davranışlarında ve de geçmişte maruz kaldığı olaylar nedeniyle mültecinin zihninde olumlu bir değişikliğe tamamen yol açmayabilir.”

şeklinde ifade edilmiştir³⁰³.

Aynı zamanda mülteciler, ülkesindeki koşulların eskisi gibi olmadığı fikri ile ülkelerine döndüklerinde umduklarını bulamayabilirler ve baskı ve zulüm riskinin devam etmesi halinde ülkelerini terk etmek suretiyle tekrardan mülteci statüsünü kazanabilirler. Mülteci olma koşullarının ortadan kalkması nedeniyle daimi ikamet ülkesine dönülmesi durumunu düzenleyen son bent, vatansız çocuklar ilgilendirmektedir. Bu maddeye göre, vatansızlar daimi ikamet ülkesine dönmek durumunda olmakla beraber statüleri anlaşmalarla tayin edilen mülteciler, dilerse statülerini aldıkları ülkede kalmaya devam edebilirler³⁰⁴.

3.1.3. Çocuğun Mültecilik Statüsünün İptali

Mülteci statüsünün iptali, mülteciliği sona erdiren nedenlerden farklı bir konudur. Mülteciliğin sona ermesi, birtakım koşulların değiştiği belirli hallerde çocuğun daha önce sahip olduğu mültecilik statüsünü kaybetmesi demektir. Oysaki iptal, idari işlem sonucunda verilen bir karardır. 6458 Sayılı Yasa'nın 86. maddesi ile de düzenlendiği üzere burada iptale sebep olan durum, kişinin mülteci olabilmek için gerekli şartları sağlamaması fakat bu durumun gizlenmesi, gerçek olmayan belgelerle sığınma başvurusu yapılmış olması özetle statünün verildiği makamlarca bu durumun bilinmiyor olması ve bu makamın belirtilen şekilde aldatılması gerekmektedir. Böylelikle bu durum açığa çıktığında kişiye verilen mülteci statüsü iptal edilecektir³⁰⁵. Yine de mülteci statüsü elinden alınan kişi, kötü muamele görme riski olan bir ülkeye gönderilmeme ilkesinin koruma kapsamına girebilir³⁰⁶.

---

³⁰³El Kitabı, s.28.

³⁰⁴Odman, Mülteci, ss.153-154.

³⁰⁵Altınışık ve Yıldırım, s.27.

³⁰⁶Çiçekli, Yabancılar, s.276.

3.1.4. Çocukların Mültecilik Statüsü Kazanmasını Engelleyen Nedenler

Bu nedenlerin düzenlendiği 1951 Sözleşmesi'nin 1/D/E/F maddelerinde sayılı hallerden ilki, uluslararası korumanın Birleşmiş Milletler'in Yüksek Komiserlik dışındaki organlarınca sağlanmasıdır. Bir diğer durum ise, kişilerin vatandaşı oldukları ülke dışında başka bir ülkede, vatandaşlarla hemen hemen aynı haklarla donatılmalarıdır. Son olarak da faaliyetleri sebebiyle uluslararası korumadan yararlanama halleridir. Statünün kazanılmasını engelleyen nedenler de çocuklar ve yetişkinler için bir tutulmuştur.

Mültecilik statüsünün kazanılmasına engel teşkil eden yukarıda sayılı haller, dar yorumlanmalı, sözleşme maddelerinin dışında yeni bir neden ihdas edecek şekilde geniş yorumlanmamalıdır. Aksi takdirde sözleşmenin insancıl amacından uzaklaşması olasıdır³⁰⁷.

Yukarıda sayıldığı üzere BM tarafından yardım ve koruma gören çocuklar ile vatandaşı olduğu ülke dışında vatandaşlarla hemen hemen aynı haklara sahip olan çocuklar, esasen kendilerine mültecilik statüsü tanınmasına engel nedenler bulunmayan kişilerdir. Ancak tahdidi olarak sayılan bu kişilerin uluslararası korumadan yararlanmaları mümkün değildir³⁰⁸. Dolayısıyla statünün iptal edilebiliyor olması da göstermektedir ki mültecilik statüsünün belirlenmesi aşamasında, bu durumun tespit edilmeyişi nedeniyle kişi müktesep bir hakka sahip olmaz³⁰⁹.

3.1.4.1. BM Tarafından Yardım ve Koruma Görenler

1951 Sözleşmesi'nin 1/D hükmüne göre, mülteci statüsü dışında bırakılma nedenlerinden biri olarak “Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği dışında, diğer bir Birleşmiş Milletler organı veya örgütünden koruma veya yardım görme” hali sayılmıştır. Bu hüküm uyarınca BMMYK dışındaki başka bir BM organ veya kuruluşlarından hali hazırda koruma ve yardım görmekte olanların, Cenevre Sözleşmesi'ne göre mülteci statüsünden yararlanamayacağı kabul edilmiştir.

---

³⁰⁷Öztürk, Mülteci, s.301.

³⁰⁸Altınışık ve Yıldırım, s.27.

³⁰⁹Odman, Mülteci, s.124.

Sözleşmeye böyle bir maddenin konulma nedeni, BMMYK ile sözleşme hazırlanırken mevcut olan “BM Yakındoğu Filistin Mültecilerine Yardım Ajansı (UNRWA)” ve “BM Kore Yeniden Yapılanma Ajansı (UNKRA)”nın çalışmalarının bir aradalığını engellemektir³¹⁰.

Ancak sağlanan bu korumanın daha çok yardım yönü ağır basmakta ve 1951 Sözleşmesi kapsamında bir korumanın sağlanmadığı görülmektedir. Bunun nedeni de uluslararası korumanın Cenevre Sözleşmesi’ne göre ikame koruma özelliği nedeniyle sözleşmedeki hakların taraf devletlerce ihlal edilmesi halinde sorumluluğun doğmasıdır. Ancak aynı durum UNRWA³¹¹ için geçerli olmamaktadır³¹².

BMMYK dışındaki bu kuruluşlardan yardım görmekte olan yabancı çocukların korunması herhangi bir sebeple sona erdiğinde, bu çocukların statüleri, BM Genel Kurulunca kesin olarak belirlenemediği takdirde uluslararası korumadan yararlanabileceklerdir. Başvuru sahibine uluslararası koruma statüsü verilmemesi, diğer aile üyelerinin de bu statünün haricinde tutulmasını gerektirmez³¹³.

3.1.4.2. Uluslararası Himayeye İhtiyacı Olmadığı Düşünülenler

Cenevre Sözleşmesi’nin 1/E maddesinde ve 6458 Sayılı Yasa’nın 64/1/A/B bentlerinde düzenlendiği üzere, aslında tabiiyetinde bulunmadığı ülkede o ülkenin vatandaşlarının sahip olduğu hakların birçoğundan yararlanma imkanı bulan çocukların uluslararası korumaya ihtiyacı olmadığı kabul edilmektedir. Kaldı ki böyle bir durum söz konusu olmasaydı bu çocuklara pek tabi mülteci statüsü verilebilirdi³¹⁴. Fakat mültecilik, vatandaşlığa nazaran oldukça sınırlı bir hak sahipliği durumudur. Bu sebeple de neredeyse vatandaş gibi hak ve yükümlülüklerle sahip olanlara mülteci statüsü tanınmasına gerek duyulmamıştır³¹⁵.

Burada değinilmesi gereken husus, ilgili bentte, hangi haklara ve yükümlülüklerle sahip olduğunda mülteci statüsünün dışında bırakılması sonucunun doğduğunun belirlenmemiş olmasıdır. Ancak, bu noktada kıstas, kişinin

³¹⁰Odman, Mülteci, ss.125-126.

³¹¹BM Genel Kurulu’nun 8 Aralık 1949 tarih ve 302(IV) sayılı kararı ile kurulmuştur

³¹²Öztürk, Mülteci, s.304.

³¹³Ekşi, Yabancılar, s.163.

³¹⁴Altınışık ve Yıldırım, s.28.

³¹⁵Odman, Mülteci, s.127.

ikamet ettiği ÷lkede yaşayan kimselerden farksız şekilde, sınır dışı edilmeye karşı g÷vence altına alınmış olmalarıdır³¹⁶. Bu da kişilerin bulundukları ÷lkenin vatandaşları ile yakın derecede akrabalık ilişkisi içinde olmaları veya k÷lt÷rel bağ kurmaları, kaynaşmaları sayesinde m÷mk÷n olabilmektedir³¹⁷.

3.1.4.3. Uluslararası Korumaya Layık Olmayanlar

1951 S÷zleşmesi'nin 1/F maddesinde ve buna paralel olarak 6458 Sayılı Yasa'nın 64/1/C 64/2 ve 64/3 maddelerinde d÷zenlenmiştir.

Bir kimseyi faaliyetleri y÷z÷nden m÷lteci stat÷s÷ dışında bırakan nedenler S÷zleşmenin 1(F) maddesinde sınırlı sayı (numerous clauses) ilkesi çerçevesinde belirlenmiřtir³¹⁸. Bu maddelerde bahsi geçen savaş suçları, barışa karşı suçlar veya ağır siyasi olmayan suçlar ve BM amaç ve ilkelerine aykırı fiiller, çocukların b÷y÷k oranda etkilendiği durumlar olmakla beraber, suçun failleri için m÷ltecilik stat÷lerinin sona ermesine ilişkin bu nedenlerin çocuklar bakımından incelenmesine gerek g÷r÷lmemiştir. Çünkü çocukların olgunluk d÷zeyleri ve fiziksel özellikleri dikkate alındığında bu ağırlıktaki suçları işleyebilmeleri pek m÷mk÷n g÷z÷kmemektedir.

3.1.5. Çocukların Stat÷ Dışı Bırakılmasının Sonuçları

Kişi, m÷lteci stat÷s÷n÷n dışında bırakılınca artık yabancı stat÷s÷ gereği bulunduğu ÷lkenin yabancılarla ilgili yasalarına tabi olacaktır. Stat÷ dışı bırakılma hali, kişinin sınır dışı edilmesini de gerektirdiği takdirde, kişinin işkence ve insani olmayan muameleye maruz kalacağı yön÷nde bir risk mevcutsa bu kişi KSHS'nin 7. maddesi, İşkenceye Karşı S÷zleşme'nin 3. maddesi, Avrupa İnsan Hakları S÷zleşmesi'nin 3. maddesi ve ilgili diğer insan hakları s÷zleşmeleri gereğince korunur. Bu s÷zleşmeler, uluslararası team÷l hukuku ilkesi olarak uygulanmakta olup

---

³¹⁶Safı, s.394.

³¹⁷Odman, s.127.

³¹⁸iekli, Yabancılar, s.266.

kişilere mülteci statüsünden bağımsız, devletler üstü bir koruma hakkı sağlamaktadır³¹⁹.

3.2. MÜLTECİLİK STATÜSÜNÜN KAZANILMASINDA ÖZEL DURUMLAR

3.2.1. Grup Belirlemesi

Genellikle iç-etnik savaşlar sonrasında, geniş sayıda sığınma arayışı içerisindeki kimseler, sığınma ülkesine vardıklarında, kişisel statülerinin yetkili makamlarca tek tek belirlenme imkanı bulunmayabilir. Her ne kadar 1951 Sözleşmesi'ne göre, mülteci statüsünün bireysel olarak değerlendirilmesi gerekse de eğer menşe ülkedeki deliller, bu kişilere mültecilik statüsü tanınmasına temel teşkil eden haklı nedenle zulüm korkusu ve diğer nedenleri destekler nitelikte ise, devletler, bu kişilere grup olarak mülteci statüsü verebilecektir. Böylesi durumlarda, grubu meydana getiren kimselerin tümünün zor şartlar nedeniyle yerlerini değiştirdikleri kabul edilir. Grup üyelerinin durumu, grubun diğer üyeleriyle bir bütün olarak değerlendirildiğinde aksine bir kanıt söz konusu değil ise her bireyin ayrı ayrı mülteci olarak belirlenmesi yerine uygulanan işbu grup belirlemesi yöntemiyle mültecilik statüsünün tanınmasında grupta yer alan tüm çocuklar, otomatik olarak mülteci statüsünü kazanmaktadırlar³²⁰. Normalde oldukça zaman alacak bireysel statü belirleme işlemine karşın bu yol oldukça pratiktir. Bu tanıma işlemi, zaman zaman BMMYK da yapabilir. Eğer, bu kimselere prima facie (varışta mülteci) mülteci statüsü verilmesinden sonra, grup içindeki bir kişinin durumu şüphe uyandırırorsa, verilen statü o kişi için iptal edilebilir³²¹.

Grup statüsü belirlenirken, varışta mülteci uygulamasını tanımayan ülkeler tarafından bu kişilerin bir an evvel güvenliğe erişimlerini sağlamak ve temel haklarını korumak adına genellikle geçici koruma yöntemi uygulanır. Geçici koruma daha önce de belirttiğimiz üzere, kişilerin himaye ihtiyacının bireysel anlamda karşılanma olasılığının bulunmadığı durumlarda, acil durumlara müdahale etmek için kullanılan ve insanları kaçırmaya iten nedenlerde önemli bir değişiklik meydana

³¹⁹ Altınışık ve Yıldırım, s.31.

³²⁰ Odman, Çocuk Mülteciler, s.60.

³²¹ Özkan, s.368.

gelene kadar bu korumanın devam edeceği bir statüdür³²². Cenevre Sözleşmesi'nin herhangi bir ülkeye izinsiz giriş yapmış olan ya da o ülkedeki akıbeti henüz bilinmeyen sığınmacılarla ilgili 31. maddesi hükmü ile tanınmış olan standartların geçici korumadan yararlandırılanlar için de temel insani standartlara uygun olarak geçerli olması gerekir. Bu kişilerin insanlık dışı ya da onur kırıcı muameleye maruz bırakılmaması elzemdir. Özellikle geçici korunanların aile bütünlüklerine saygı gösterilmesi, reşit olmayan ve refakatçileri bulunmayan çocukların korunması amacıyla uygun düzenlemelerin yapılması gerekmektedir³²³.

3.2.2. Aile Bireylerinin İddialarına Dayanarak Belirleme

Aile üyeleri kavramı, başvuru sahibinin veya uluslararası koruma statüsü sahibi kişinin eşini, ergin olmayan çocuğu ile bağımlı ergin çocuğunu ifade eder (YUKK m.3/1). 6458 Sayılı Yasa'nın 65/3 maddesinde,

“Her yabancı veya vatansız kişi, kendi adına başvuru yapabilir. Başvuru sahibi, başvuruları aynı gerekçeyle dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına başvuru yapabilir. Bu durumda, ergin aile üyelerinin, kendi adlarına başvuruda bulunulmasına yönelik muvafakati alınır.”

denilerek sığınma başvurusunun aile üyelerini kapsayacak biçimde yapılmasına imkan verilmiş ve aynı Yasa'nın 78/2 maddesinde mültecilik statüsünün belirlenmesi ile ilgili olarak; “Kararlar bireysel olarak verilir. 64 üncü maddenin altıncı fıkrası saklı kalmak kaydıyla, aile adına yapılan başvuru bütün olarak değerlendirilir ve verilen karar tüm aile üyelerini kapsar.” denilmiştir. Ki böyle bir durumda aile adına başvurunun, çocuğu da kapsayacak şekilde aile içindeki yetişkin biri tarafından yapılacağı düşünülebilir ve bu durumda, çocuğun mülteci statüsü kazanmak için gerekli şartları taşıdığını ispat külfeti ailesindedir³²⁴.

Görüldüğü üzere, aile bireylerine mülteci statüsü tanındığında çocuklara da doğrudan mülteci statüsü verilmesi ile ilgili uluslararası hukukta herhangi bir yasal düzenleme bulunmamasına rağmen, devletlerin yaygın uygulaması, yaşları itibarıyla

³²²Parlamentarler İçin El Kitabı, s.58.

³²³Komite Kararları, ss.46- s.47

³²⁴Koruma Kılavuzu, s.101.

ailelerine bağı olan çocuklara da aile bireylerinin beyanları doğrultusunda mültecilik statüsü tanınması şeklindedir³²⁵. Bu bağlamda, aile bireylerinin başvurularının kabul edilmesi halinde diğer aile üyelerine de mülteci statüsünün tanınması, aile birliği ilkesinin gereği olarak görülmektedir³²⁶. Fakat burada dikkat edilmesi gereken husus, Kanun'un 64/6 maddesinde de ifade bulduğu üzere, başvuru sahibinin uluslararası korumadan hariçte tutulması, diğer aile üyelerinin de hariçte tutulmasını gerektirmez.

3.2.3. Çocuğun Bireysel Talebi ile Belirleme

Cenevre Sözleşmesi'nde yer alan, baskı ve zulme temel teşkil eden ırk, din, milliyet, belirli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi düşünce gibi nedenler çocukların ailesinden geçici ya da sürekli olarak ayrı düşmesine de sebep olabilmektedir. Ailesinden ayrı düşmüş, anne babası olmayan ve de başkaca hiçbir aile üyesi bulunmayan çocuklara mültecilik statüsü tanımlanırken sayılan koşulların değerlendirilmesi esnasında birtakım sorunların çıkması muhtemeldir. Özellikle “haklı nedenlere dayanan zulüm korkusu” ölçütünü uygulamak için bu ispatı bireysel olarak çocuktan beklemek oldukça zordur³²⁷. Nitekim yetişkinlere kıyasla zihinsel olgunluk düzeyleri yeterince gelişmemiş olan çocukların mülteci kriterlerini taşıdığını ispat için yetişkinlerle eşit tutulmaması gerekmektedir³²⁸. Bu ölçütün ispatını güçleştiren bir diğer neden de bu durumda bulunmalarına neden olan olayların çocukların bizzat kendileri tarafından değil de yakınları tarafından yaşanmış olabileceğidir³²⁹. Bu yüzden de çocuğun başvuru sırasında beyanları yeterli açıklığa sahip değilse dahi, çocuğun yüksek menfaati gereği kendisine gerekli korumanın sağlanması esastır³³⁰. YUKK'un 66. maddesi;

“(1) Uluslararası koruma başvurusunda bulunan refakatsiz çocuklar hakkında aşağıdaki hükümler uygulanır: a) Refakatsiz çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi esastır. Başvuru alındığı andan itibaren, haklarında 3/7/2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu hükümleri

³²⁵Odman, Çocuk Mülteciler, ss.60-61.

³²⁶Koruma Kılavuzu, s.98.

³²⁷Odman, Çocuk Mülteciler, s. 59.

³²⁸Koruma Kılavuzu, s.101.

³²⁹ÇHS El Kitabı, s.315.

³³⁰Odman, Çocuk Mülteciler, s.63.

uygulanır. b) Refakatsiz çocuğun görüşü dikkate alınarak Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı tarafından, uygun konaklama yerlerine veya yetişkin akrabalarının veya koruyucu bir ailenin yanına yerleştirilir. c) On altı yaşını doldurmuş olanlar, uygun koşullar sağlandığında kabul ve barınma merkezlerinde de barındırılabilir. ç) Mümkün olduğu ölçüde, çocukların yararı, yaşları ve olgunluk düzeyleri dikkate alınarak, kardeşler bir arada bulundurulur. Zorunlu olmadığı sürece konaklama yerlerinde değişiklik yapılmaz.”

şeklinde. Yine Yasa’da, özel ihtiyaç sahiplerinin yapacakları başvurularda kendilerine öncelik verileceği belirtilmiş (m.67) ve refakatsiz çocukların başvurularının hızlandırılmış olarak değerlendirilemeyeceği düzenlenmiştir (m.79/4). El Kitabı’nda, çocukların yapmış olduğu mültecilik başvuruları değerlendirilirken çocuk psikolojisi uzmanlarının bulunmasına ve çocuk ergenlik çağına ise hukuken bir temsilcinin atanmasına ihtiyaç duyulabileceği belirtilmiştir³³¹. 6458 Sayılı Yasa’nın “mülakat” başlıklı 75. maddesi ile bu husus, “*Çocuğun mülakatında psikolog, çocuk gelişimci veya sosyal çalışmacı ya da ebeveyni veya yasal temsilcisi hazır bulunabilir.*” şeklinde düzenlenmiştir. Fakat, bulunabilir ibaresi “bulunmak zorundadır” şeklinde değiştirilerek çocukların kaderi yalnızca idari personelin takdirine bırakılmamalıdır. Ve bu psikoloğun çocuk psikolojisi alanında uzman bir psikolog olması gerektiği aşikardır. Tüm bunlardan da açıkça anlaşılabileceği üzere, işbu Yasa ile beraber, Türk Hukuku’nda sığınma prosedürü ile ilgili olarak çocuklar için kanun düzeyinde düzenlemeler yapılmıştır³³².

Çocukların bireysel talebi ile mülteci statülerinin tespit edildiği hallerde de, aile birleşimi doğrultusunda gerekli tedbirleri alabilmek adına ev sahibi ülkelerin katkısına ihtiyaç bulunmaktadır. Nitekim kendisine sığınılan ülkede özellikle çocukların bu ülkede kalma süreleri uzadıkça aile birleşmesine duyulan gereksinim de artacaktır. Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’nin 10. maddesine göre de devletler, çocuğun ve ailesinin kendi ülkeleri dahil herhangi bir ülkeyi terk etme veya kendi ülkelerine giriş yapma haklarına saygı göstermek zorundadırlar. Yine Sözleşme’nin 9. maddesi kapsamında, ailenin izinin sürümü refakatsiz çocukların durumunu sona erdirmeyi hedefleyen kalıcı bir çözüm arayışının temel bir bileşenidir³³³.

---

³³¹El Kitabı, s.44.

³³²Öztürk, Mülteci, s.455.

³³³Odman, Çocuk Mülteciler, ss.82-84.

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin “Aile birleşimi” başlıklı 49. maddesi de bu doğrultuda düzenlenmiştir. Buna göre;

“Bu Yönetmelik kapsamındaki yabancılar, başka bir ülkede bulunan eşi, ergin olmayan çocukları ve bağımlı ergin çocukları ile Türkiye’de bir araya gelmek üzere aile birleşimi talebinde bulunabilir. Bu başvurular; Genel Müdürlükçe değerlendirilir ve ilgili kamu kurum ve kuruluşları, uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği halinde gerekli çalışmalar yapılabilir. Refakatsiz olduğu tespit edilen çocuklarla ilgili olarak çocukların talebi beklenmeksizin aile birleşimine ilişkin işlemler derhal başlatılır.”

BMMYK Yürütme Kurulu’nun 1981 yılında gerçekleştirdiği 32. Oturumda aldığı 24 no.lu İcra Komitesi Kararı’nda³³⁴ ; birbirlerinden ayrı düşmüş mülteci ailelerin yeniden bir araya getirilmeleri konusunda kararlar alınmıştır. Bu tavsiye kararlara göre, ailenin birliği ilkesinin uygulanması adına ve açıkça ortada olan insani nedenlerden dolayı birbirlerinden ayrı düşmüş mülteci ailelerin yeniden bir araya getirilmesi için gereken çaba gösterilmelidir. Herkesin kendi ülkesi de dahil olmak üzere, herhangi bir ülkeyi terk etme hakkı doğrultusunda, menşe ülkeler mülteci ailelerin bireylerine yurtdışındaki akrabalarını görebilmeleri için çıkış izni sağlayarak ailenin yeniden bir araya getirilmesi konusuna katkıda bulunmalıdır. Ailenin yeniden bir araya getirilmesine karar verirken, evliliğin ya da çocuğun soy araştırmasının resmi geçerliliği konusunda belgeye dayalı bir kanıtın bulunmaması başlı başına hukuki bir engel olarak değerlendirilmemelidir. Mülteci ailelerin birbirlerinden ayrılması, dünyanın bazı bölgelerinde, yanlarında refakatçileri bulunmayan küçüklerin yalnız kalmaları ile ilgili çok hassas bir dizi soruna neden olduğu vurgulanarak yanında refakatçileri bulunmayan küçüklerin yeniden yerleştirilmesinden önce, söz konusu çocukların ebeveyn ve yakın akrabalarının bulunabilmesi için her tür çabanın harcanması gerektiği ifade edilmiştir. Mülteci ailelerinin, yerleşim ülkesine hızlı bir biçimde bütünleşebilmesi için daha sonradan aileye katılan yakın aile üyelerinin de, resmi anlamda mülteci olarak kabul edilmiş olan aile başkanına tanınmış olan yasal statüden ve kolaylıklardan aynı şekilde yararlanması gerektiği ve de uygun olan bazı durumlarda ailenin yeniden bir araya getirilmesi, aile reisine bazı yardımlarda bulunularak kolaylaştırılması böylece sığınma yapılan ülkedeki ekonomik sıkıntılar ve yerleşim sorunlarının diğer aile üyelerinin giriş izninin gereksiz yere gecikmesine neden olmayacağı söylenmiştir.

³³⁴Mültecilere Uluslararası Koruma Sağlanmasına İlişkin BMMYK Yürütme Komitesi Kararları s.53

BMMYK tarafından alınan kararlarda ailenin yeniden bir araya gelmesi ilkesinin asli önemi birçok kere dile getirilmiştir.

3.3. ÇOCUKLARA GEÇİCİ HUKUKİ KORUMA STATÜSÜNÜN VERİLMESİ

Genel bir ifade ile geçici korumaya ihtiyaç duyan “kitle”yi oluşturanların âcil korunma arayışındaki yabancı bireyler olduğu, koru(n)madan kast edilenin ise bu bireylerin menşe devletlerinden farklı bir devlet tarafından güvenliklerinin sağlanması ile barınma ve temel ihtiyaçlarının/haklarının karşılanması; bu bireylerin uluslararası korumaya ulaştırılması olduğu belirtilebilir³³⁵. 6458 Sayılı Yasa’nın 91. maddesi ile, geçici koruma statüsü kapsamına girecek kişilere ilişkin çerçeve çizilmiş fakat bu kişilerin Türkiye’ye kabulü, Türkiye’de kalışı, hak ve yükümlülükleri, Türkiye’den çıkışlarında yapılacak işlemler, kitlesel hareketlere karşı alınacak tedbirlere ulusal ve uluslararası kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve koordinasyon, merkez ve taşrada görev alacak kurum ve kuruluşların görev ve yetkilerinin belirlenmesi Cumhurbaşkanı³³⁶ tarafından çıkarılacak yönetmeliğe bırakılmıştır. Yönetmeliğin 7. maddesinde,

“Geçici koruma, ülkesinden ayrılmaya zorlanmış, ayrıldığı ülkeye geri dönemeyen, acil ve geçici koruma bulmak amacıyla kitlesel veya bu kitlesel akın döneminde bireysel olarak sınırlarımıza gelen veya sınırlarımızı geçen yabancılardan haklarında bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemi yapılamayan yabancılara uygulanır.”

denilmiştir. Yönetmelik, çıkarılma amacına uygun olarak YUKK’taki geçici koruma statüsünü ayrıntılı şekilde düzenlemiştir.

Bugün ülkemizde yapılan araştırmalar göstermektedir ki, 02.05.2019 tarihi itibarıyla geçici koruma kapsamında ülkemizde bulunan Suriyelilerin yarısından

---

³³⁵ Neva Övünç Öztürk, “Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cit:66, Sayı:1, 2017, (Geçici Koruma), ss. 206-207.

fazlası çocuklardan oluşmaktadır³³⁷. Yönetmeliğin 48. maddesinde, “Çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararı gözetilerek ilgili mevzuat hükümleri uygulanır.” denilmiştir. Çocuklarla ilgili olarak gözetilmesi gereken en temel düşüncelerden birinin çocuğun menfaati olduğunun, geçici koruma statüsüne tabi çocuklarla ilgili olarak yapılan düzenleme ile de teyit edilmesi, çocuk haklarının ayırım gözetilmeksizin uygulandığını bir kez daha ortaya koymaktadır. Dolayısıyla çalışmamızın konusu, çocukların mültecilik statülerinin belirlenmesi ise de sayıları ülkemizde oldukça fazla olan geçici korunan çocuklar göz ardı edilmeden, statülerinin belirlenmesi sürecine aşağıda yer vermek istenmiştir.

3.3.1. Geçici Koruma Statüsünün Kazanılmasına Yönelik Ölçütler

3.3.1.1. Kitlesel Akınla veya Kitlesel Akın Döneminde Bireysel Olarak gelmek

GKY’nin 3. maddesinde, kitlesel akın tanımlanmıştır. Buna göre; “*Aynı ülkeden veya coğrafi bölgeden kısa bir süre içerisinde ve yüksek sayılarda gerçekleşen ve söz konusu sayılar nedeniyle bireysel olarak uluslararası koruma statüsü belirleme işlemlerinin usulen uygulanabilir olmadığı durumları*” ifade eder. Kitlesel akın bir ülkenin kaldırabileceğinden çok daha fazla sayıda kişinin ülkeye gelişini ifade etmektedir. Kitlesel akınla ülkeye gelenler, ister Avrupa’dan ister Avrupa dışındaki ülkelerden gelsinler, kendilerine geçici koruma statüsü verilebilir³³⁸. Dolayısıyla geçici koruma statüsünün tanınmasında, herhangi bir coğrafi kısıt uygulanmamaktadır.

Aynı zamanda YUKK’un 91. maddesinde, yalnızca kitlesel akınla gelenlerin geçici koruma statüsünden yararlandırıldığından söz edilmekteyse de GKY’nın 7. maddesi ile kitlesel akın döneminde bireysel olarak gelenler de statü kapsamına dahil edilmişlerdir. Geçici koruma kararı, Bakanlığın teklifi üzerine Cumhurbaşkanınca alınır.

³³⁷ 11.05.2019 tarihinde http://www.goc.gov.tr/icerik6/gecici-koruma_363_378_4713_icerik adresinden alınan yaş ve cinsiyet dağılım oranlarına göre, 3.603,088 milyon geçici koruma altındaki Suriyelinin 1.657,933’ü çocuktur.

³³⁸ Ekşi, Yabancılar, ss.151-152.

3.3.1.2. Geçici Korunanların Bireysel Korumadan Yararlanamaması

Yönetmeliğin Geçici 1. maddesine göre, 28/4/2011 tarihinden itibaren Suriye Arap Cumhuriyeti'nde meydana gelen olaylar sebebiyle Türkiye'ye gelmiş ve 20/3/2016 tarihinden sonra ülkemiz üzerinden düzensiz yollarla Ege adalarına geçmiş olan Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşlarından, ülkemize geri kabul edilenlere, koruma talep etmeleri halinde bu Yönetmelik kapsamında geçici koruma sağlanabileceğinden, bu tarihten evvel ülkemize gelen Suriye vatandaşlarına şartları sağlamalarına göre şartlı mülteci ve ikincil koruma statüsü verilebilmesi mümkündür³³⁹. Ki bu durum Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 7. maddesinde;

“Geçici koruma, Bakanlar Kurulu tarafından aksi kararlaştırılmadıkça, geçici koruma ilanının geçerliliğinden önce, geçici koruma ilanına esas teşkil eden olayların olduğu ülkeden veya bölgeden ülkemize gelmiş olanları kapsamaz. Geçici korunanlar, Kanuna göre belirlenen uluslararası koruma statülerinden herhangi birini doğrudan elde etmiş sayılmaz.”

denilmek suretiyle hüküm altına alınmıştır³⁴⁰. Aynı zamanda Geçici Koruma Yönetmeliği'nin 14. maddesine göre de; *ülkesinde “silahlı çatışmaya katılmış olanların, silahlı faaliyetlerine kalıcı olarak son verdiklerinin anlaşılması halinde, bireysel uluslararası koruma statü belirleme işlemlerine erişimleri sağlanır.”*

3.3.2. Geçici Korumanın Sona Ermesi

3.3.2.1. Geçici Korumanın Bireysel Olarak Sona Ermesi

Yönetmeliğin “Geçici korumanın bireysel olarak sona ermesi veya iptali” başlıklı 12. maddesine göre; geçici korunanların; kendi isteğiyle Türkiye'den ayrılması, üçüncü bir ülkenin korumasından faydalanması, üçüncü bir ülkeye insani nedenler veya yeniden yerleştirme kapsamında kabul edilmesi ya da üçüncü bir ülkeye çıkış yapması, ölmesi, hallerinde geçici koruma bireysel olarak sona erer. GKY'nın 14. maddesine göre;

³³⁹Ekşi, Yabancılar, s.154.

³⁴⁰2/7/2018 tarihli 703 sayılı KHK'nin 71 inci maddesiyle, bu maddede yer alan “Bakanlar Kurulu” ibaresi “Cumhurbaşkanı” şeklinde değiştirilmiştir.

“Bakanlar Kurulunun geçici korumanın sona erdirilmesi kararını müteakip, geçici korunanların Türkiye’den çıkış yapması esastır. Geçici korunanların Türkiye’den ayrılmaları için gereken süre, geçici korunanların menşe ve Türkiye’ye gelmek üzere geçtikleri transit ülkelerin durumuna göre Genel Müdürlük tarafından yapılacak değerlendirme sonucunda belirlenir.” (m.14/1)”

“Geçici korumanın sona erdirilmesiyle birlikte, Bakanlar Kurulu tarafından, 11 inci madde kapsamında, geçici korumadan yararlanmış olanlara grup temelli toplu statü kararı alınması veya uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirmeye alınması ya da bu yabancıların Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmasına izin verilmesinin kararlaştırılmış olması durumunda gerekli işlemler ilgili hükümlere göre yapılır.” (m.14/2)

“8 inci maddenin birinci fıkrasının ç bendinde belirtilen yabancılardan, ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olanların, silahlı faaliyetlerine kalıcı olarak son verdiklerinin anlaşılması halinde, bireysel uluslararası koruma statü belirleme işlemlerine erişimleri sağlanır.”(m.14/3)

3.3.2.2.Geçici Korumanın Tanınamayacağı Kişiler ile Geçici Koruma Statüsü İptal Edilecek Kişiler

Uluslararası koruma haricinde tutulacak kişilerle ilgili YUKK'un 64. maddesine bakıldığında Cenevre Sözleşmesi'ne benzer bir düzenleme yapıldığı görülmektedir. Geçici Koruma Yönetmeliği'nin “geçici koruma kapsamına alınmayacak yabancılar” başlıklı 8. maddesinde;

“(1) Aşağıdaki hallerde, yabancı geçici korumadan yararlandırılmaz, yararlandırılmışsa geçici koruması iptal edilir.

a) Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair 1967 Protokolüyle değişik 28/7/1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Sözleşmenin 1 inci maddesinin (F) fıkrasında belirtilen fiillerden suçlu olduğuna dair ciddi kanaat bulunanlar.

b) Türkiye dışında hangi saikle olursa olsun zalimce eylemler yaptığını düşündürecek nedenleri bulunanlar.

c) Bu fıkranın (a) ve (b) bentlerinde belirtilen suç ya da fiillerin işlenmesine iştirak eden veya bu fiillerin işlenmesini tahrik edenler.

ç) Ülkesinde silahlı çatışmaya katılmış olduğu halde bu faaliyetlerini kalıcı olarak sonlandırmayanlar.

d) Terör eylemlerinde bulunduğu veya planladığı ya da bu eylemlere iştirak ettiği tespit edilenler.

e) Ciddi bir suçtan mahkûm olarak topluma karşı tehdit oluşturabileceği değerlendirilenler ile milli güvenlik, kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturduğu değerlendirilenler.

f) Türkiye’de işlenmesi hâlinde hapis cezası verilmesini gerektiren suç veya suçları daha önce işleyen ve bu suçun cezasını çekmemek için menşe veya ikamet ülkesini terk edenler.

g) Uluslararası mahkemelerce hakkında insanlık suçu işlediğine dair karar verilmiş kişiler.

ğ) 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanununun Dördüncü Kısım Yedinci Bölümünde yer alan suçlardan birini işleyenler.”

denilerek geçici korumadan yararlanamayacakların kapsamı belirlenmiştir. Söz konusu hüküm, 1951 Sözleşmesi’nin dışarıda bırakma hükümlerinden 1(F) maddesine göndermede bulunmuş ancak bunun yanı sıra iç hukukumuzla ilintili ek bir takım dışlayıcı düzenlemeye de yer vermiştir ³⁴¹.

Yönetmeliğin yukarıda yer verilen bireysel olarak sona erme halini düzenleyen 12. maddesinin 2. fıkrasına göre; *“8 inci maddenin birinci fıkrası kapsamında yer alanların geçici korumanın kapsamı dışında tutulması gerektiğinin sonradan anlaşılması halinde geçici koruma, Genel Müdürlük veya valilikler tarafından iptal edilir.”* şeklindedir.

Çocuklar, yetişkinlerin yönlendirmesi ile terör suçlarına iştirak etmiş ya da kendi ülkesinde suç işlemiş ya da işlettirilmiş olabilirler. Suça sürüklenen çocukların başka bir ülkeye gelmesi durumunda, yukarıda yer verdiğimiz yönetmelik hükmü gereği doğrudan statü dışında bırakılmaları, kendilerine hiçbir şekilde uluslararası koruma sağlanmaması sakıncalı olacaktır. Bu çocukların, en azından ÇKK kapsamında koruma altına alınması gerektiği savunulmuştur ³⁴².

3.2.3.3. Geçici Korumanın Cumhurbaşkanı Kararıyla Sona Ermesi

Geçici koruma statüsü, Cumhurbaşkanı karar ile sonlandırılır. İç İşleri Bakanlığı da sonlandırma kararı için Cumhurbaşkanı’na teklifte bulunabilir. Cumhurbaşkanı, sonlandırma kararıyla birlikte;

- a) Geçici korumayı tamamen durdurarak geçici korunanların ülkelerine dönmesine
- b) Geçici korunanlara, koşullarını taşıdıkları statünün toplu olarak verilmesine ya da uluslararası koruma başvurusunda bulunanların başvurularının bireysel olarak değerlendirilmesine
- c) Geçici korunanların, Kanun kapsamında belirlenecek koşullarda Türkiye’de kalmalarına izin verilmesine, karar verebilir (GKY m. 11).

---

³⁴¹Öztürk, Geçici Koruma, s.243.

³⁴²Öktem, s.171.

Türkiye'nin Cenevre Sözleşmesi ile benimsemiş olduğu ve YUKK'un 4. maddesi ile GKY'nin 6.maddesinde açıkça düzenlediği geri göndermeme prensibi gereği geçici korunan kişilerin, statülerini kaldırması durumunda dahi gönderilecekleri ülke güvenli değilse, gönderilmeleri mümkün olmayacaktır. Ekşi'ye göre sayıları 3,5 milyonu aşan Suriyelilere rağmen yönetmelikle de geri göndermeme ilkesinin kabulü ülkemiz tarafından atılan cesur bir adım olarak değerlendirilmiştir³⁴³. Öztürk tarafından bu konuda getirilen öneriye göre³⁴⁴,

“GKY eksenindeki geçici koruma uygulamasının, uluslararası koruma statülerine erişime dahi imkân vermediği ve geçici korumanın üst süre sınırının belirlenme zorunluluğu getirmedeği göz önünde bulundurulduğunda, uzun süreli mültecilik halinin doğmasının kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır. Nitekim 2011 yılında Suriye'den yönelen akının 5 yıldan uzun bir süre boyunca geçici koruma altında tutulduğu göz önüne alındığında, bu durumun gerçekleştiği sonucuna da varılabilecektir. Bu bağlamda, BMMYK'nın GKR'de belirttiği tavsiyenin aksine, geçici korumanın uluslararası koruma statülerine alternatif olarak uygulanma riski de ortaya çıkmış bulunmaktadır. Elbette bu noktada, etkin bir uluslararası koruma sorumluluğu paylaşımı sisteminin gerçekleştirilmemesi, bunun yerine özellikle AB'nin sorumluluğu Türkiye'ye aktarma çabalarının yoğunlaşmasının da etkili olduğu iddia edilebilecektir. Bu hususta, geçici koruma altındaki bireylerin, toplu olarak uygun bir uluslararası koruma statüsüne geçirilerek haklarının kademeli bir şekilde artırılması ve bu bireylerin yerel entegrasyon politikalarının geliştirilmesi suretiyle entegrasyonlarının sağlanması önerilebilecektir.”

³⁴³Ekşi, Yabancılar, s.159.

³⁴⁴Öztürk, Geçici Koruma, ss.254-255.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

6458 SAYILI YABANCILAR VE ULUSLARARASI KORUMA KANUNU KAPSAMINDA TÜRK HUKUKUNDA İLTİCA USULÜ

4.1. İÇ HUKUKUMUZDA SIĞINMA PROSEDÜRÜ

Cenevre Sözleşmesi'nin mültecilerin ülkeye girişini düzenleyen 31. maddesine göre;

“Taraflar Devletler, hayatlarının veya özgürlüklerinin, 1. madde gösterilen şekilde tehdit altında bulunduğu bir ülkeden doğrudan gelerek izinsizce kendi topraklarına giren veya bu topraklarda bulunan mültecilere, gecikmeden yetkili makamlara başvurarak yasadışı girişlerinin veya bulunuşlarının geçerli nedenlerini göstermeleri koşuluyla, yasadışı yollardan girişleri veya bulunuşlarından dolayı ceza vermeyeceklerdir. Taraflar Devletler, bu mültecilerin hareketlerine gerekli olanların dışında kısıtlama uygulamayacaklardır ve bu kısıtlamalar ancak, ülkedeki statüleri belirleninceye veya bir başka ülkeye kabulleri sağlanıncaya kadar uygulanacaktır. Taraflar Devletler, bu mültecilerin diğer bir ülkeye kabullerini sağlamak için makul bir süre ve gerekli bütün kolaylıkları sağlarlar.”

Mülteci statüsünün tespiti için devletlerin iç hukukuna göre belirlediği kurallar, Cenevre Sözleşmesi'nde sığınma usulü ile ilgili belirlenen genel çerçevede esas alınarak oluşturulmuştur. YUKK'un yürürlüğe girmesiyle birlikte daha önce 1994 İltica ve Sığınma Yönetmeliğinde düzenlenen iltica/sığınma usulüne ilişkin konular kapsamlı bir şekilde YUKK'ta ele alınmıştır³⁴⁵. Türk Hukuku'nda da sığınma usulü ile ilgili hususlar, 6458 Sayılı Yasa'nın Üçüncü Kısımın İkinci Bölümü'nde 65. ve 87. maddeler arasında ve aynı zamanda YUKK'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'in 65. ve 101. maddelerini kapsayan birinci ve beşinci bölümleri arasında düzenlenmektedir. Yine geçici koruma statüsüne ilişkin usul hükümlerine Geçici Koruma Yönetmeliği'nde yer verilmiştir. Sayılan bu düzenlemelerde çocukları özellikle ilgilendiren hükümler bulunsa da usul işlemlerinin birçoğunda, yetişkin ve çocuk ayrımı gözetilmemiştir. Bu kapsamda, bir çocuğun iltica (sığınma) başvurusu yapması, bu başvuruyu yapan kişinin çocuğu olması ya da başvurunun herhangi başka biçimde çocukla ilgili olması durumunda, söz konusu başvurunun

---

³⁴⁵Bülent Çiçekli, “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Türk Yabancılar ve Mülteci Hukukuna Getirdiği Yenilikler”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt:9, Sayı:100, (Yenilikler), 2014, s.623

değerlendirilmesinde ve bunun sonucunda verilecek olumlu ya da olumsuz bütün kararlarda genel bir ilke olarak çocuğun yüksek menfaatini göz önünde tutacaktır³⁴⁶. Bununla beraber, çocuğun kendini ifade edebilme ve katılım hakkı yerlerinden edilmiş sığınmacı ve mülteci çocuklar yönünden büyük önem taşımaktadır. Dolayısıyla bu çocuklar yine statülerinin belirlenmesi ile ilgili işlemlere, olaylara ve kararlara katılma hakkına sahiptirler. Dolayısıyla, mülteci statüsü tanınması ile ilgili işlemlerde çocukların mutlaka görüş ve düşüncelerine başvurulması gerekmektedir³⁴⁷.

4.1.1. Başvuru ve Kayıt İşlemleri

Yabancı çocukların sığınma başvurusunda bulunabilmeleri için ilk olarak ülkeye giriş yapmış olmaları gerekmektedir. Ve bu girişte, kişilerin YUKK'ta açıkça belirtildiği üzere, geçerli pasaport veya pasaport yerine geçen belgelere ve vize muafiyeti kapsamında değilse amaçlarına uygun vizeye sahip olmaları gerekir (md5-6-7-11)³⁴⁸. YUKK'un 65. maddesine göre ;

“Uluslararası koruma başvuruları valiliklere bizzat yapılır. Başvuruların ülke içinde veya sınır kapılarında kolluk birimlerine yapılması hâlinde, bu başvurular derhâl valiliğe bildirilir. Başvuruyla ilgili işlemler valilikçe yürütülür. Her yabancı veya vatansız kişi kendi adına başvuru yapabilir. Başvuru sahibi, başvuruları aynı gerekçeye dayanan ve kendisiyle birlikte gelen aile üyeleri adına başvuru yapabilir. Bu durumda, ergin aile üyelerinin, kendi adlarına başvuruda bulunulmasına yönelik muvafakati alınır. Makul bir süre içinde valiliklere kendiliğinden uluslararası koruma başvurusunda bulunanlar hakkında; yasa dışı girişlerinin veya kalışlarının geçerli nedenlerini açıklamak kaydıyla, Türkiye'ye yasal giriş şartlarını ihlal etmek veya Türkiye'de yasal şekilde bulunmamaktan dolayı cezai işlem yapılmaz. Hürriyeti kısıtlanan kişilerin uluslararası koruma başvuruları, valiliğe derhâl bildirilir. Başvuruların alınması ve değerlendirilmesi, diğer adli ve idari işlemlerin ya da tedbir ve yaptırımların uygulanmasını engellemez.”

Yönetmeliğin 113. maddesi uyarınca da uluslararası koruma başvuru sahiplerinin; refakatsiz çocuk, engelli, yaşlı, hamile, beraberinde çocuğu olan yalnız anne ya da baba veya işkence, cinsel saldırı ya da diğer ciddi psikolojik, bedensel ya da cinsel şiddete maruz kalmış olup olmadığı ilk olarak tespit

³⁴⁶Töre, ss.138-139.

³⁴⁷Odman, Mülteci, s.105.

³⁴⁸Çiçekli, Yabancılar, s.335.

edilecek ve tespit edilen özel ihtiyaç sahiplerine tüm iş ve işlemlerde öncelik tanınacak, gerekli bütün kolaylıklar sağlanacaktır.

YUKK'un 66. maddesi kapsamında, refakatsiz çocuklarla alakalı başvurularda çocuğun yüksek yüksek menfaatinin gözetilmesinin esas olduğunu ve başvurunun alınmasıyla beraber bu çocuklara, 5395 Sayılı ÇKK'nın hükümlerinin uygulanacağını belirtmiştik. Ancak yine de belirtilen maddedeki düzenlemelere rağmen refakatsiz çocukların uluslararası koruma başvurularıyla ilgili nasıl bir yol izleneceği müphemdir. Bu belirsizliğe, Yönetmelik hükümleri ile bir nebze ışık tutulmaya çalışılmıştır.

YUKK'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmeliğin 123. maddesi de refakatsiz çocuklarla ilgilidir. Bu maddeye göre; yaşı bir belge ile ispatlanamayan ve on sekiz yaşından büyük olabileceğinden kuşkuilanılan başvuru sahiplerinin, fiziksel ve psikolojik değerlendirmesini içeren kapsamlı yaş tespiti valiliklerce yapılacak; tespit işlemi sonucunda yabancının yaşıyla ilgili tereddüt giderilmediği takdirde, çocuk olduğu kabul edilecektir.

YUKK'un "Kayıt ve kontrol" başlıklı 69. madde düzenlemesi ise;

"Uluslararası koruma başvuruları valiliklerce kaydedilir. Başvuru sahibi kayıt esnasında kimlik bilgilerini doğru olarak bildirmek ve varsa kimliğini ispatlayacak belge ve seyahat dokümanlarını yetkili makamlara teslim etmekle yükümlüdür. Bu yükümlülüğün yerine getirilmesini sağlamak amacıyla, başvuru sahibinin üzerinde ve eşyalarında kontrol yapılabilir. Kayıt esnasında başvuru sahibinin kimliğine ilişkin belge olmaması hâlinde, kimlik tespitinde kişisel verilerinin karşılaştırılmasından ve yapılan araştırmalardan elde edilen bilgiler kullanılır. Kimlik tespit araştırmaları sonucunda da kimliğine dair bilgi elde edilememesi hâlinde, başvuranın beyanı esas alınır. Kayıt esnasında; başvuru sahibinin menşe veya ikamet ülkesini terk etme sebepleri, ülkesini terk ettikten sonra başından geçen ve başvuru yapmasına neden olan olaylar, Türkiye'ye giriş şekli, kullandığı yol güzergâhları ve vasıta bilgileri, daha önceden başka bir ülkede uluslararası korumaya başvurmuş veya korumadan yararlanmışsa, bu başvuru veya korumaya ilişkin bilgi ve belgeleri alınır. Mülakat zamanı ve yeri kayıt esnasında bildirilir. Kamu sağlığını tehlikeye düşürebileceği değerlendirilen başvuru sahibi sağlık kontrolünden geçirilir."

şeklinde. Aynı zamanda Yönetmelik'te, çocuklarla ilgili bilgi paylaşımında, çocuğu yüksek yararının gözetileceği hüküm altına alınmıştır (m.116/8).

Başvuru sahibinin bilgilendirilmesi ve tercümanlık hizmeti ile ilgili olarak YUKK'un 70. maddesindeki düzenlemeye göre de, başvuru sahibinin başvurusuyla ilgili

izleyeceği usuller ile başvurusunun değerlendirilmesi sürecindeki hak ve yükümlülükleri hakkında bilgilendirilmesi zaruridir. Söz konusu yükümlülüklerini ne şekilde yerine getirileceği ve yükümlülüklerle itibar edilmemesi ya da yetkililerle iş birliği gerçekleştirilmemesi durumunda doğabilecek sonuçlar, itiraz usulleri ve süreleri, başvuruca kayıt sırasında bildirilir. Başvuru sahibinin talep etmesi hâlinde, başvuru, kayıt ve mülakat aşamalarındaki şahsi görüşmelerde tercümanlık hizmetleri sağlanır.

YUKK'un “Uluslararası koruma başvuru sahibi kimlik belgesi” başlıklı 76. maddesi hükmü ise,

“Kayıt işlemleri tamamlanan başvuru sahibine ve varsa birlikte geldiği aile üyelerine, uluslararası koruma talebinde bulunduğunu belirten ve yabancı kimlik numarasını içeren altı ay süreli Uluslararası Koruma Başvuru Sahibi Kimlik Belgesi düzenlenir. Başvurusu sonuçlandırılmayanların kimlik belgeleri altı aylık sürelerle uzatılır. 72 nci ve 79 uncu maddeler kapsamında olanlar ile bunların aile üyelerine kimlik belgesi verilmez. Kimlik belgesinin şekli ve içeriği Genel Müdürlükçe belirlenir. Kimlik belgesi, hiçbir harca tabi olmayıp ikamet izni yerine geçer.”

şeklindedir.

4.1.2. Mülakatın Yapılması

YUKK'un 75. maddesi hükmüne göre, başvurunun yapılması akabinde, 30 gün içerisinde başvuruca ile mülakat yapılması gerekmektedir. Aile üyelerinin de bulunmasının gerekli görüldüğü durumlarda, kişinin rızası alınarak mülakat aile üyeleriyle beraber gerçekleştirilir. Özel ihtiyaç sahipleriyle yapılacak mülakatlarda, bu kişilerin özel durumları göz önünde bulundurulur. Çocuğun mülakatında psikolog, çocuk gelişimci veya sosyal çalışmacı ya da ebeveyni veya yasal temsilcisi hazır bulunabilir.

YUKK'un Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te, çocukların mülakatının onlara en uygun ortamlarda, çocukların psikolojik, fiziksel ve duygusal gelişimleri konusunda yeterli bilgiye sahip nitelikli personeller tarafından yapılacağı belirtilmiştir (m.123/f-g)

Mülakatın yapılamaması hâlinde, yeni mülakat tarihi belirlenir ve ilgili kişiye tebliğ edilir. Mülakat tarihleri arasında en az on gün bulunur. Gerekli görüldüğünde başvuru sahibiyle ek mülakatlar yapılabilir. Mülakatlar sesli veya görsel olarak kayıt

altına alınabilir. Bu durumda mülakat yapılan kişi bilgilendirilir. Her mülakatın sonunda tutanak düzenlenir, bu tutanağın bir sureti mülakat yapılan kişiye verilir.

4.1.3. Karar

Çalışmamızın en başından beri belirttiğimiz üzere mülteci statüsünün tespiti, bildirici bir özellik arz etmektedir. Burada mülteci kabul edilen çocuğun, mülteci olma koşullarına en baştan sahip olduğu kabul edildiğinden, söz konusu statü belirleme işlemi, var olan fiili bir durumun tespitinden ibarettir³⁴⁹.

YUKK'un "Karar" başlıklı 78. maddesi uyarınca;

"Başvuru, kayıt tarihinden itibaren en geç altı ay içinde Genel Müdürlükçe sonuçlandırılır. Kararın bu süre içerisinde verilememesi hâlinde başvuru sahibi bilgilendirilir. Kararlar bireysel olarak verilir. 64 üncü maddenin altıncı fıkrası saklı kalmak kaydıyla, aile adına yapılan başvuru bütün olarak değerlendirilir ve verilen karar tüm aile üyelerini kapsar. Başvuru hakkında karar verilirken menşe veya önceki ikamet ülkesinin mevcut genel şartları ve başvuru sahibinin kişisel şartları göz önünde bulundurulur. Başvuru sahibine, zulüm veya ciddi zarar görme tehdidine karşı vatandaşı olduğu ülke veya önceki ikamet ülkesinin belirli bir bölgesinde koruma sağlanabiliyorsa ve başvuru sahibi, ülkenin o bölgesine güvenli bir şekilde seyahat edebilecek ve yerleşebilecek durumdaysa, başvuru sahibinin uluslararası korumaya muhtaç olmadığına karar verilebilir. Dördüncü fıkradaki durumların ortaya çıkması, başvurunun tam bir incelemeye tabi tutulmasını engellemez. Karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Olumsuz kararın tebliğinde, kararın maddi gerekçeleri ve hukuki dayanakları da belirtilir. İlgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa, kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir."

Yönetmelikte refakatsiz çocuklarla ilgili karar süreçlerine özellikle değinilerek, çocuğun, bütün taleplerini açık bir biçimde dile getirememiş olabileceğinin dikkate alınması istenmiştir(m.123/ğ).

Statü belirleme usulü sonunda, başvuru çocuğun mülteci olmadığına karar verilebilir. Bu durumda çocuğun yabancılara uygulanacak genel muameleye tabi kılınacağı belirtilebilir. YUKK'ta bu hususta özel bir düzenleme olmamakla beraber, Kanun'un 54/1/i maddesinde uluslararası koruma başvurusu nihai olarak reddedilenlerin sınır dışı edileceği şeklindeki düzenlemeye karşı geri gönderme yasağı çerçevesinde ülkesinden gönderilemeyecek olan kişilerin insani ikamet izni

³⁴⁹Öztürk, Mülteci, s.491.

çerçevesinde ülkede kalabilmesi mümkündür³⁵⁰. Özellikle çocukların başvurularının reddi halinde, geri gönderilmeleri usul hükümlerince mümkün olabilse de, çocukların bu kararın getireceği değişimden olumsuz olarak etkilenmesi kaçınılmazdır. Dolayısıyla geri göndermeme prensibinden de ötede, başvurusu reddedilen çocuklar uluslararası koruma statüsüne tabi kılınmasalar dahi ulusal koruma mekanizmaları ile özel koruma altına alınmalıdırlar.

4.1.4. Kabul Edilemez Başvurular

YUKK'un 72. maddesi ile kabul edilemez başvurular düzenlenmiş olup, başvuruların kabul edilip edilemezliğine ilişkin yapılacak bu inceleme, ön inceleme mahiyetindedir³⁵¹. Buna göre;

“(1) Başvuru sahibi;

- a) Farklı bir gerekçe öne sürmeksizin aynı başvuruyu yenilemişse,*
- b) Kendi adına başvuru yapılmasına muvafakat verdikten sonra, başvurunun herhangi bir aşamasında haklı bir neden göstermeksizin veya başvurunun reddedilmesinin ardından farklı bir gerekçe öne sürmeksizin ayrı bir başvuru yapmışsa,*
- c) 73 üncü madde kapsamında olan ülkeden gelmişse,*
- ç) 74 üncü madde kapsamında olan ülkeden gelmişse, başvurusunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar verilir.”*
- (2) Bu durumların, değerlendirmenin herhangi bir aşamasında ortaya çıkması hâlinde değerlendirme durdurulur.”*

Başvurunun kabul edilemez olduğuna ilişkin karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. İlgili çocuk, bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir.

4.1.5. Hızlandırılmış Değerlendirme

YUKK'un 79. maddesi hükmünde, başvuru sahibinin başvurusunun hızlandırılmış olarak değerlendirileceği haller sayılmıştır. Buna göre;

“(1) Başvuru sahibinin;

---

³⁵⁰Öztürk, Mülteci, s.503.

³⁵¹Çiçekli, Yabancılar, s.341.

- a) Başvuru sırasında gerekçelerini sunarken, uluslararası korumayı gerektirecek konulara hiç değinmemiş olması,
- b) Sahte belge ya da yanıltıcı bilgi ve belge kullanarak veya kararı olumsuz etkileyebilecek bilgi ve belgeleri sunmayarak yetkilileri yanlış yönlendirmesi,
- c) Kimliğinin ya da uyruğunun tespit edilmesini güçleştirmek amacıyla kimlik ya da seyahat belgelerini kötü niyetle imha etmesi veya elden çıkarması,
- ç) Sınır dışı edilmek üzere idari gözetim altında olması,
- d) Sadece, Türkiye'den gönderilmesine yol açacak bir kararın uygulanmasını erteletmek ya da engellemek amacıyla başvuruda bulunması,
- e) Kamu düzeni veya kamu güvenliği açısından tehlike oluşturmaya ya da bu nedenlerle Türkiye'den daha önce sınır dışı edilmiş olması,
- f) Başvurusunun geri çekilmiş sayılmasından sonra yeniden başvuruda bulunması, hâllerinde, başvurusu hızlandırılmış olarak değerlendirilir.”

Başvurusu hızlandırılmış olarak değerlendirilen başvurucu ile başvuru tarihinden itibaren en geç üç gün içinde mülakat yapılır. Başvuru, mülakattan sonra en geç beş gün içinde sonuçlandırılır. Değerlendirilen başvurulardan, incelenmesinin uzun süreceği anlaşılanlar, hızlandırılmış değerlendirmeden çıkarılabilir. Refakatsiz çocukların başvuruları hızlandırılmış olarak değerlendirilemez.

4.1.6. BMMYK ile İş Birliği

Cenevre Sözleşmesi'nin 35. maddesi hükmüne göre, Sözleşme'nin uygulanmasını izlenmesinde, BMMYK yetkilendirilmiştir. Mülteci sorunları ile ilgilenme ve bu sorunlar için kalıcı çözümler üretmeyi de kapsayan bu görev, yıllardır BMMYK tarafından etkin bir biçimde yerine getirilmektedir. Bu doğrultuda düzenlenen YUKK'un 92. maddesi mucibince, uluslararası koruma süreçleriyle ilgili hususlarda, 5/5/1969 tarihli ve 1173 sayılı Milletlerarası Münasebetlerin Yürütülmesi ve Koordinasyonu Hakkında Kanun çerçevesinde Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, Uluslararası Göç Örgütü, diğer uluslararası kuruluşlar ve sivil toplum kuruluşlarıyla iş birliği yapılabilir.

BMMYK'nın uluslararası koruma başvurusunda bulunmuş kişilere sınır kapıları da dâhil olmak üzere erişimi ve başvuru sahibinin de kabul etmesi koşuluyla, başvurusuyla ilgili bilgilere erişimi sağlanır. BMMYK, başvurunun her aşamasında görüşlerini yetkililere iletebilir.

Ulusal makamların BMMYK ile işbirliğini nasıl sağlayacağı hususu ise belirsizdir. YUKK'un mülteci statüsünün belirlenmesi ile ilgili prosedürü içerisinde yer alan yukarıda yer verdiğimiz düzenleme de özellikle ulusal makamların ve

BMMYK tarafından ayrı ayrı yürütülen koruma prosedürü arasındaki bağlantının tam olarak kurulmaması sebebiyle eksiktir. BMMYK, kendisine yapılan sığınma başvurularına istinaden başvuran kişilerle mülakat yapmakta ve mülteci statüsü tanıdığı kişileri, üçüncü ülkelere yerleştirmektedir. Uygulamada, BMMYK, çocukların statülerinin belirlenmesi sürecinde Çocuk Hakları Sözleşmesi ile de benimsenen çocuğun yüksek menfaatlerini gözeterek karar alma süreçlerinde etkin rol oynamakta ve özellikle uluslararası koruma talebinde bulunan yabancıların üçüncü ülkelere yerleştirilmeleri konusunda sözleşmeye taraf devletlerle ve ulusal makamlarla işbirliği yapmaktadır³⁵².

4.1.7. İdari Gözetim

İdari gözetim terimi, YUKK ile ilk kez hukuk sistemimiz içerisinde yer almıştır. Fakat ilk kez düzenlenen bu kavramın tanımına kanunda yer verilmemiş olması nedeniyle mahiyetinin tam anlaşılamadığı yönünde eleştiriler dile getirilmiştir³⁵³.

YUKK'un 68. maddesi ile başvuru sahiplerinin, yalnızca uluslararası koruma başvurusunda bulunmaları gerekçesiyle idari gözetime tabi tutulamayacakları açıkça düzenlenmiş bulunmaktadır. İdari gözetim altına alma işleminin istisnai bir işlem olduğu da düzenlemede belirtilmiştir.

Kanun'un 68. maddesinin 2. fıkrası ile de düzenlendiği üzere kimlik bilgilerinin doğrulanması, sığınma başvurusunun dayanağını teşkil eden maddi vakıaların tespit edilmesi ve özellikle sığınma başvurusunda bulunan yabancıların yanlıtıcı bilgi verip vermediğinin belirlenmesi amacıyla veya kamu düzenliği ve güvenliği sebebiyle sığınma talep eden yabancı, gözlem altına alınabilir.

68. maddede idari gözetimle ilgili yapılan diğer düzenlemeler ile şöyledir:

“İdari gözetimin gerekip gerekmediği bireysel olarak değerlendirilir. İkinci fıkra da belirtilen hâllerde; idari gözetim altına alınmadan önce, 71 inci maddede belirtilen ikamet zorunluluğu ve bildirim yükümlülüğünün yeterli olup olmayacağı öncelikle değerlendirilir. Valilik, idari gözetim yerine başka usuller belirleyebilir. Bu tedbirler yeterli olmadığı takdirde, idari gözetim uygulanır. İdari gözetim kararı, idari gözetim altına alınma gerekçelerini ve gözetimin

³⁵²Çiçekli, Yabancılar, ss.343-344.

³⁵³Öztürk, Mülteci, s.460.

süresini içerecek şekilde idari gözetim altına alınan kişiye veya yasal temsilcisine ya da avukatına yazılı olarak tebliğ edilir. İdari gözetim altına alınan kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu ve itiraz usulleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir. Başvuru sahibinin idari gözetim süresi otuz günü geçemez. İdari gözetim altına alınan kişilerin işlemleri en kısa sürede tamamlanır. İdari gözetim, şartları ortadan kalktığı takdirde derhâl sonlandırılır. İdari gözetimin her aşamasında, kararı alan makam tarafından, idari gözetim sonlandırılarak, 71 inci maddede belirtilen yükümlülüklerin veya başka tedbirlerin yerine getirilmesi istenebilir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetime karşı sulh ceza hâkimine başvurabilir. Başvuru idari gözetimi durdurmaz. Dilekçenin idareye verilmesi hâlinde, dilekçe yetkili sulh ceza hâkimine derhâl ulaştırılır. Sulh ceza hâkimi incelemeyi beş gün içinde sonuçlandırır. Sulh ceza hâkiminin kararı kesindir. İdari gözetim altına alınan kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı, idari gözetim şartlarının ortadan kalktığı veya değiştiği iddiasıyla yeniden sulh ceza hâkimine başvurabilir. İkinci fıkra uyarınca idari gözetim altına alınan kişi, usul ve esasları yönetmelikle belirlenmek üzere ziyaretçi kabul edebilir. İdari gözetim altına alınan kişiye yasal temsilcisi, avukat, noter ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği görevlileriyle görüşme imkânı sağlanır.”

5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. maddesinin 1.fıkrasının (i) bendine göre; çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirler ile hapis cezasına en son çare olarak başvurulması gerekmektedir. Bu hüküm, mezkur kanunda, çocuğun haklarının korunması amacıyla gözetilmesi gereken bir temel ilke olarak kabul görmüştür.

Hem Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi hem de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, idari gözetim süresinin mümkün olduğu kadar kısa olması gerektiğini ve bu süre uzatıldıkça idari gözetim uygulamasının keyfi hale gelmesi ihtimalinin arttığını söyler. İdari gözetimin aşırı uzaması ya da süresiyle ilgili bir belirsizlik olması da, zalimane, gayri insani ya da küçültücü muamele meseleleri doğurabilir. Reşit olmamış kişilerin idari gözetiminin uzatılması, özellikle sıkı inceleme gerektirir. Aksi takdirde, hem Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 3. ve 37. maddelerinden hem de Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi'nin 24. maddesinden kaynaklanan yükümlülükler ihlal edilebilir³⁵⁴.

Uluslararası hukukta, çocukların göçe ilişkin gerekçelerle idari gözetim altına alınmasının yasaklanması yönündeki görüş birliğinin gittikçe artmasında,

³⁵⁴IJC, “İdari Gözetim Altındaki Göçmen, Mülteci ve Sığınmacılar için Adalet Erişim”, Modül 2, Cenevre, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/02/MODULE2-Access-to-justice-for-migrants-refugees-and-asylum-seekers-under-administrative-supervision-2019-TUR.pdf>, (12.05.2019), s.23.

özellikle AİHM'in, çocuğun “aşırı hassasiyeti” ve üstün yararının, daha geniş anlamıyla göç bağlamında idari gözetim altına alınmasının hukuki olup olmadığının saptanmasında “belirleyici öğeler” olması gerektiğine hükmettiği ve çocukların göç durumları nedeniyle idari gözetim altına alınmasını içeren vakalarda düzenli olarak ihlaller saptadığı kararları etkili olmuştur. AİHM, orantılılık ilkesini uygulamaya koymuş ve devletlerin çocukların idari gözetimine müsaade etmeden önce alternatifleri değerlendirip değerlendirmediklerine ve AİHS’nin 5. maddesinin uygulanmasına özel olarak dikkat çekmiştir.

Çocuk Hakları Komitesi ve Göçmen İşçiler Komitesi'nin 23/4 sayılı Ortak Genel Yorum, 16 Kasım 2017, CMW/C/GC/4/CRC/C/GC/23 sayılı BM Belgesi'nde³⁵⁵,

“Bir çocuğun kendi göç statüsü ya da anne babasının göç statüsü nedeniyle idari gözetim altına alınması bir çocuk hakları ihlali teşkil eder ve çocuğun üstün yararı ilkesine aykırıdır. ... Çocuklar hiçbir zaman kendi göç durumlarına ya da anne babalarının göç durumuna ilişkin nedenlerle idari gözetim altına alınmamalıdır ve Devletler çocukların göç idari gözetimini süratle ve tümüyle durdurmalı ya da kaldırmalıdır. Her türden çocuk göç idari gözetimi kanunla yasaklanmalıdır ve bu yasak tam olarak uygulanmalıdır. ... Çocuklar kendi göç durumları ya da anne babalarının göç durumu nedeniyle suçlaştırılmamalı ya da idari gözetim gibi cezai tedbirlere tabi tutulmamalıdır. Düzensiz giriş ve kalış, kişilere, mülke ya da ulusal güvenliğe yönelik suç teşkil etmez. Düzensiz giriş ve kalışın suçlaştırılması, Taraf Devletlerin göçü kontrol edip düzenlemekteki meşru yararını aşar ve keyfi idari gözetime yol açar. Çocuk Hakları Sözleşmesi’nin 37. maddesinin (b) bendi, bir çocuğun ancak bir son çare olarak ve uygun olan en kısa süreyle özgürlükten yoksun bırakılabileceği yolundaki genel ilkeyi getirir. Bununla birlikte, düzensiz giriş ya da kalışa ilişkin kabahatlerin hiçbir koşulda bir suçun işlenmesinden türeyen sonuçlara benzer sonuçları olamaz. Bu nedenle, gençlik ceza adaleti gibi başka bağlamlarda geçerli olabilecek, çocukları bir son çare olarak idari gözetim altına alma ihtimali, göç kovuşturmalarında uygulanamaz, zira çocuğun üstün yararı ilkesi ve gelişim hakkıyla çatışacaktır. Çocukların refakatsiz oldukları hallerde, aileyi bir arada tutma gereği, bir çocuğun özgürlükten yoksun kılınmasını gerekçelendirecek geçerli bir neden değildir. Çocuğun üstün yararının ailenin bir arada tutulmasını gerektirdiği hallerde, çocuğu özgürlükten yoksun bırakmama yönündeki buyurucu şart, anne babaya uzanır ve makamların tüm aile için gözetim dışı çözümlere başvurmasını gerekli kılar. Netice itibarıyla, çocuk ve aile göç idari gözetimi kanunla yasaklanmalı ve ilgası hem politika hem uygulamada temin edilmelidir.”

denilmek suretiyle çocukların idari gözetim altına alınmasının sığınmanın amaçladığı koruma ile bağdaşmadığı belirtilmiştir.

³⁵⁵IJC, ss.25-26.

4.1.8. İtiraz ve Yargı Yolu

Cenevre Sözleşmesi'nin 32. maddesine göre, Taraf Devletler, ülkelerinde yasal olarak bulunan bir mülteciyi, ulusal güvenlik veya kamu düzeni ile ilgili sebepler dışında sınır dışı edemeyeceklerdir. Bir mültecinin sınır dışı edilmesi, yalnızca ilgili yasal sürece göre alınmış bir kararla mümkün olabilir. Zorunlu ulusal güvenlik nedenlerinin, aksine bir uygulamayı gerektirdiği haller dışında, mültecinin, durumunu açıklaması için delil sunmasına, bu amaçla yetkili bir makamın ya da, yetkili makamın özel olarak atayacağı bir kişinin veya kişilerin önünde temsil edilmesine ve temyiz başvurusu yapmasına izin verilecektir. Bu doğrultuda YUKK'un “İdari itiraz ve yargı yolu” başlıklı 80. maddesi de;

“(1) Bu Kısımda yazılı hükümler uyarınca alınan kararlara karşı idari itiraz ve yargı yoluna başvurulduğunda aşağıdaki hükümler uygulanır: a) İlgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından kararın tebliğinden itibaren on gün içinde Uluslararası Koruma Değerlendirme Komisyonuna itiraz edilebilir. Ancak 68 inci, 72 nci ve 79 uncu maddelere göre verilen kararlara karşı sadece yargı yoluna başvurulabilir. b) İdari itiraz sonucu alınan karar, ilgiliye veya yasal temsilcisine ya da avukatına tebliğ edilir. Kararın olumsuz olması hâlinde, ilgili kişi bir avukat tarafından temsil edilmiyorsa kararın sonucu, itiraz usulleri ve süreleri hakkında kendisi veya yasal temsilcisi bilgilendirilir. c) Bakanlık, verilen kararlara karşı yapılan idari itiraz usullerini düzenleyebilir. ç) 68 inci maddede düzenlenen yargı yolu hariç olmak üzere, 72 nci ve 79 uncu maddeler çerçevesinde alınan kararlara karşı, kararın tebliğinden itibaren on beş gün, alınan diğer idari karar ve işlemlere karşı kararın tebliğinden itibaren otuz gün içinde, ilgili kişi veya yasal temsilcisi ya da avukatı tarafından yetkili idare mahkemesine başvurulabilir. d) 72 nci ve 79 uncu maddeler çerçevesinde mahkemeye yapılan başvurular on beş gün içinde sonuçlandırılır. Mahkemenin bu konuda vermiş olduğu karar kesindir. e) İtiraz veya yargılama süreci sonuçlanıncaya kadar ilgili kişinin ülkede kalışına izin verilir.”

şeklinde düzenlenmiştir.

Kanunda bahsi geçen 68. madde, idari gözetimi düzenlemekte idi. 72. madde, kabul edilemez başvurularla ilgilidir. 79. madde ise hızlandırılmış değerlendirmeye ilişkindir. Dolayısıyla bu kararlara karşı yalnızca yargı yoluna başvurmak suretiyle itiraz gerçekleştirilebilecektir. Aynı zamanda kabul edilemez ve hızlandırılmış başvurularla alakalı olarak yapılan itirazlar neticesinde mahkemelerin vermiş olduğu kararlar kesin hüküm teşkil etmektedir.

6545 Sayılı Kanun ile 2577 Sayılı İdari Yargılama Usul Kanunu'nda yapılan değişiklik ile “itiraz” kanun yolu kaldırılarak istinaf kanun yolu getirilmiştir.

Burada üzerinde durulması gereken bir diğer düzenleme de YUKK'un “Avukatlık hizmetleri ve danışmanlık” başlıklı 81. maddesidir. Buna göre;

“Başvuru sahibi ile uluslararası koruma statüsü sahibi kişiler, bu Kısımda yazılı iş ve işlemlerle ilgili olarak, ücretleri kendilerince karşılanması kaydıyla avukat tarafından temsil edilebilir. Avukatlık ücretlerini karşılama imkânı bulunmayan başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişiye, bu Kısım kapsamındaki iş ve işlemlerle ilgili olarak yargı önündeki başvurularında 1136 sayılı Kanunun adli yardım hükümlerine göre avukatlık hizmeti sağlanır. Başvuru sahibi ve uluslararası koruma statüsü sahibi kişi, sivil toplum kuruluşları tarafından sağlanan danışmanlık hizmetlerinden faydalanabilir.”

4.2. GEÇİCİ KORUMA PROSEDÜRÜ

Öncelikle belirtmek gerekir ki sınırlarımızdan belgesi olmayan ya da geçersiz belge bulunduran yabancıların geçişine, valiliklerce izin verilebilir. Bu kişiler, kimlik bilgileri ile ülkeye giriş tarihlerini de içeren bir tutanakla en yakın sevk merkezine götürülmek üzere kolluğa teslim edilirler (GKY m.17).

Sevk merkezlerinde, geçici koruma amacıyla ülkemize gelen yabancıların kimlik tespit ve kayıt işlemleri, Genel Müdürlük tarafından yapılır (GKY m.19). Sevk merkezine gelen yabancılardan acil sağlık hizmetine ihtiyacı olduğu değerlendirilenlere, öncelikli sağlık hizmeti sağlanır (GKY m.20). Kayıt işlemleri, gizlilik içerisinde yürütülür, kimliğine ilişkin belge sunamayan yabancıların, aksi ispat edilinceye kadar beyanı esas alınır. Geçici korumadan yararlananların Türkiye’de doğan çocuklarının da en kısa sürede kayıt işlemleri yapılır. Geçici koruma kapsamındaki yabancılar, adres kayıt sistemine kaydedilir (GKY m.21). Kayıt işlemi tamamlananlara, valilikler tarafından geçici koruma kimlik belgesi düzenlenir. Geçici koruma kimlik belgesi verilenlere, 25/4/2006 tarihli ve 5490 Sayılı Nüfus Hizmetleri Kanunu kapsamında yabancı kimlik numarası da verilir.

GKY kapsamındaki yabancılar, sevk merkezinden doğrudan veya illere yerleştirildikten sonra, valiliklerle eşgüdüm içerisinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğünce uygun görülecek geçici barınma merkezlerine en kısa sürede yönlendirilir. Geçici barınma merkezlerine yapılacak sevk işlemlerinde, yabancıların talebi, ailevi durumu ve özel ihtiyaç sahibi olup olmadığı gibi hususlar göz önünde bulundurulur (GKY m.23). Kamu düzenliği, güvenliği ve sağlığı yönünden herhangi bir sakınca bulunmaması koşuluyla bu kişilerin GİGM tarafından uygun görülen

illerde kalmalarına izin verilebilir. Yine geçici barınma merkezlerinde kalmayanlar, valilikçe belirlenen yerlerde de barındırılabilir (GKY m.24).

Geçici koruma kimlik belgesi her ne kadar ülkede kalış hakkı sağlasa da ikamet izni ya da ikamet izni yerine geçen belgelere eşdeğer sayılmaz, uzun dönem ikamet iznine geçiş hakkı tanımaz ve süresi ikamet izni toplamında dikkate alınmaz (GKY m.25).

6458 Sayılı Yasa'nın yürürlüğe girişiyle iltica/sığınma usulüyle ilgili olarak, daha evvel 1994 tarihli Yönetmelik'te yer alan konular, daha kapsamlı ve sistematik şekilde düzenlenmiştir. Bu kapsamda AB hukukuna uyum sağlamak adına, kabul edilemez başvuru, ilk iltica ülkesi, güvenli üçüncü ülke ve hızlandırılmış usuller gibi özel sığınma usullerine yer verilmiştir. AİHM içtihatları da dikkate alınarak mültecilerin idari gözetimi konusunda, önceki haliyle Türk hukukuna getirilen eleştirileri kapsayacak şekilde bir düzenleme yapılmıştır. Yine uluslararası koruma başvurusu yapan yabancı, yargılama sonuçlanıncaya kadar ülkede kalmasına olanak sağlayan düzenlemede de AİHM içtihatlarının etkisi izlenebilmektedir³⁵⁶.

---

³⁵⁶ Çiçekli, Yenilikler, s.626.

SONUÇ

Euripides Yakaranlar adlı eserinde, *“Vahşi hayvan, mağaraya; esir, mabed mihrabına sığınır. Felaket zamanı bir site, diğer sitede melce arar. Beşer kaderinde hiçbir şey sabit ve devamlı değildir.”* der. Zira dünyada milyonlarca yıldır süregelen devletlerarası güç gösterilerinin, savaşların ve çatışmaların sonucunda ya da şahsi nedenlerle egemen güçlerin baskı ve zulmüne maruz kalan insanlar yaşadıkları korkuların sonucunda, başka bir ülkede sığınma aramışlardır. Bu insanlara sığınılan yerlerde gösterilen hoşgörü ve koruma, başlarda örfi, ahlaki ve dini temellere dayalı gelişme gösterse de zaman içinde sığınmayı temelde bir insan hakkı kabul eden anlayış, yoğun sığınma hareketlerinin de baş göstermesiyle beraber konunun bir hukuk sistemi içerisinde düzenlenmesini gerekli kılmış ve insan hakları hukukundan ayrı olarak belirli bir sistemiği olan mülteci hukukunu ortaya çıkarmıştır. Sığınmacıların başka bir ülkeye kabul edilmeleri dahi sığınılan devletin taraf olduğu uluslararası ya da bölgesel düzenlemelerin ve/veya bu ülkedeki iç hukuk düzenlemelerinin buna cevaz vermesi sonucu mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla sığınmacıların başka ülkedeki statüleri ve hakları, başvurularıyla ilgili usuller, menşe ülkesindeki durumları ve sair hususlar, bir bütün olarak kendine has kuralları olan mülteci hukukunun konusu içinde ele alınmaktadır.

Mülteci hukukunun temel belgesi kabul edilen 1951 tarihli Mültecilerin Hukuki Durumuna Dair Cenevre Sözleşmesi'nde, mülteci tanımına yer verilmiş, mültecilerin hukuki statülerine ve mültecilere tanınacak haklara ilişkin genel bir çerçeve çizilmiştir. Söz konusu tanıma göre, ırkı, dini, tabiiyeti, belirli bir toplumsal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri yüzünden, zulme uğrayacağından haklı sebeplerle korktuğu için sığınma arayanların içinde çocukların da olması muhtemeldir. Çocuklar, kimsenin refakatinde olmadan tek başlarına ya da ebeveynlerinin gördüğü zulüm ve baskı nedenleriyle de onlarla beraber hiç bilmedikleri bir ülkeye gelebilmektedirler. Çok küçük yaşlarda, vatandaşı olmadıkları bir ülkeye gelen bu kişiler, sığındıkları ülkenin diline, inanışına, kültürüne çok uzak olabileceği gibi sığınma ülkesinde toplumsal yaşama uyum göstermekte zorluk yaşayabileceklerdir. Bu nedenledir ki bir ülkeye çocukların mülteci olarak ya da başka koruma statüleri verilerek kabulü ile ilgili bütün

işlemlerde çocukların, Çocuk Hakları Sözleşmesi gereğince yüksek menfaatlerinin korunması lazımdır. Aksi takdirde, sığınmanın, çocuklar üzerinde doğabilecek olumsuz etkisi, onları koruyamayan uygulamalarla daha da perçinlenecektir. Bu sebeple, bu çocukların nasıl korunabileceğini hukuki yönüyle ele alan çalışmamızda, çocukların özellikle statülerinin tespiti ile ilgili izlenecek usule dair gördüğümüz eksikliklere ve bu süreçte karşılaşılmaması muhtemel sorunlara dikkat çekmeye gayret edilmiştir.

Ülkemiz açısından mülteci çocukların durumunu değerlendirdiğimiz takdirde, ilk olarak 1951 Sözleşmesi'ndeki mülteci olma kriterlerinin iç hukukumuz bakımından aynen geçerli olduğunu söyleyebiliriz. Bu kriterlerin en başında gelen baskı ve zulmün çocuklar üzerindeki etkisinin yetişkinlerden ayrı olarak değerlendirilmesi, bu sebeple bu kavramların çocukların gelişim düzeyleri de dikkate alınarak her çocuk özelinde objektif şekilde belirlenmesi gerekmektedir. Fakat ne var ki bu kriterlerin tespiti usulüne ilişkin herhangi bir iç hukuk düzenlemesinin olmaması, bir yandan da yeknesak bir uygulamaya varılamaması sonucunu doğurmaktadır. Her ne kadar kişiler, statülerinin belirlenmesi ile ilgili kararlara karşı itirazlarını sunabilseler dahi itiraz mercilerinin de söz konusu itirazları, bu konuda herhangi bir düzenleme olmaması nedeniyle objektif şekilde değerlendirmesi kanaatimizce mümkün olmayacaktır. Bu bağlamda, 6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu'nun Uygulanmasına İlişkin Yönetmelik'te mülteci olma ya da mülteciliğin sona erme koşulları ile ilgili belirlemelerin nasıl yapılacağına ve sığınma başvurusunda bulunanların çocuklar olması halinde bu koşulların ispatına ilişkin daha detaylı hükümlere yer verildiği takdirde, büyük oranda sığınma arayan çocukların hak kayıplarının önüne geçilebileceğini düşünmekteyiz. Ayrıca böyle bir düzenleme yapılması, mülteci olma kriterlerinin çocuklar ve yetişkinler için ortak şekilde belirlenmesinin neden olacağı sakıncaların da giderilmesini sağlayacaktır.

Türkiye'nin 1951 Sözleşmesi'ne koyduğu coğrafi kısıt nedeniyle yalnızca Avrupa'dan gelerek sığınma arayan çocuklar ülkemizde mülteci olarak kabul edilecek, Avrupa dışındaki ülkelerden gelen çocuklara ise şartlı mülteci statüsü verilecektir. YUKK ile hukuk literatürümüze giren şartlı mülteci statüsünün tespitinde mültecilikle ilgili kriterler esas alınmakta fakat 1951 Sözleşmesi'ne koyduğumuz ve bugün dahi sürdürülen coğrafi çekince nedeniyle bu kişiler mülteci

olarak kabul edilememektedirler. Dolayısıyla aslında aynı zorlu koşullardan kaçan çocukların sırf başka coğrafyalardan gelmeleri nedeniyle farklı hukuki statülere ve dolayısıyla farklı bir muameleye tabi kılınması doktrinde sıklıkla eleştirilmektedir. Üstelik şartlı mültecilik statüsü ülkemizde geçerli bir statü olduğundan uluslararası hukukta şartlı mültecileri ilgilendiren bir düzenleme mevcut değildir. Anılan nedenlerle şartlı mülteci statüsüne tabi kılınan çocukların statüleri gereği sahip olacakları haklar ve bu çocukların korunması usulü, iç hukuk kuralları ile daha açık şekilde düzenlenmelidir. Aynı zamanda bu çocukların güvenli üçüncü ülkelere yerleştirilmesi noktasında da bir kesinlik bulunmamaktadır. Zira kimi devletler, sığınmacıları ülkelerine kabul etme konusunda çekimser politikalar güdebilir. Bu politikaların bir sonucu olarak sığınma arayan çocuklar, çok uzun yıllar güvenli bir ülke tarafından kabul edilmeyi beklemektedir. Çaresiz bekleyişleri neticesinde üçüncü ülke tarafından başvurularının kabul edilmesi halinde dahi çocuklar, gidecekleri yeni ülkeye uyum sağlamaya çalışırken birçok zorlukla karşılaşabileceklerdir.

Uluslararası hukuktan kaynaklı yükümlülüklerini yerine getirerek kitlesel akın halinde sığınma arayanları ülkesine kabul eden devletler, bu kimselerin eğitim, sağlık, barınma gibi temel ihtiyaçları ile ilgili uzun vadeli düzenlemeler yapılması gerektiğini kabul etmelidirler. Zira Türkiye de özellikle son yıllarda Suriye iç savaşından kaçarak ülkemize sığınan milyonlarca Suriyeli'ye geçici koruma statüsü tanımış olmasına rağmen Suriye'deki iç karışıklıkların yıllardır sürüyor olması bu kişilerin geçici bir süre ülkemizde kalacağına yönelik algıları yıkmıştır. Ülkemizde kendisine geçici koruma statüsü tanınan çocuklar bakımından endişe verici bir husus ise geçici korumanın süresine dair azami sınırın Geçici Koruma Yönetmeliği ile de belirlenmediğidir. Kendisine geçici koruma statüsü tanınan kişiler, daha teminatlı olan uluslararası koruma statülerine de hukuken başvuramadığından geçici olan bu statüye sahip çocukların geleceğiyle ilgili olarak sığınma ülkesinde belirsizlik hakimdir. Bu yüzden bahsedilen uzun vadeli çözümlerin yapılması fikri, çocukların gelişim hakkının bir gereğidir. Aynı zamanda geçici koruma statüsüne tabi de olsalar çocuklar, hak ve özgürlüklerden diğer çocuklar gibi eşit şekilde yararlanmalıdırlar. Buna koşut olarak da geçici koruma statüsünü haiz kimselerin uluslararası koruma statülerine başvurmasının önündeki engeller çocuklar için kaldırılmalıdır. Bu noktada

Geçici Koruma Yönetmeliği'nin de çok temel şekilde hazırlandığı ve bu çocukların korunmasına ilişkin ayrıntılı hükümleri içermediği görülmektedir. Anılan nedenle de sayıları milyonları aşan Suriyeli çocuklar hakkındaki düzenlemeler, yönetmelik hükümleri ile değil kanun düzeyinde yapılmalıdır.

Cenevre Sözleşmesi çocukların gelişim düzeylerini dikkate alan düzenlemeleri haiz olmadığından çocukların yararını göz ardı eden bu açık, ancak iç hukukta yapılacak düzenlemeler ile kapatılabilecektir. Çocuk Hakları Sözleşmesi ile benimsenen temel ilkelerden biri olan çocuğun yüksek yararının korunması prensibi, çocuklarla ilgili düzenlemelerin tümünde gözetilmesi gereken bir ilkedir. Bugün ülkemizde sığınma arayanların yarısından fazlasının çocuklar olduğu bir gerçektir. Bu nedenle farklı uluslararası koruma türleri tanınan çocukların haklarının yetişkinlerden farklı olarak değerlendirileceği, sadece sığınma arayan çocukları ilgilendiren kanun düzeyinde özel bir düzenlemenin bir an önce yapılması gerektiği kanaatindeyiz.

KAYNAKÇA

Acer, Yücel, İbrahim Kaya ve Mahir Gümüş. Küresel ve Bölgesel Perspektiften Türkiye'nin İltica Stratejisi, Usak Yayınları, Ankara, 2010.

Akıllıoğlu, Tekin. **Çocuk Haklarına Dair Sözleşme**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:13, Andlaşmalar Dizisi No.1, Ankara, 1995.

Akıllıoğlu, Tekin. **İnsan Haklarının Korunması Alanında Uluslararası Temel Belgeler**, Bilgi Yayınları Bilgi Dizisi: 101 İnsan Hakları:1, Ankara, 1995.

Akyüz, Emine. “Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin Temel İlkeleri Işığında Çocuğun Eğitim Hakkı”, **Milli Eğitim Dergisi**, Sayı:151, 2001, https://dhgm.meb.gov.tr/yayinlar/dergiler/Milli_Egitim_Dergisi/151/akyuz.htm, (17.05.2018).

Altınışık, Çiğdem ve Mehmet Şahin Yıldırım. **Mülteci Haklarının Korunması**, Ankara Barosu Yayınları, Ankara, 2002.

Arslan, Zühtü. **Anayasa Teorisi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Aydın, Atılgan ve Eylem Ümit Atılgan. “Çocuk Haklarının Paradigması ve Çocuk Ceza Yargılamasına Hakim Olan İlkeler Açısından Türkiye'deki Düzenleme ve Uygulamaların Değerlendirilmesi”, İnsan Hakları Ortak Platformu Raporu, Ankara, 2009.

Aybay, Rona. “Açıklamalı İnsan Hakları Evrensel Bildirisi”, **İnsan Hakları Seçilmiş Makaleler**, Pencere Yayınları, İstanbul, 2010, ss.42-52.

Aybay, Rona. “Hukuk, Etnik Köken ve Vatandaşlık”, **İnsan Hakları Seçilmiş Makaleler**, Pencere Yayınları, İstanbul, 2010, ss. 199-203.

Aybay, Rona. **İnsan Hakları Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2017.

Aybay, Rona. “İnsan Hakları Konusunda Bazı Genel Düşünceler ve Gözlemler”, **İnsan Hakları Seçilmiş Makaleler**, Pencere Yayınları, İstanbul, 2010, ss.9-41.

Aybay, Rona ve Nimet Özbek. **Vatandaşlık Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2015.

Aybay, Rona ve Esra Dardağan Kibar. **Yabancılar Hukuku**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2010.

Başak, Cengiz. “Mülteciler, Sığınmacılar ve Yasa Dışı Göçmenler”, 2011, http://www.mulkiyeteftis.gov.tr/ortak_icerik/mulkiyeteftis/multeciler.pdf, (23.03.2016).

BMMYK, “Çocuğun Yüksek Yararının Belirlenmesine Dair BMMYK Kılavuz İlkeleri”, Mayıs 2008, <https://www.refworld.org/cgi-bin/tehis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa69594>, (09.06.2018).

BMMYK, “Küresel Eğilimler Raporu”, 2016, <https://www.unhcr.org/tr/12402-kuresel-egilimler-raporu.html>, (23.11.2018).

BMMYK. **Mülteci Çocuklar Koruma ve Bakım Kılavuzu**, Cenevre, 1994.

BMMYK, “Mültecilerin Korunması: Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi”, **Uluslararası Mülteci Hukuku Rehberi Parlamenterler İçin El Kitabı**, 2001, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa659a4>, (01.10.2018).

BMMYK. **Mültecilere Uluslararası Koruma Sağlanmasına İlişkin BMMYK Yürütme Komitesi Kararları**, çev. BMMYK Türkiye Temsilciliği, Ankara, 1998.

BMMYK, “Mülteci Statüsünün Belirlenmesinde Uygulanacak Ölçütler ve Usuller El Kitabı”, Şubat 2013, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=55fa66404>, (10.01.2019).

Bozkurt, Kutluhan. **Avrupa Birliği Politikaları Düzenlemeleri Kapsamında Göç Hukuku**, Legal Yayıncılık, İstanbul 2018.

Buz, Sema. **Türkiye’deki Sığınmacıların Üçüncü Bir Ülkeye Gidiş İçin Bekleme Sürecinde Karşılaştıkları Sorunlar**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2002.

Buz, Sema. **Zorunlu Çıkış Zorunlu Kabul Mültecilik**, Sığınmacılar ve Göçmenlerle Dayanışma Derneği Yayınları, Ankara, 2004.

Büyükçalık, Mürvet Ece. **Mülteci Hukuku’nun Gelişimi ve Türkiye’de Mültecilerin Sosyal Hakları**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2015.

Çiçekli, Bülent. “6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Türk Yabancılar ve Mülteci Hukukuna Getirdiği Yenilikler”, **Terazi Hukuk Dergisi**, Cilt:9, Sayı:100, 2014, ss.612-627.

Çiçekli, Bülent. **Uluslararası Hukukta Mülteciler ve Sığınmacılar**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2009.

Çiçekli, Bülent. **Yabancılar ve Mülteci Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

Çiçekli, Bülent. “Yasadışı Göç, İnsan Kaçakçılığı ve İnsan Ticareti ile Mücadele ve Türkiye”, **Polis Bilimleri Dergisi**, Cilt 7, Sayı:1, 2005, ss.43-58.

Daver, Bülend. “İnsan Hakları ve Mülteciler Meselesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:8, Sayı:1,1953, ss. 185-199.

Ekşi, Nuray. “Mevzuat ve Anlaşmalar Kapsamında Çocukların Uluslararası Korunması”, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/229914>, 15.10.2017.

Ekşi, Nuray. “Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nda Düzenlenen Uluslararası Koruma Türleri”, **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu’nun Değerlendirilmesi**, Ed: Ceyda Süral, Ekin Ömeroğlu, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015, ss.33-49.

Ekşi, Nuray. **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Hukuku**, 5. Baskı Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Ekşi, Nuray. **Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu Tasarısı**, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2012

Ergüven, Nasuh Sarp ve Beyza Özturanlı. “Uluslararası Mülteci Hukuku ve Türkiye”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt No:62, Sayı: 4, 2013, ss. 1007-1061.

Gemalmaz, Mehmet Semih. **Çocuk ve Genç Haklarına İlişkin Ulusalüstü Belgeler**, Cilt 2, 6. Bası, Legal Yayıncılık, 2010.

Gemalmaz, Mehmet Semih. **İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Cilt 1, 8. Bası, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2012.

Goodwin-Gill, Guy S. and Jane McAdam. **The Refugee in International Law**, Third Edition, Oxford University Press, Oxford, 2007.

Gülmez, Mesut. **İnsan Haklarının Uluslararası Alanda Korunması Birleşmiş Milletler Sistemleri**, Ankara, 1996.

Güner, Cemil, “İltica konusunda Türkiye’nin Yol Haritası: Ulusal Eylem Planı” **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, 56 (4), 2007, ss.81-109.

Hathaway, James C. and R. Alexander Neve, “Making International Refugee Law Relevant Again: A Proposal for Collectivized and Solution- Oriented Protection”, **Harvard Human Rights Journal**, Vol 10, 1997, <https://repository.law.umich.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2621&context=articles>, (11.10.2018).

ICC, “Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Komitesi’nin Çocuk Haklarına Dair Sözleşme’ye İlişkin Genel Yorumları 2008-2011”, <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/BMCHK-Genel-Yorum-12-Katilim-Hakki.pdf>, (23.11.2018).

İneli Ciğer, Meltem. “Silahlı Çatışma Durumlarında Ayrım Gözetmeyen Şiddet Hareketlerinden Kaçan Kişilerin Avrupa Birliği Hukuku ve Türk Hukukunda İkincil Korunması”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:20, Sayı:1, 2018, ss.199-237.

IJC, “İdari Gözetim Altındaki Göçmen, Mülteci ve Sığınmacılar için Adalet Erişim”, Modül 2, Cenevre, <https://www.icj.org/wp-content/uploads/2019/02/MODULE2-Access-to-justice-for-migrants-refugees-and-asylum-seekers-under-administrative-supervision-2019-TUR.pdf>, (12.05.2019).

IOM, “Göç Terimleri Sözlüğü”, [http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu\(1\).pdf](http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_terimleri_sozlugu(1).pdf), (21.03.2019).

Kalabalık, Halil. **İnsan Hakları Hukuku**, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2015.

Kaya, İbrahim ve Esra Yılmaz Eren. **Türkiye’deki Suriyelilerin Hukuki Durumu Arada Kalanların Hakları ve Yükümlülükleri**, Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları (SETA) Vakfı Yayınları, İstanbul, 2015.

Odman, Mehmet Tevfik. **Çocuk Hakları Bağlamında Çocuk Mülteciler**, Çağ Üniversitesi Yayınları No:9, Mersin, 2008.

Odman, Mehmet Tevfik. **Mülteci Hukuku**, AÜ. SBF. İnsan Hakları Merkezi Yayınları No:15, Ankara, 1995.

Odman, Mehmet Tevfik. “Mülteci Hukukunda Uluslararası Düzenlemeler ve Uluslararası Standartlar”, **Türk Mülteci Hukuku ve Uygulamadaki Gelişmeler**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, 2004.

Ozansoy, Cüneyt. “Öznesini Arayan Nesiller: Çocuk ve Çocuk Hakları”, Türkiye Barolar Birliği Dergisi, 1999/1, Ankara, 1999, ss.39-62.

Öktem, Mehmet Selman. **Uluslararası Göç Hukukunda Çocuklar ve Hukuki Statüleri**, On İki Levha Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Özcan, Mehmet. **Avrupa Birliği Sığınma Hukuku Ortak Bir Sığınma Hukukunun Ortaya Çıkışı**, Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu Yayınları, Ankara, 2002.

Özkan, Işıl. **Göç - İltica ve Sığınma Hukuku**, 3. Baskı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Öztürk, Neva Övünç. “1951 Tarihli Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme Çerçevesinde Mülteci Statüsünün Sona Ermesine Yönelik Ölçütlerin İncelenmesi ve

Türk Hukuku Üzerindeki Yansımalarının Değerlendirilmesi”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:65, Sayı:2, 2016, ss.393-448.

Öztürk, Neva Övünç. “Geçici Korumanın Uluslararası Koruma Rejimine Uyumu Üzerine Bir İnceleme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cit:66, Sayı:1, 2017, ss. 201-262.

Öztürk, Neva Övünç. **Mültecinin Hukuki Statüsünün Belirlenmesi**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2015.

Safi, Sibel. **Mülteci Hukuku**, Legal Yayıncılık, İstanbul, 2017.

Sur, Melda. **Uluslararası Hukukun Esasları**, 12. Baskı, Beta Yayıncılık, İstanbul, 2018.

Şanlı, Yeliz. **Küreselleşme Sürecinde İnsan Hakları: Sığınma Hakkı**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2004.

Tanrıbilir, Feriha Bilge. **Çocuk Haklarının Uluslararası Korunması ve Koruma Mekanizmaları**, Yetkin Yayınları, Ankara, 2011.

Tekinalp, Gölören. **Türk Yabancılar Hukuku**, 7. Baskı, Beta, İstanbul, 2003.

Tezcan, Durmuş, Mustafa Ruhan Erdem, Oğuz Sancakdar ve Rifat Murat Önok. **İnsan Hakları El Kitabı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2018.

Tiryakioğlu, Bilgin. **Çocukların Korunmasına İlişkin Milletlerarası Sözleşmeler ve Türk Hukuku**, Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları, Ankara, 1991.

Töre, Nazlı. **Uluslararası Göç Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara, 2016.

UNHCR, “Status Determination and Protection Information Section”, **Master Glossary of Terms Rev.1**, June 2006, <https://www.refworld.org/pdfid/42ce7d444.pdf>, (09.08.2018).

UNICEF, “Çocuk Haklarına Dair Sözleşme Uygulama El Kitabı”, 2003, <http://www.unicef.org.tr/files/bilgimerkezi/doc/Uygulama%20Elkitabi%20TR.pdf>, (09.08.2018).

Uzun, Elif. “Geri Göndermeme (Non-Refoulement) İlkesinin Uluslararası Hukuktaki Konumu Üzerine Bir Değerlendirme”, **Uluslararası Hukuk ve Politika Dergisi**, Cilt 8, Sayı 30, 2012, ss.25-58.

Yakmaz, Eda. “Statü Belirleme Sürecinde Türkiye’de Bulunan Refakatsiz Sığınmacı Çocukların Durumu”, **IMPR Humanitarian Rapor**, Sayı:21, Şubat 2014, <http://imprhumanitarian.org/tr/wp-content/uploads/RAPOR-1ID.pdf>, (10.05.2018).

Yıldız, Ayselin. “Göç ve Entegrasyon Politikalarında Vatandaşlık”, **Göç Araştırmaları Dergisi**, Cilt:3, Sayı:1, 2017, ss.36-67.

Yılmaz, Sibel. **Kitlesel Akın (Sığınma) Durumunda Geçici Koruma Rejimi ve Asgari Muamele Standardı**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2016.

<http://www.goc.gov.tr/>

<https://hudoc.echr.coe.int>

<https://humanrightscenter.bilgi.edu.tr/>

<https://www.tbmm.gov.tr/>

<http://www.tdk.gov.tr/>

<https://www.unhcr.org>